

ชบวนการประชาสังคม : ป่าชุมชนดงใหญ่บ้านวังอ้อ

6.1 ประวัติความเป็นมาของชุมชน

เครือข่ายป่าดงใหญ่ ประกอบด้วย บ้านวังอ้อ มี 11 คุ่ม ทุละ 13-15 ครัวเรือน บ้านโนนสมบุญ มี 2 คุ่ม ทุละ 20 ครัวเรือน 41 ครอบครั้ว บ้านวังถ้ำ มี 2 คุ่ม ทุละ 20 ครัวเรือน 39 ครอบครั้ว เดิมประชากร บ้านวังอ้อ และบ้านวังถ้ำ เป็นส่วนหนึ่งของบ้านเขม หมู่บ้านหนึ่งของตำบลหัวดอน อำเภอเขื่องใน จังหวัดอุบลราชธานี ต่อมาชุมชนขยายตัวขึ้น ประกอบกับเกิดโรคคอหิวดกโรคระบาดทั้งหมู่บ้าน มีคนเจ็บคนตายมากมาย ทำให้ชาวบ้านแตกตื่น ไม่กล้าอยู่ จึงได้อพยพแยกย้ายไปอาศัยอยู่ที่อื่น พ.ศ. 2445 นายสา กิจทวี และนายยอด ชันชาติ ได้พากันอพยพจากบ้านเขมมาตั้งบ้านเรือนทางทิศเหนือติดกับลำเซบาย เป็นหมู่บ้านวังอ้อ พ.ศ. 2450 นายพรหมมา บุญประสิทธิ์ และเพื่อนบ้าน 4 ครอบครั้วอพยพมาตั้งถิ่นฐาน จนกลายเป็นหมู่บ้านวังถ้ำ พ.ศ. 2465 มีการประกาศตั้งเป็นหมู่บ้าน มีการแต่งตั้งผู้ใหญ่บ้าน และตั้งชื่อหมู่บ้าน หมู่ที่ 8 เป็นบ้านวังถ้ำ หมู่ที่ 9 เป็นบ้านวังอ้อ

ในบรรดาครอบครั้วที่อพยพตามกันมา ประกอบด้วย พ่อใหญ่ยอด ชันชาติ พ่อใหญ่สา กิจทวี พ่อใหญ่สีนวล บุญประสิทธิ์ พ่อใหญ่พันธ์ บุญเสียงม พ่อใหญ่มัน ชันชาติ มาตั้งหลักแหล่งที่นาเรียงแฝก ต่อมาเห็นว่าชื่อนาเรียงแฝกไม่เหมาะสม จึงเปลี่ยนเป็น “วังอ้อ” ที่ลำเซบาย เพราะมีต้นอ้อจำนวนมาก และเปลี่ยนชื่อวัดเวฬุวรรณ ที่อยู่ในบ้านวังอ้อ เป็นวัดวังอ้อ

ปัจจุบัน ในหมู่บ้านคงมีสกุลที่เป็นตระกูลใหญ่ ๆ อาทิ ตระกูลบุญประสิทธิ์ ใหญ่ที่สุด รองลงมามีสกุล มนต์ กอมณี ชันชาติ ทองจันทร์ และ ทองสันต์

6.2 ข้อมูลพื้นฐานของชุมชน

บ้านวังอ้อ อยู่ในตำบลหัวดอน อำเภอเขื่องใน สาเหตุที่เรียกชื่อว่า "หมู่บ้านหัวดอน" เพราะสภาพที่ตั้งเป็นที่สูง (ที่ดอน) มีสภาพเป็นสันดอนติดต่อกับชายทุ่งซึ่งคนในสมัยนั้นเรียกว่า หัวดอนหรือสันดอน เมื่อประมาณ 250 ปีล่วงมาแล้ว โดยคำบอกเล่าสืบต่อกันมาก่อนจะตั้งบ้านหัวดอนแห่งนี้ได้มีการโยกย้ายหมู่บ้านมาแล้ว 3 - 4 ครั้ง ครั้งแรก ได้มาตั้งหลักแหล่งอยู่ป่าดงใหญ่

ภาพที่ 6.1

ที่มา : "คน-กับ-ป่า ฟังพาและผูกพัน การจัดการป่าชุมชนในจังหวัดอุบลราชธานี," นิกร วิสเพ็ญ
บก., (อุบลราชธานี: เครือข่ายป่าชุมชนจังหวัดอุบลราชธานี, 2545)

แต่ไม่เหมาะที่จะตั้งรกราก จึงย้ายหมู่บ้านมาอยู่ทางทิศเหนือสุดของป่าติดกับชายทุ่ง โดยในปัจจุบันเรียกว่า ดงบ้านเก่า ปัจจุบันตำบลหัวดอนแบ่งการปกครองออกเป็น 11 หมู่บ้านสภาพทั่วไปของตำบลหัวดอน พื้นที่สภาพที่ตั้งเป็นที่สูง มีสภาพเป็นสันดอน (ป่าไม้) และติดต่อกับชายทุ่ง (ที่นา) การคมนาคมสะดวกห่างจากที่ว่าการอำเภอเชิงใน 12 กิโลเมตร ทิศเหนือ ติดกับอำเภอม่วงสามสิบ จังหวัดอุบลราชธานี อาณาเขตตำบล : ทิศใต้ ติดกับ อำเภอเมืองทิศตะวันออก ติดกับ ตำบลชีทวน ทิศตะวันตก ติดกับ ตำบลก่อเอ้ จำนวนประชากรของตำบล จำนวนประชากรของตำบล 6,488 คน ชาย 3,189 คน หญิง 3,299 คน ข้อมูลอาชีพของตำบล : อาชีพหลัก : ทำนา อาชีพเสริม : ปลูกพริก, เลี้ยงไก่, ปลูกปอกแก้ว, ค้าขาย ชาวบ้านส่วนใหญ่เป็นคนท้องถิ่น ร้อยละ 66.7 มาจากพื้นที่อื่นจะเป็นอำเภอข้างเคียงที่แต่งงานกับคนในหมู่บ้าน แล้วย้ายมาอยู่ ร้อยละ 33.3 ในหมู่บ้านวังอ้อ มีครัวเรือน 154 ครัวเรือน มีประชากร 596 คน เป็นชาย 317 คน หญิง 279 คน

เศรษฐกิจชุมชน

การทำมาหากินของชาวบ้านในยุคแรกๆ ของการตั้งถิ่นฐาน คือการเกษตรโดยการปลูกพืช เช่น อ้อย ปอ ข้าว ที่ดินในอดีตยังไม่มีเอกสารสิทธิ์ ใครอยากได้ตรงไหนก็ชี้เอา ที่ดินที่ทำเกษตรส่วนใหญ่จะอยู่ไม่ไกลจากบ้านที่พักอาศัย สามารถทำนาทำไร่เสร็จแล้วกลับมาอนที่บ้านได้ อาศัยเป็นที่หาได้พอเลี้ยงชีพแต่ไม่ได้เป็นรายได้ที่จะสร้างฐานะได้

ต่อมาประมาณพ.ศ 2504 เมื่อมีแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ เป็นยุคที่เกษตรกรได้รับการส่งเสริมให้ปลูกพืชเชิงเดี่ยว เช่น ไร่มันสำปะหลัง ไร่อ้อย ไร่ปอ ไร่ข้าวโพด เพื่อสนองความต้องการของตลาด จึงมีการบุกเบิกป่าจำนวนมากเพื่อทำไร่ เมื่อทำการพืชเศรษฐกิจต้องการให้มีผลผลิตสูง ต้องใช้สารเคมีมากก่อให้เกิดสภาพดินเสื่อม จึงต้องขยายพื้นที่ดินใหม่เพื่อการเพาะปลูก ประกอบกับมีชาวบ้านประมาณ 30- 40 ครอบครัว มีอาชีพเผาถ่าน เป็นผลให้ป่าไม้ถูกทำลาย

อาชีพหลักของคนในชุมชนส่วนใหญ่คือการทำนา ปลูกข้าวเหนียว-ข้าวเจ้า โดยส่วนใหญ่ปลูกข้าวเหนียวเพื่อการบริโภคเป็นหลัก บางส่วนที่เป็นข้าวจ้าวปลูกเพื่อขาย อาชีพเสริมที่ทำรายได้หลักให้คนในชุมชน คือการปลูกพริก ซึ่งมีราคาไม่แน่นอนขึ้นอยู่กับตลาดและช่วงเวลาเก็บผลผลิต ขายได้ตั้งแต่ราคา กิโลกรัมละ 8-80 บาท มีชาวบ้านบางส่วนไม่ปลูกพริก เนื่องจากเกรงกลัวอันตรายจากการใช้สารเคมีที่ใช้พ่นฆ่าแมลง อาชีพเสริมอื่น ๆ ของชุมชน คือ การปลูกถั่วลิสง เป็นอาชีพที่ลงทุนน้อยแต่ได้กำไรดี ถั่วลิสงแห้ง กิโลกรัมละ 11 บาท อาชีพก่อสร้าง รับจ้าง อาชีพที่เกิดจากการดูแลสุขภาพป่าที่สามารถทำรายได้ให้กับคนในชุมชน คือ การเก็บเห็ดทั้งบริโภคและ

จำหน่ายราคากิโลกรัมละ 80-100 บาท ไข่แดงกิโลกรัมละ 100 บาท มีทั้งคนเข้ามาซื้อและนำเข้าไปส่งที่ร้านอาหารในตัวเมือง ครอบครัวที่ทำเป็นอาชีพจริง ๆ ก็มีรายได้ประมาณ 14,000-15,000 บาท ต่อปี โดยสรุป ชาวบ้านวังอ้อส่วนใหญ่ มีรายได้จากอาชีพทางการเกษตร การทำนาทำไร่ ปลูกพริก ปลูกถั่ว การขายของป่า รับจ้าง ชาวชุมชนบ้านวังอ้อ จึงมีอาชีพตลอดทั้งปีไม่มีช่วงฤดูกาลว่างงาน

6.3 โครงสร้าง (structure)

6.3.1 ผู้นำ - แกนนำ - สมาชิก

1) นายสีหา มงคลแก้ว

พ่อชื่อสี แม่ชื่อนางคำละมุน พ่อเกิดที่นามน เมื่อพ่อเสีย ก็ย้ายมาอยู่ที่วังอ้อ นายสีหา เล่าว่า ได้ไปเป็นทหารเกณฑ์ระหว่างปี พ.ศ. 2528 - 29 เมื่อปลดจากทหาร ก็มาทำอาชีพอยู่บ้าน ทำไร่ทำนา ทำสวน ทำงานก่อสร้าง เป็นช่างปูน ช่างปูหินอ่อน ปี พ.ศ. 2538 เป็นประธานอาสาสมัครสาธารณสุขมูลฐาน (อสม.) ประจำหมู่บ้าน ปี พ.ศ. 2539 เป็นประธานป่าชุมชน ปี พ.ศ. 2544 เป็นประธาน อสม. ตำบล

จุดเริ่มต้นที่ทำให้มาทำเรื่องป่าชุมชน เริ่มจากการที่ พลตรี พิเชษฐ พิสัยจร ผู้บัญชาการกองพันทหารราบที่ 6 มาอบรมเรื่องราษฎรอาสาสมัครพิทักษ์ป่า และเคยเป็นทหารภายใต้การบังคับบัญชา และมีโอกาสได้รับเสด็จสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถที่วังน้อย เห็นมีพิธีพระราชทานธง"พิทักษ์ป่า รักษาชีวิต" รู้สึกอยากได้บ้าง นายอำเภอในเวลานั้นได้สนับสนุนให้อุรักษ์ป่า กำหนดตำบลหนองขอน ที่เป็นคนวังอ้อ และเป็นผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบล มองเห็นว่าป่ากำลังจะหมด จึงตั้งงบประมาณ 3 หมื่นบาท จัดอบรมลูกเสือชาวบ้านในหมู่บ้านวังอ้อและวังอ้อ ในการอบรม มีกรมทหารราบที่ 6 กองอำนวยการเฉพาะพื้นที่มาช่วยเป็นวิทยากรสนับสนุนฝึกอบรม นำโดยพลตรีพิเชษฐ พิสัยจร ซึ่งกลุ่มราษฎรอาสาสมัครพิทักษ์ป่าช่วยประสานมาร่วมเป็นวิทยากร นายสีหา ได้เข้ารับการอบรมอยู่ด้วยและได้รับเลือกเป็นประธานป่าชุมชน จึงได้ปฏิญาณตนว่าจะช่วยกันรักษาป่าให้สำเร็จ จะเป็นบุคคลที่เสียสละในการพัฒนาป่าให้เจริญขึ้นดีขึ้นสมบูรณ์ขึ้น จะพัฒนาเอาธงพระราชทานให้จงได้ และในที่สุดชาววังอ้อ ได้รับธงพระราชทาน โดยในวันรับพระราชทาน ชาวบ้านถึงกับน้ำตาไหลด้วยซาบซึ้งในพระมหา

กรุณาธิคุณจากสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ มีการจัดงานฉลองใหญ่ทั้งตำบล ณ พระราชทาน เป็นธงสีฟ้าอ่อน 2 ธง ถูกเก็บรักษาไว้ที่ศูนย์พัฒนาคุณภาพชีวิต

นายสีหา เป็นประธานปี พ.ศ. 2541 จนถึงปัจจุบัน “ผมทำงานด้วยความเสียสละ เพื่อนไม่มาผมก็มาทำคนเดียว หมายความว่า เราเป็นแกนนำ ถ้าเขาไม่มาเราก็ต้องมา เขาไม่ทำ เราก็ต้องทำ ถ้าเราไปรอเพื่อน รอเขางานมันจะไม่เดิน ได้แนวคิดจากวิทยากรคนหนึ่งบอกว่า เป็นคนที่เสียสละ ป่าของแกรักษามาประมาณ 5 ปี แกไม่ค่อยอยู่บ้านแกจะเข้าแต่ป่า เป็นคนแก่แล้ว แกไปพัฒนาที่ป่า ใครไม่ทำก็ช่าง ขอให้มีความสุขที่ได้ทำ ก็จำของแกมาใช้ เราก็ทำได้ ถ้าเราคิดจะทำ แกก็ไปนอนป่าวันไหน แกไม่สบายใจ แกก็ไปนอนป่า ผมก็ลองคิดดูว่าเอ ลองทำดูเป็นยังไง ผมก็ทำมาหลายปี มีใจรักป่าอยู่ จะทำเหมือนแกดูจะเป็นยังไง ถ้าเขาไม่ทำ เราทำปรากฏว่าถ้าเขาไม่มาเราทำ เราทำแค่เราทำได้ ถ้าทำได้วันหนึ่ง ถ้าเขาไม่มา เราก็ทำไปเยอะพอสมควร ที่ว่างงานมันมากมันก็น้อยไป มันก็น้อยไปเรื่อยๆ เป็นผู้นำเขาต้องทำมากกว่าเขา ไม่ว่าจะอะไรผมจะทำก่อนทุกอย่าง”

นายสีหาทำงานโดยใช้งบประมาณโครงการกองทุนเพื่อการลงทุนทางสังคม (SIF) ในช่วง ประมาณปี พ.ศ. 2544-2545 “ถ้าเราทำงาน ทำด้วยใจรัก ที่ผ่านมา ทำแนวกันไฟ ใช้เงินกองทุนเพื่อการลงทุนทางสังคม ให้ทำงานวันละ 30 บาท เป็นค่าตอบแทน วันนี้ไปสองวัน ทำไม้ 30 บาท วันนี้ไป 5 วัน ทำไม้ไม่ได้เท่าเพื่อน เริ่มมีปัญหา คณะกรรมการชุมชนบอกว่าต่อไปนี้ ไม่ต้องเอาตั้งค์เขามา ทำยังงี้แหละ เราไม่มีตั้งค์เราก็อยู่ได้ ดีกว่าเอาเรื่องมาปวดหัว ปวดสมอง เราเลยตกลงกันว่า หนึ่ง อย่าเอาเงินเป็นตัวตั้ง ทำงานทำด้วยใจรัก ไม่มีใครจ้างวานมาให้ช่วยกันไป ถือว่าเป็นเจ้าของร่วมกัน ใช้ประโยชน์ร่วมกัน ประโยชน์ของมันใช้กันทุกหลังคาเรือน คุณไม่ได้ใช้ประโยชน์จากไม้ แต่คุณใช้ประโยชน์จากป่าคือเป็นที่มาของอาหาร หนึ่ง เห็ด สอง มัน สาม สิ่งที่เป็นอาหารกินได้หมด กลอย สมุนไพร ประโยชน์เห็ดนี้มากที่สุด เห็ดโคน คนหนึ่งจะได้ประมาณ ห้าร้อย ถึงหนึ่งพัน ในแต่ละวัน ทั้งมันก็หาวันหนึ่งได้สองร้อย สามร้อย ที่ได้จากป่า สมุนไพร และสิ่งที่น่าสนใจคือเพื่อนต่างบ้าน เพื่อนต่างจังหวัด คนที่เขาไม่เคยเห็น คนต่างประเทศ ได้มาเห็น เป็นสิ่งภูมิใจที่มีคนมาดู ก็เกิดรักหวงแหน สังเกตดูตามถนน ตามเส้นทาง ต้นไม้ ถ้าไม่จำเป็นเขาไม่ตัดหรือกรับเขารักถึงขนาดนั้น”

“คนที่เป็นหลัก ก็ต้องทำตัวให้เขานับถือ ทำตัวให้เขาเชื่อถือ ไม่ใช่ว่าจะใช้อำนาจเกินเหตุ ไม่ใช่ ถ้าไม่ให้เงินกู ห้าร้อย หกร้อย กูไม่อนุญาต ไม่ให้ อย่างนี้ไม่มี ผมมีแต่ให้ เพื่อนอยากได้อะไรผมให้ อย่างเขามาคุยงานกับผมนี่ เป็นวิทยากรเขาให้สองพัน สามพัน ผมไม่เอาเลย คนที่สนิทกับผมมาก ๆ ผมบอกว่า ผมทำคนเดียวไม่ได้ ต้องทำงานกลุ่ม นั่งเป็นวิทยากรพูดต่อหน้าเขา เพื่อนเราก็นั่งอยู่ พูดไม่เป็นไรใหม่ ใ้เรานั่งข้าง ๆ เพื่อนเราก็อธิบายให้ใหม่ เพราะฉะนั้นทุก

อย่างเป็นทางการของส่วนกลางทั้งนั้นของคน ถ้าให้ผมคนเดียวผมทำงานคนเดียว เพื่อนจะบอกว่า ภูไม่ได้ตั้งค์ ภูไม่ไปหรอก จะเป็นลักษณะนั้น อย่างพื้นที่ใช้สอยเหมือนกัน ถ้าให้ก็ต้องให้เสมอภาคกัน ถ้าไม่ให้ก็ต้องไม่ให้เลย ใช้ประโยชน์ ก็ใช้ได้ทุกคนเป็นเจ้าของทุกคน ในพื้นที่ 1,810 ไร่ เป็นเจ้าของทุกคน ไม่ใช่ของผมคนเดียว ผมอยู่ในฐานะเป็นแกนหลัก”

“ทุกวันนี้ป่าเป็นดวงบมากที่สุด งบประมาณที่ลงมาสร้างอย่างกองทุนศูนย์การสาธิตการตลาด ก็ใช้งบประมาณจากป่า อย่างโรงเรียน ผมก็สร้างบ่ออนุบาลปลาให้มีทุกอย่าง มีบ่ออนุบาล มีบ่อเพาะ บ่อวางไข่ปลา ถ้าไม่มีป่า กองทุนชิปเขาไม่ให้ ชิปเขาให้มาแสนหก เอาไปตั้งกองทุน ผมไม่เอาอะไรสักบาท เพื่อนมาทำงาน เราก็ต้องเลี้ยงให้กำลังใจเขา เราเป็นแกนหลักเพื่อน ผม มิมิตร ไม่มีศัตรู ทั้งภาคราชการ ป่าไม้เขต ป่าไม้จังหวัด ทหาร ภาคประชาชน ผมไปได้ทั้งนั้น ผมไม่มีศัตรูกับใคร นอกจากมาทำร้ายผมก่อน มาด่ามาว่าผมก่อน ผมทำงานองค์กร เราไม่สร้างศัตรู สิ่งไหนไม่ถูก เราก็พูดแสดงความคิดเห็นได้ นี่คือประชาธิปไตยเราสามารถพูดได้ ความหลากหลายของกลุ่ม เกิดขึ้นโดยกลุ่มองค์กรของชิป เพราะการเขียนของงบประมาณไม่ว่าจะเป็นภาครัฐภาคเอกชนต้องมีกลุ่มหรือองค์กร จึงจะของงบประมาณได้”

การตั้งกลุ่มตั้งองค์กร เกิดขึ้นช่วงกองทุนเพื่อการลงทุนทางสังคม (SIF) จำนวนมากแล้วประสานเป็นเครือข่าย แบ่งเป็นเครือข่ายในจังหวัดอุบลราชธานี 28 - 31 เครือข่าย ปัจจุบันกลุ่มอย่างที่แน่นที่สุดคือ สัจจะออมทรัพย์ กลุ่มสาธิตการตลาด กลุ่มป่าชุมชน ป่าชุมชน น่าจะมีความเหนียวแน่นที่สุด เพราะการทำงานของคณะกรรมการป่าชุมชน มีแต่งงานเพิ่มขึ้นไม่ลด

สมาชิกในหมู่บ้านเป็นสมาชิกในกลุ่มต่าง ๆ เกือบทุกคน หมุนเวียนกันเป็นสมาชิก เกือบทุกคน มีอาจารย์สนกรี ทองสันต์ อาจารย์โรงเรียนช่วยดูแล กลุ่มสัจจะออมทรัพย์ และกลุ่มสาธิตการตลาด กลุ่มต่าง ๆ ที่เข้มแข็งในหมู่บ้าน มี กลุ่มสัจจะออมทรัพย์ กลุ่มประมงหมู่บ้าน (มีเงินให้เขายืมอยู่แสนกว่าบาท) กลุ่มสาธิตการตลาด กลุ่มป่าดงใหญ่ และกลุ่มประสิทธิภาพพีชไร่ (ทำการเกษตร เกี่ยวกับคลองแม่ น้ำ ปลูกพืชเกษตร)

นายสีหาเป็นกรรมการในคณะกรรมการสหเครือข่าย และเห็นว่าสหเครือข่ายมีส่วนอย่างมากในการสนับสนุน ช่วยเป็นแนวคิด และนำเสนอเผยแพร่ป่าชุมชน ว่า เป็นป่าที่คนสามารถมาศึกษาดูงานได้ เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ป่าชุมชนเข้มแข็งนอกเหนือจากเรื่อง คน ซึ่งนายสีหา เห็นว่า คน มีความสำคัญมากที่สุด และที่สำคัญใน คน คือ ความสำนึกความรับผิดชอบ และการทำงานร่วมกันเป็นที่มา

ต่อความเห็นเรื่อง กองทุนหมู่บ้าน- กองทุนเงินล้าน นายสีหา กล่าวว่า “ผมพูดได้ว่า ไม่ใช่พัฒนารากหญ้า มันเอายาฆ่าหญ้ามาใส่รากหญ้าให้มันตาย”

“เพราะว่าแต่ก่อนผมไม่มีหนี้ผมอยู่ได้ ถึงผมไม่มีเงินล้านผมก็อยู่ได้ ไม่มีเงินใช้ผมก็อยู่ได้ ทำไม่อยู่ได้ ถึงว่าสังคมจะแปรผันไปก็ช่างมัน ไข่ใหม่ แต่การเอาเงินมาให้ คนที่เอาไปทำงานจริง ๆ ก็ดี เอาจบประมาณที่เขาเอามาให้ไปใช้ประโยชน์มันก็ดีอยู่ แต่คนที่เอาไปใช้ประโยชน์จริง ๆ มันก็มันไม่ใช้ประโยชน์ส่วนนั้น การรองรับของรัฐบาล ไม่ใช่ว่ามันจะดีเสียหมด อย่างสมมติว่าผมปลูกผักขึ้นมา เอาจบประมาณของเงินล้านมาปลูกผัก แล้วตลาดขายผักคุณอยู่ที่ไหน นี่คือประเด็นหลัก ไม่ใช่ว่าหนึ่งผลิตภัณฑ์ หนึ่งตำบล ผมไม่พูดถึงผลิตภัณฑ์ หนึ่งตำบลนะ ผมพูดร้อยละผลิตภัณฑ์ต่อหนึ่งตำบล”

“กองทุนก็ให้เงินกู้ กู้ดอกร้อยละบาท สมมติว่าจะเอาใช้นี้เงินล้าน ยืมสัจจะเอาไปใช้นี้เงินล้าน เงินล้านออกมาก็ไปใช้นี้สัจจะ ออกจากกลุ่มประสิทธิภาพพีชไร้ ก็มาใช้หนี้ประมงหมู่บ้าน ออกจากประมงหมู่บ้านก็มาใช้หนี้ป่าชุมชน จากป่าชุมชน ก็ไปใช้นี้กองทุนหมู่บ้าน กองทุนหมู่บ้านเสร็จก็ไปป่า ออกจากป่าก็ไปกองทุนเงินล้าน มันก็สับกันไปสับกันมา ยืมตัวนี้ไปใส่ตรงนี้ ยืมตัวนี้ไปใส่ตรงนี้ ยืมตัวนี้ไปใส่ตรงนี้ เดียวก็เอาสามเสตีปมา (SML) ตาย พวกหมู่บ้านเล็กหมู่บ้านน้อย”

“ในเรื่องปัญหาผลกระทบจากช่วงเศรษฐกิจ ฟองสบู่แตก เศรษฐกิจที่นี้พอใช้ได้ ไม่กระทบอยู่ได้ อยู่อย่างนี้ตลอด เพราะว่าเราไม่มีนักธุรกิจไข่ใหม่ เราไม่มีพ่อค้าใหญ่ ๆ ที่ทำงานไปแล้วขาดทุน มันไม่มี มีแต่ชาวบ้านที่ตื่นเช้ามาก็ช่วยกันทำมาหากิน อย่างปลูกพริก บางครั้งพริกก็ไม่มีเป็นราคา เราก็กองทุนไปไม่มาก ก็อย่างน้อยหมื่น สองหมื่น หรือห้าพัน หกพัน ถ้าเราไปเช่าที่เขาปลูกอะไร ต้องว่าไปอีกอย่างหนึ่ง ฉะนั้นเศรษฐกิจที่ว่ามันทรุดตัวลงไป สังคมเราก็คงไม่กระทบเท่าไร”

ความเห็นทางการเมือง นายสีหาเห็นว่า “ในภาคของการเมือง ต้องคิดดูผลงานแต่ละคน เราชอบคนที่ทำงานเพื่อเรา ที่มีหัวคะแนนซื้อ พูดประเด็นตรง ๆ ซื้อเขาก็เอา ไม่ซื้อเขาก็เอา เหมือนกับว่าเงินไม่มากไม่เป็น ก็มีหมายความว่าถึงมาให้ ชอบคนนี้ยังงั้นเขาก็เลือกคนนี้ ยังงั้นเขาก็รับหมด แต่คนที่เขาจะเอาที่สุดคือคนที่เขารัก ถ้าคนไม่รักเขาไม่เอานะ”

“ในสายตาชาวบ้าน คนที่เขาจะชอบ คือ คนที่ไปมาหาสู่บ่อย ๆ ถ้าเราเชิญไปทำงานมา มีงานอะไรเข้าไปหาเขา เขาช่วยเหลือตลอด ผมเลือกเขาไปแล้ว เดือดร้อนไปหา ส.ส. เขาจำวังอ้อได้ เขาสนับสนุน เรามีอะไรช่วยเหลือเขา เรื่องน้ำ น้ำแข็ง ผมจะขอ ผมก็ขอ ส.ส. ได้ ให้ส่งทุกวันก็ส่งได้ทุกวัน แต่ผมไม่ขอ ที่ไม่ขอเพราะอะไร ถ้าเป็นงานจำเป็นผมขอได้ ลักษณะงานบุญบ้าน แต่เราต้องเลือกว่าเราต้องการให้ช่วยเหลืออะไร ให้ช่วยเหลือของชมรมดีกว่า ใช้นโยบายของเขาด้วย เขา

ให้มาก็ต้องให้คนให้ใช้ประโยชน์ของเขามาก ๆ บอกว่าเขาจะเอาเงินเองประมาณแผ่นดินมาใช้ ก็ช่าง คนในสังคมได้ใช้ประโยชน์ ได้กิน ได้อะไร”

“การลงสมัครนายก อบต ยิ่งเดินแจก ไม่เห็นใครจับ ยิ่งมี ก.ก.ต ยิ่งมี”

อบต. หมู่บ้าน คนสมัคร อบต. ไม่แจก ชาวบ้านเขาไม่มีตั้งค์ แต่มีเลี้ยงไก่ เลี้ยงหมู งานเลี้ยง ทำอยู่ การแก้ปัญหาซื้อสิทธิ์ขายเสียง แก้ไม่ได้ คนไม่มีคุณธรรม จริยธรรม ตราบใดที่ยังอยากเป็นใหญ่เป็นโต คราวหน้ามีเลือกตั้ง ส.ส. จ่ายมาแล้ว สามร้อย สี่ร้อย ก็หวังใช้ไหม คนที่ไหน ไม่อยากได้ตั้งค์ วันหนึ่งทำงานกว่าจะได้เหนื่อยจะตาย ได้วันละ 150 บาท นั่งอยู่เฉย ๆ มาแล้วได้ สามร้อยบาท”

2) พระครูสุขุมวัฒน์โนภาค

เป็นนามปัจจุบัน นามเดิมคือ พิภูลทอง นามสกุล วันทา เกิดเมื่อปี พ.ศ. 2510 บวช มา 17 พรรษา ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2531 เมื่อเข้าวัยเบญจเพส อายุ 20 ปี เป็นเลขานุการให้เจ้าคณะ ตำบลที่มรดกภาพไปเมื่อ ปี พ.ศ. 2539 จึงได้รับนิมนต์ไปอยู่หนองแขม เป็นเจ้าอาวาสวัดบ้านแขม ในปีนั้นได้เป็นเจ้าคณะตำบลหัวดอน กิจกรรมที่ทำเริ่มแรกเกี่ยวกับโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ปีแรกใช้ทุนส่วนตัว ใช้ทุนของวัดประมาณหนึ่งหมื่นสองพันบาท ปีที่สองใช้เงินของ อบต. จัดสังฆทานมาให้ทำกิจกรรม ปีที่สาม อบต. ให้งบประมาณมาเพราะมีเด็กใน 11 หมู่บ้าน มาเรียนพุทธศาสนา 200 คนต่อปี ต่อมา อบต. รับผิดชอบไปจัดปีละสี่ครั้ง ในปี พ.ศ. 2545 เป็นผู้อำนวยการศูนย์พัฒนาคุณธรรมป่าดงใหญ่วังอ้อ และผู้ดำเนินการโครงการหมู่บ้านเปลี่ยนวิถี คือนคนดีสู่สังคม และได้จัดทำโครงการอบรมคุณธรรมจริยธรรมให้เด็กนักเรียนที่ศูนย์พัฒนาคุณธรรมที่วังอ้อ โดยตั้งเจตนารมณ์ไว้ว่า

“เราต้องการสร้างผู้นำทางจิตวิญญาณขึ้นมา ในระหว่างเดือนมีนาคม -เมษายน 2548 จะรับนักศึกษาจากวิทยาลัยเทคนิค ประมาณ 200 คน มาบวชเณร ให้เข้าค่าย 3 วัน อีก 2 วันเป็นนาค จะสอนการเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณ ให้รู้ว่าเมื่ออยู่ในชุมชน เลี้ยงชีพด้วยชุมชน ควรที่จะคืนอะไรให้กับชุมชนด้วย เมื่องานหลักคือการศึกษาเล่าเรียน ควรพิจารณาถึงงานรองว่าควรจะเป็นอะไร ทำงานบางอย่างกับเด็ก พื้นที่ไม่รีบเวลาปักดำลงไปจะได้ผลไม่เต็มที่ เพราะฉะนั้นต้องยอมเสียเวลาหนึ่งวันปรับเปลี่ยนละลายพฤติกรรม แล้วค่อย ๆ วางวิชาการทางศาสนา ตัวอย่าง ด้วยการฝึกให้รู้จักคำว่าเพื่อน เป็นกิจกรรมให้นักศึกษาทุกคนร้อยเชือกเข้าด้วยกัน ด้วยการผูกเชือกที่นิ้ว แล้วให้หาสิ่งของ 2 ชิ้น ภายในเวลาที่กำหนด ถ้าไม่ทันกำหนดจะอดอาหารกลางวัน ผลคือ นักศึกษาต่างต้องการทำให้ทันเวลา และไม่ต้องการอดอาหาร ต่างไขว่คว้าให้ได้ คนที่อยู่ข้างหน้าก็ดึง คนอยู่กลางก็เจ็บ คนสุดท้ายก็เจ็บ ลืมนึกถึงไปว่าสิ่งที่เขาต้องการคือเพื่อน

แต่กลับไปต้องการเวลาไปต้องการอาหาร สนิมนี้ถึงคำว่าเพื่อน นี่เป็นวิธีการสอนแบบหนึ่งในเรื่อง
ของเพื่อน หรือเรื่องของคำพูด จะให้เวลาคู่มือตัวเอง มีตัวแทนมาจากกลุ่ม 20 - 30 คน แล้วคู่มือ
ตัวเอง ให้รับผิดชอบคำพูด ให้เข้าใจกฎระเบียบ ถือเป็นความรับผิดชอบ เป็นการสอนให้เป็น
พลเมืองดีของชาติ ศิษย์ที่ดีของคุณ เพื่อนที่ดีศิษย์ดี พลเมืองที่ดี ลด ละ เลิกอบายมุข”

3) นายเฉลิม ชันชะลี ผู้ใหญ่บ้านวังอ้อ

เกิดเมื่อปี พ.ศ. 2489 มีแม่บ้าน ลูก 3 คน ซึ่งมีครอบครัวแล้ว คงเหลือลูกสาวคนเดียว
เพิ่งจบการศึกษามาได้ 2 ปี นายเฉลิม เป็นผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 9 มาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2531 หลังจากที่
นายเหล็กกล้า ชันชะลี (ปัจจุบันเสียชีวิตแล้ว) ผู้ใหญ่เก่าลาออกไป แม่นจะมีนามสกุลเดียวกัน แต่
ไม่ได้เป็นญาติกัน มีคนในหมู่บ้านจำนวนมากที่ใช้นามสกุลชันชะลี ถือเป็นตระกูลที่มาตั้งหมู่บ้าน

ในหมู่บ้าน จะมีการแบ่งเป็น 11 คุ่ม ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2539 เพราะไปเห็นตัวอย่างที่ช่อง
เม็ก ผังลาว ที่แบ่งหมู่บ้านออกเป็นคุ่ม ๆ คุ่มหนึ่งประมาณ 10 หลังคา ทำให้ทำงานเร็วขึ้น มีการ
ช่วยกันทำ แข่งกันทำ

สำหรับการประชุมหมู่บ้าน มักจะมีแต่กรรมการมาประชุม ชาวบ้านบอกทำงาน
เหนื่อย ขอพักผ่อน มอบให้หัวหน้าคุ่มมารับนโยบายจากผู้ใหญ่บ้านแทน เช่น งานวันพ้อ วันที่ 5
ธันวาคม ให้มาช่วยกันพัฒนาถนนหนทาง ช่วยกันเป็นคุ่ม ๆ เริ่มจากที่คุ่ม 1 เสร็จแล้วไปคุ่ม 2 คุ่ม
3 จนถึงคุ่ม 11 พ้อเสร็จก็หาอาหารกินกัน วันพ้อจะเป็นวันพัฒนา วันแม่ก็วันพัฒนาเหมือนกัน
ตื่นเช้ามาชวนเจ้าบ้านไปตักบาตรที่วัด แล้วมาช่วยกันพัฒนา พ้อพัฒนาเสร็จ ไปศึกษาธรรมชาติ

ในการทำงานป่าชุมชน จะเริ่มวันที่ 16 มกราคม ถึงวันที่ 16 พฤษภาคมประกาศห
กระจายข่าว ให้ไปดูป่า ไปจัดแนวกันไฟ เก็บใบไม้แห้ง โดยจัดเป็นคุ่ม ๆ ละวัน คุ่มหนึ่งประมาณ 13
ถึง 15 หลังคาเรือน คนหนึ่งต่อครัวเรือน คนที่ไปไม่ได้จะให้เงินมาคนละ 20 - 30 บาท เป็นค่า
น้ำมันรถไปด้วย การไปถือเป็นการพักผ่อน ไปเก็บกวาดใบไม้ พ้อแม่บ้านทำอาหารเสร็จ ก็กินข้าว
ด้วยกัน พ้อบาย พ้อบ้านก็ไปหาปลาใส่รถกลับบ้าน แต่ละคุ่มจะเอารถไป 2 คัน ทำเช่นนี้มาตั้งแต่
ปี พ.ศ. 2539 ปี พ.ศ. 2546 มีคนเผาที่นา ทำให้ป่าชุมชนถูกไหม้ไปประมาณ 5 ไร่ ก็โดนปรับ
ห้าพันบาท มีการประชุมกันก่อน กรรมการมีมติให้ปรับห้าพัน เอาเงินเข้าศูนย์กลุ่มป่าดงใหญ่ของ
เครือข่าย ไปใช้จ่ายค่าจัดการ ค่าน้ำแข็ง ค่าน้ำมันรถ ค่าใช้จ่ายอีกปาละ

การทำแนวกันไฟ ทำในเวลากลางวัน กลางคืนเป็นหน้าที่ของกลุ่มอนุรักษ์สัตว์ ไปวัน
ละ 2 - 3 คน ทุกวันตลอดปี โดยขี่มอเตอร์ไซด์ไป บางทีก็เดินไป คอยฟังเสียงนก เสียงอะไร ดูว่ามี
คนยิงสัตว์ไหม

การพัฒนาเศรษฐกิจในหมู่บ้าน พอใช้ได้ ทุกหลังคาเรือนมีรถอีแต๊ก เป็นของใช้
 อเนกประสงค์ ทั้งหมู่บ้าน มีรถสี่ล้อ 2 เครื่อง โรงสี่ล้อสาร 5 โรง สี่ล้อให้ฟรีแต่เอารำข้าวไป
 เลี้ยงหมู เลี้ยงไก่ ราคาขายปลายข้าวกิโลละ 10 บาท ำข้าวกิโลละ 5 บาท มีปัญหาที่ชาวบ้านใช้
 เงินมากเกินไป เพราะถูกสังคมในเมืองมาครอบงำ ใช้เงินซื้อของจากศูนย์สาริตการตลาด มีการ
 เก็บข้อมูลเพื่อการปันผลทุก 6 เดือน พบว่า แต่ละหลังคาเรือน ใช้เงินซื้อของอย่างน้อย 7 พันถึง 1
 หมื่นบาท ในทุก 6 เดือน สมัยก่อนไม่มีการใช้จ่ายมากเช่นนี้ ปลาไม่ได้ซื้อ กับข้าวไม่ซื้อ น้ำหวาน
 น้ำส้มไม่ได้ซื้อ แต่ทุกวันนี้ มีศูนย์สาริตการตลาด จ่ายเงินให้ลูกหลานซื้อขนมวันหนึ่ง 20-30 บาท

ในเรื่องกองทุนสัจจะออมทรัพย์ ผู้ใหญ่เฉลิม เล่าว่า ทุกเดือนมีคนมาชอกู้ เอาเงินไป
 จ่ายซื้อของกิน ไปซื้อเนื้อบ้าง ไก่บ้าง ซื้อหอย ปู ปลา เพราะไม่มีปลาในลำเซ ปลาหมึกก็ไม่มีกิน
 เพราะคนที่จับได้นำไปขายที่ตลาดหมด ได้มากแต่จ่ายมาก ได้มาไม่สมกับที่จ่ายไป ได้มา 100
 บาทจ่าย 150 บาท “ผมบอกว่าใช้เงินไม่ถูกทาง ไม่มีเหลือ ทุกวันนี้รัฐบาลเอาเงินมาให้เยอะอยู่
 แล้ว กองทุนเงินแสนบ้าง กองทุนสองแสนบ้าง กองทุนเงินล้านบ้าง จะเอาเงินล้านไปใช้สองแสน
 แแปด จะเอาเงินสองแสนแปดไปใช้เงินแสน ยืมจากเงินแสนไปใช้เงินล้าน กลับไปกลับมาอยู่อย่างนี้
 แถมเป็นหนี้เยอะอีกด้วย พัฒนาไม่ถูกทางเลย ไปซื้อเฟอร์นิเจอร์ ทั่วไป ซื้อเฟอร์นิเจอร์บ้าง
 มอเตอร์ไซค์บ้าง จักรยานบ้าง หรือ เครื่องอำนวยความสะดวก เช่น เครื่องซักผ้า ซื้อตู้เย็น ทีวี
 สังคมมาครอบงำ บางบ้าน มีทีวีหลายเครื่อง เครื่องซักผ้า ตู้เย็น เครื่องรีดผ้า เครื่องปั่นผลไม้ ใช้ปั่น
 มอเตอร์น้ำบ้างเพราะไม่มีประปา แต่ก่อนจ่ายค่าไฟอย่างมาก ไม่เกิน 15 บาท หรือ 19 บาท
 เดียวนี้ 250-300 บาท”

“มันสบายกายแต่ไม่สบายใจ คือต้องคอยหามาใช้หนี้ สบายคือสิ่งอำนวยความสะดวก
 สะดวกมากมาย เรื่องเศรษฐกิจก็ดีขึ้น แต่มีปัญหาเรื่องหนี้สิน ระบบมันไม่ถูกทาง ต้องหาวิธีการ
 ใหม่ เคยเสนอเศรษฐกิจพอเพียง ให้ใช้ปุ๋ยชีวภาพ ไปใช้อยู่คนสองคน ใช้เสร็จแล้วไม่ดีขึ้น บอกว่า
 มันไม่ทันซื้อไม่ทันขาย”

“สภาพโดยทั่วไป ชาวบ้านมีความสามัคคีกันอยู่บ้าง ไม่ค่อยมีปัญหา ส่วนหนึ่งเป็น
 เพราะมีพิธีกรรมทำบุญ ทุกเดือน มันมีส่วนช่วยเรื่องความสัมพันธ์ในชุมชนมาก สมมติว่าวันนี้มี
 งานบุญ ต้องไปช่วยกัน งานการอย่างอื่นจะไม่ทำ คนไปกันเต็มหมด เอาอาหารไปแบ่งกัน ใครมี
 ปลา มีเนื้อ เอาวัวมาล้มสักตัวหนึ่ง ก็ช่วยกัน สามัคคีกัน ปัญหาทะเลาะเบาะแว้ง ไม่ค่อยมี ศูนย์
 พัฒนาคุณธรรมเป็นสิ่งที่ยึดจิตใจของชุมชน เป็นความภาคภูมิใจของชุมชน”

การรวมกลุ่มในหมู่บ้านวังอ้อที่เข้มแข็ง มีป่าชุมชน กลุ่มประมง กลุ่มสัจจะ ออมทรัพย์
 กลุ่มประสิทธิภาพพีชไร่ กลุ่มสหกรณ์ผู้ใช้น้ำ กลุ่มผู้ทำไร่ ตัวอย่างกลุ่มประสิทธิภาพพีชไร่ มี

โครงการถั่ว เกษตรอำเภอเอาถั่วมาให้ 86 กระสอบ เอาพันธุ์มาให้เปล่า ชาวบ้านก็มาบริหารกัน แบ่งหุ้นกัน “สมมุติว่าเอมถั่วไปกระสอบหนึ่ง แล้วเอาถั่วไปขาย ขายได้กำไร ก็เอาถั่วไปคืนกระสอบหนึ่ง นำส่วนที่เป็นกำไรมาแบ่งผู้ที่เข้าหุ้นกัน มีการทำบัญชีกันไว้ สมาชิกภูมิใจ กลุ่มประมง ก็เหมือนกัน ตอนเริ่มต้นมีการประกวดประมงหมู่บ้าน ได้เงินระดับประเทศมาห้าหมื่นบาท พร้อมโล่ห์ นำเงินมาเป็นกองทุน ร่วมกับสมาชิกลงขันกันคนละ 100 บาท ให้สมาชิกกู้ยืมไปลงทุน ปลูกถั่ว เลี้ยงปลา ทำฟริก คนที่กู้พอสิ้นปีก็เอามาคืนกัน”

กลุ่มสหกรณ์การตลาด เป็นอีกกลุ่มหนึ่งที่ดังมาก เพราะว่ามีหุ้นกันอยู่คนละ 500 บาท ทุก 6 เดือน แต่ละคนจะได้ปันผลอย่างน้อย คนละ 500 - 1000 บาท กำไรแล้วแต่ปริมาณสินค้าที่ซื้อมากซื้อน้อย แรงจูงใจคือ แบ่งให้มากกว่าเดิม และได้เงินปันผลจากหุ้นมากขึ้น จากร้อยละ 6 เป็นร้อยละ 8 ต่อไปจะให้ร้อยละ 10 สมมติ มี 10 หุ้น 100 บาท ได้ 8 บาท บวกค่าเบี้ยประชุมอีก 20 บาทถ้ามาประชุม ประชุมทุกเรื่องมีค่าประชุมทุกครั้ง กองทุนเงินล้านก็ให้ กองทุนเงินสองแสนแปด ก็ให้ กองทุนสัจจะสะสมทรัพย์ก็ให้ ประชุมสมาชิกทุกครั้งต้องได้ค่าใช้จ่ายอย่างน้อย 30 บาท แต่ต้องบริหารตามวงเงินที่มีอยู่

4) นายก อบต. ละคร กอมนี

เกิดเมื่อปี พ.ศ. 2501 มีลูก 3 คน มีลูกสาว 2 คน ลูกชาย 1 คน ลูกชาย ช่วยทำนา ส่วนใหญ่ก็จ้าง จ้างดำ จ้างเกี่ยว วันละ 150 บาท รถสีข้าวก็ต้องจ้าง แม้จะเป็นรถในหมู่บ้าน

นายละคร ได้รับเลือกเป็น อบต.มาหลายสมัย ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2537 ตอนที่ยังเป็นสภาตำบล แล้วยกฐานะเป็น อบต. เมื่อปี พ.ศ. 2539 พอยกฐานะแล้วสมาชิกเลือกให้เป็นประธานกรรมการบริหาร และมาเป็นนายกเมื่อปี พ.ศ. 2545 ตามกฎหมายฉบับที่ 5 ที่ให้เปลี่ยนจากประธานกรรมการบริหารมาเป็นนายก อบต. ในเดือนสิงหาคม 2548 จะมีการเลือกตั้งโดยตรงทั้งนายก อบต. และสมาชิก อบต. การแข่งขันเลือกตั้งครั้งนี้ น่าจะใช้เงินจำนวนมากกว่าครั้งที่ผ่านมาที่จ่ายกันโดยเฉลี่ยไม่ต่ำกว่า 4 - 5 แสนบาท สำหรับการเลือกนายก อบต. ถ้าเป็นสมาชิกประมาณ 1 - 2 แสนบาท ในหมู่บ้านอาจจะมีคนแข่งหลายคน

ในการทำงานของนายก อบต. จะแต่งตั้งเลขานุการ ทำงานร่วมกับปลัด อบต. ปลัด อบต. ทำหน้าที่งบประมาณ แบ่งหน้าที่กับเลขานุการ เลขานุการทำตามนโยบายที่เป็นผลจากที่ประชุมของผู้บริหาร ปัญหาคือ บางทีนายกไม่ค่อยรู้เรื่องกฎ ระเบียบ ต่างกับ ปลัด อบต. ที่มีความรู้เรื่องกฎหมาย ข้อบังคับ ระเบียบต่าง ๆ เพื่อความคล่องตัว นายก อบต. น่าจะได้ให้ปลัด อบต. ทำหน้าที่เป็นเลขานุการ ทำ 2 ตำแหน่งควบคู่กันไป “ปลัดเขาจะรู้เรื่องทั้งหมดกับอกเขา เพราะว่ากฎหมายให้ปลัดทำหน้าที่เป็นเลขานุการคณะกรรมการบริหาร อบต. มันจะดูง่ายขึ้น ไม่

ต้องยุ่งยาก มั่นรู้เรื่องทั้งหมด ไซ้ใหม่ ทั้งกฎระเบียบ ทั้งอะไร ทั้งเจ้าหน้าที่งบประมาณ ด้วย ก็ให้เขาเป็นไป เอาคนใหม่มาเป็นเลขานุการ บางทีก็ไม่ค่อยจอยกัน (ทำงานร่วมกันไม่ค่อยได้) เลขานุการใหม่กับปลัดทำงานกันยาก”

สภาพเศรษฐกิจของหมู่บ้าน เดิมยากจนมาก ปี พ.ศ. 2539 - 2540 ยังไม่ค่อยดี มาดีขึ้นเมื่อ 5 - 6 ปีที่ผ่านมา ปี พ.ศ. 2543 - 2544 พริก กิโลละ 85 บาท ทุกคนแห่กันไปทำ ตอนนั้นประเทศได้วันซื้อพริกเขียว พริกเขียวโลละ 35 บาท ถ้าพริกแดงโลละ 85 บาท แต่ละคนได้เงินแสน สองแสนบาท ปัจจุบัน พริกผันตลาด ปลูกทุกภาค เพราะปลูกง่าย ทำมาแข่งกัน สำหรับถั่วลิสงพออยู่ได้ ถั่วลิสงตากแห้งประมาณ 14 - 15 บาท ถ้าไม่แห้ง 8 - 10 บาท เกษตรกรพออยู่ได้ พอนำรายได้จากขายถั่วไปเป็นค่าปุ๋ยลงนา

เปรียบเทียบกับหลายหมู่บ้าน เศรษฐกิจบ้านวังอ้อนับได้ว่าร่ำรวย ทุกบ้าน มีรถ รถอีแต๊ก เกือบร้อยละ 90 โรงสีข้าวในหมู่บ้าน มี 7 - 8 แห่ง “ตอนนี้ผมเน้นเรื่องกลุ่มอาชีพ พวกส่งเสริมการเกษตร กลุ่มทอผ้า กลุ่มเพาะเห็ด แล้วแต่ขนาดของหมู่บ้าน ให้ทำเป็นหลักเป็นแหล่ง โครงการพื้นฐานถนนหนทางพอแล้ว จะเน้นเรื่องอาชีพ เรื่องปากท้อง เวลาว่างอยากให้ชาวบ้านมีงานทำ ผ้ากาบบัว ทอหูก ผ้าอะไรที่กลุ่มไหนเย็บได้ เย็บไป นำผ้าไปแปรรูป ให้เกษตรกรเริ่มทำ จะสนับสนุนให้กลุ่มละหนึ่งหมื่นบาท ทดสอบดู แล้วค่อยเอามารวมกันดูว่า ตรงไหนจะทำได้”

“ถ้าผมมีเงินอย่างรัฐบาล มีเงินทุ่มให้ชาวบ้านกู้ยืม เงินในลักษณะที่รัฐบาลทำอยู่ ผมไม่ทำอย่างนั้น ถ้าเป็นความคิดของผม ผมจะเปลี่ยนแปลงเลยกับชาวบ้าน รัฐบาลเป็นตลาดได้ไหม เอาเงินล้านมาซื้อสินค้าในหมู่บ้านได้ไหม หมู่บ้านทำกิจกรรมอะไรบ้าง ส่งเสริมเข้าไป หาตลาดทุกตลาดเลย คือแลกเปลี่ยนกันไง ไม่ต้องยืมหรือการเงิน เงินล้านคุณเอามาซื้อของผมได้ไหม ชาวบ้านเขาจะมีการพัฒนาตัวของเขาเอง แข่งขันกันเรื่องเกษตรกรไซ้ใหม่ คือ ตอนนี้ชาวบ้านเป็นหนี้ แคนั่นเองไม่ได้มีประโยชน์ ผมมาทำเป็นกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ ผมเห็นเขายืมเงินตรงนี้ไปอุดเงินล้าน เงินล้านคุณเอาไปทำอะไร ไม่ได้อะไรเลย เอาเงินล้าน ไปใช้เงินแสน เอาเงินแสนไปใช้ ธ.ก.ส แคนั่นเอง ไม่เห็นอะไรเลย”

“ไม่มีผลผลิตอะไรเลย ทำไม่ไม่จูงใจเอาทุ่มมาเลย ล้านหนึ่งผมจะซื้อสินค้าของคุณในหมู่บ้านของคุณมีอะไร ประกันราคาเลยอย่างข้าว หมื่นก็หมื่นไปเลย ปลูกพริกราคาเท่าไร แลกกันได้ไหม คุณเป็นเงิน ผมเป็นสินค้า เอาไปเลยผมจะมีอย่างยั่งยืนบ้าง ไม่ใช่โอ๊ย จะเอาเงินตัวนี้ไปใช้ตรงนั้น เอาเงินตรงนั้นไปใช้ตรงนี้ มันเป็นอย่างนี้อยู่แล้ว มีแค่นี้สิน เออ ทำไมมันน่าจะมาหนุนตรงนี้ หนุนตรงภาคเกษตรกรหรืออะไร ผมยังคิดว่าทำไมไม่ทำอย่างนี้”

“ขอให้ผมได้ขายผลผลิตของผมทุกปี ซื่อเสร็จไป คุณได้สินค้าได้กำไรเป็นเรื่องของคุณ ราคาจะได้แน่นอน ไม่ใช่ราคาเดี่ยวยืนเดี่ยวยาว แล้วเกษตรกรก็ผจญกับชีวิตไม่แน่นอน คุณมีหน้าที่ หนาทลาดไปเราผลิตเอง”

“ผมพยายามเป็น อบต. เคลื่อนที่ไปทุกหมู่บ้าน เน้นชาวบ้านเรื่องเลี้ยงปากเลี้ยงท้อง อยากทำอะไร เสนอโครงการมาจะหาเงินให้ ให้เงินอุดหนุนกลุ่มไปเลย แต่กลุ่มต้องทำจริง ๆ แล้ว จะขยับให้ขึ้นไปอีก ถ้ากลุ่มนี้มีผลผลิต มีสมาชิกเพิ่มขึ้น มีรายได้เพิ่มขึ้น นายกก็นึกภูมิใจแล้วละ ผม ไม่ต้องเอาอะไรมากมาย เห็นกลุ่มเกษตรกรรวมกลุ่มกันได้ กลุ่มแม่บ้านรวมกลุ่มกันได้ มีสมาชิก เพิ่มขึ้น ทำงานเพิ่มขึ้น ผมว่าเป็นความภาคภูมิใจ”

ในเรื่องสังคม ได้ร่วมกับพระครูสุขุมวัฒน์โนภาค ทำศูนย์พัฒนาคุณธรรม เริ่มแรก ระดมชาวบ้านทั้ง 11 หมู่บ้าน ทำบุญกัน มาทอดกฐินทำสังฆทานให้มาทำบุญที่นี้มาสร้างที่นี้ เพราะที่ตรงนั้นเป็นที่ของพ่อผมบริจาค ก็เลยทำตรงนั้นให้เป็นของชุมชน ให้เด็กเยาวชน เข้ามา อบรม สถานศึกษาก็เข้ามาช่วยเน้นเรื่องยาเสพติด

เรื่องการเมือง “ผมอยากให้นักการเมืองท้องถิ่น เอาใจใส่กับชาวบ้าน อยากให้มี หน่วยงานตรวจสอบ ทำรายการนายกพบกับประชาชน ในการบอกข้อมูลข่าวสาร บอกความ เคลื่อนไหวภายในองค์กร เป็นนักการเมืองที่ดี ไม่ต้องปลุกฝั่งเรื่องผลประโยชน์ หนึ่งผมอยากให้นักการเมือง มีกำไร คือประชาชน นี่ความคิดผมนะ ทำยังไงประชาชน จะได้ถามถึงเราบ้าง คือทำ ยังไงประชาชนจะได้แนะนำเราบ้าง ทำอย่างนี้นะ อย่างนี้นะ บ้านเราชุมชนเรา ผมอยากให้เป็น อย่างนี้”

“นักการเมืองระดับชาติ มันมีการซื้อเสียง ผมไม่เห็นด้วย เพราะ หนึ่งผมเป็น นักการเมือง ไม่เคยซื้อเสียงสักบาทเดียว ถ้ามลุกเมียผมได้เลย ชาวบ้านยังเอาเหล้ามาให้ผมเลย ตอนได้ มีคนซื้อให้ด้วย ผมไม่ต้องไปลงทุน ผมอยากได้กำไร คือ ประชาชน”

“ทำยังไงให้มีความโปร่งใสในการทำงาน การมีส่วนร่วม การทำงานแต่ละโครงการ แต่ละหมู่บ้านต้องได้ประชาคม แต่ละหมู่บ้านจะทำอะไร ต้องมีแผนทุกปี ทำโครงการ ลำดับ ความสำคัญ หนึ่ง สอง สาม จากประชาคมหมู่บ้าน มีการประกวดสอบราคา ยื่นซอง ยื่นแบบ คัด จากชาวบ้านหมู่บ้านละ 2-4 คน ไปเป็นคณะกรรมการเปิดซอง อีก 2 คน เป็นคณะกรรมการตรวจ รับงาน ให้มาช่วยกันคุมงาน นั่นคือความโปร่งใส ให้ชาวบ้านคัดเลือกกันไปหมุนเวียนกันไป”

“มีการตรวจสอบรับร่วมกับงานจ้าง เปิดซองราคาพร้อมกันกับชาวบ้าน

ชาวบ้านเขาพอใจ ชาวบ้านเขาชอบอะไร หมู่บ้านนี้ทิศทางเขาอยากได้อะไร เราต้อง มอง เขาต้องการอะไร มีกลุ่มอาชีพอะไรบ้าง อยากมีกลุ่มอาชีพเลี้ยงวัว กลุ่มเกษตรกร เลี้ยงหมู

อย่างนี้เราต้องมอง อยากทำการเกษตร ไฟฟ้าไม่มี เราจะทำอย่างไรถึงจะลดต้นทุนให้เกษตรกร การลดต้นทุนไม่ต้องใช้น้ำมัน ใช้ไฟฟ้าแทนมันจะถูกกว่า”

5) อาจารย์สนกรี ทองสันต์

เกิดเมื่อปี พ.ศ. 2503 จบการศึกษาสูงสุดปริญญาตรี เอกการบริหารการศึกษา เป็นคนพื้นเพที่บ้านวังอ้อ เรียนประถมอยู่ที่วังอ้อ และ เรียนมัธยมในโรงเรียนประจำจังหวัด แล้วจบมาเรียนวิทยาลัยครู เริ่มบรรจุรับราชการปี พ.ศ. 2525 อายุราชการประมาณ 22 ปี เริ่มมาพัฒนาโรงเรียน ตอนนั้นมีอยู่ 6 ชั้น ยังไม่เปิดอนุบาล 1 - 2

“ในเรื่องของสังคม ในละแวกตำบลหัวดอน ผู้วังอ้อไม่ได้ คือยังมีอะไรดั้งเดิมอยู่ มีธรรมชาติ คำว่าธรรมชาติไม่ได้หมายถึงป่านะ ในเรื่องของจิตใจคนในเรื่องของการรวมกลุ่ม ในเรื่องสามัคคี เป็นเพราะพื้นฐานของผู้เฒ่า ผู้แก่ ของผู้นำด้วย คนของเราไม่ค่อยมีคนเคลื่อนที่ มีแต่คนคุ้นเคย มีแต่ลูกหลาน พี่น้องกัน ทำอะไรพูดกันง่าย “

ในด้านเศรษฐกิจ “ต้นทุนปลูกข้าวในพื้นที่ประมาณ 10 ไร่ ต่อปี ประมาณ 9500 บาท ได้ข้าวเปลือก 80 กระสอบ มีค่าใช้จ่ายประกอบด้วย ค่าน้ำมันรถประมาณ 10 ลิตร ประมาณ 500 บาท ค่าซีโก้ 500 บาท ค่าพันธุ์ข้าวกระสอบละ 200 บาท เป็น 1200 บาท ค่าจ้างดำ รวมค่าแรงตัวเองด้วย ประมาณ 2 วัน 10 คน ๆ ละ 120 บาท เท่ากับ 2400 บาท ค่าจ้างเกี่ยวข้าวประมาณ 10 คน 2 วัน ๆ ละ 150 บาท ประมาณ 3000 บาท สีข้าวประมาณ 80 สอบ กระสอบละ 5 บาท เป็น 400 บาท ค่ากระสอบอีก ประมาณ 500 บาท รวมค่าเกี่ยวข้าวเป็น 3900 บาท รวมทั้งหมดประมาณ 7500 บาท ยังไม่รวมค่าเลี้ยงอาหารคนเกี่ยวข้าว อย่างน้อย 10 คน ๆ ละ 50 บาท วันละ 500 บาท รวมอีก 2000 บาท”

ในเรื่องหนี้สิน ผมพยายามจัดให้เขา เงินล้านส่งเดือนตุลาคม กองทุนประมงส่งเดือนกุมภาพันธ์ อย่าให้มันชนกัน ให้ครบปี ในการปันผล ศูนย์สาธิตการตลาดจะปันผลทุกสิ้นเดือนตุลาคม และสิ้นเดือนเมษายน สัจจะออมทรัพย์ปันผลทุกสิ้นเดือนธันวาคม พอดีฉลองปีใหม่”

“กิจกรรมอื่นของหมู่บ้าน ส่วนใหญ่เป็นกิจกรรมร่วมกันระหว่างสถาบัน บ้าน วัด โรงเรียน เป็นกิจกรรมเกี่ยวกับวันสำคัญ กิจกรรมทางประเพณีมีทุกเดือน แต่ไม่ได้มีงานทุกเดือนที่นี้คืออย่าง บ้าน วัด โรงเรียน เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน วันเด็ก ผู้ปกครองให้ความสนใจมากทุกปี ทุกคนจะมาร่วม บางทีมีศิษย์เก่าเอาปลา เอาอะไรมาให้ จะมีการนำข้าวเปลือกที่ได้จากการทำนา มาบริจาค เรียกว่าเป็นกองทุนสัจจะข้าวเปลือก เพื่ออาหารกลางวัน ต่อมา โรงเรียนเลี้ยงปลาเลี้ยงไก่ ทำอาหารกลางวันเองได้ แปรจากกองทุนอาหารกลางวัน เป็นกองทุนสัจจะเพื่อการศึกษา”

6. อาจารย์สมศักดิ์ เอี่ยมมีพึ่ง

เจ้าของร้าน สมศักดิ์มินิมาร์ท บ้านวังอ้อ เกิดเมื่อปี พ.ศ. 2503 มาอาศัยอยู่ชุมชน
ปี พ.ศ. 2527 คือเริ่มบรรจุเลยเป็นครูระดับ 3 มาอยู่บ้านวังอ้อ โรงเรียนประถม สอน
ระดับชั้นอนุบาล 1 อนุบาล 2 ถึง ป. 6 เป็นคนปักซีโต้ บ้านเกิดที่จังหวัดนครศรีธรรมราช

“การทำให้ชาวบ้านมาร่วมกันได้ คือการใช้เหตุผล พูดด้วยเหตุด้วยผลการพูดคุย การ
เกรงใจ นอกจากเกรงใจ ยังเป็นเรื่องเครือข่าย มันซับซ้อนยิ่งๆ ก็ตั้งขึ้นมาได้ เกรงใจเพราะมีเครือ
ญาติอันหนึ่ง นามสกุลไม่เหมือนกัน แต่มีความเชื่อมโยงกันอยู่ ส่วนหนึ่งคือความเกรงใจผู้ใหญ่พูด
อะไร ต้องฟัง ต้องคอยเคารพฟังผู้หลักผู้ใหญ่ จะไปไหน ทำอะไร ผู้อาวุโสเป็นหลัก วัฒนธรรมใน
เมืองเข้ามาอยู่ แต่ว่าทำลายเขาไม่ได้ เพราะว่าเป็นสังคมเครือญาติ คือ เครือญาติสำคัญที่สุด ถ้า
คนนอกไม่ดีจริง ๆ เขาจะไม่เอาด้วย เขาไม่เล่นด้วย เขาจะไปถามอีกคน เขาจะบอกเลยไม่เอา”

“เครือญาติในเมืองกับบ้านนอกมันต่างกัน ในเมืองห่างกัน แต่บ้านนอก อยู่ใกล้กัน
ไม่ได้ไปไหน ทำนาที่อยู่ใกล้กันในเมืองเจอกันตอนเย็น อันนี้เครือญาติบ้านนอก อันนี้หาปลาไป
ช่วยกันหาปลา ไปเกี่ยวข้าวก็เห็นกันทักทายกัน มีความผูกพันกันได้พูด ได้คุยกัน เครือญาตินี้
ยอมรับเลย แม้การเลือกตั้งผู้ใหญ่บ้านคนหนึ่ง ถ้าไม่เก่งจริง ๆ จะไม่ได้นะคนนอก แต่ถ้าเครือญาติ
เก่งไม่เก่ง ไม่รู้ พี่น้องเยอะ เช่นว่า เลือกว่าช่วยผู้ใหญ่บ้าน หรือ แม่แต่ อบต. กิติ ก็รู้แล้ว ผู้นำท้องถิ่น
ต้องเครือญาติไว้ก่อน”

“เขาจะตกลงกัน นอกจากอีกคนหนึ่งเป็นเขยทางอื่นมาเมียเป็นญาติทางนี้ ก็จริง แต่
ว่าเป็นเขยทางอื่นมา สู้กับคนที่นี้ด้วยกัน บางทีเขยชนะ เพราะว่าฝ่ายเมียเยอะ แล้วคนที่เป็นเขยได้
เต้ามาเป็นผู้นำได้ไม่ใช่ธรรมดา เพราะว่าจะผ่านไปได้ต้องทุกรูปแบบ ช่วยสังคมทุกอย่าง
พิสูจน์ตัวเอง แล้วว่าตัวเองพร้อมแล้วที่จะแข่งในจุดนั้น รอบแรกนะ โอ เค วัดกันตรงนี่จริง ๆ แต่
ช่วงหลังมาตอนแรกเขยสู้ชนะ มาช่วงหลังสู้คนในพื้นที่ไม่ได้ เขาบอกว่าคือทุกวันนี้กับเมื่อก่อนนี้จะ
แตกต่างกัน เมื่อก่อนเขาความดีจริง ๆ แต่เดี๋ยวนี้เครือญาติเข้ามา ยิ่งมากขึ้น เครือญาติที่เป็นตัว
แปรให้ คือดีไม่ดี เอาพี่น้องไว้ก่อน ก็ยังเป็นสังคมจุดเดิม ๆ สมัยก่อนอยู่

สังคมเข้มแข็ง เพราะว่าอยู่ด้วยกันมานานด้วย โตกันมา ซึ่งจุดเข้มแข็งตรงนี้หลาย
ชุมชนไม่มี วิเคราะห์เต็มๆ เลยวังอ้อ เช่นว่า งานตาย งานบวช แยกไปทำพิธีกรรมงานแต่งงาน
งานอะไรแล้วแต่ คนก็เกรงใจ บารมีผู้เฒ่า ผู้แก่ พูดอะไรเขาก็รับฟัง ผมเหมือนกัน ผมจะหมด
งานแต่งงาน งานเขียนป้าย เขียนกองกฐิน กองผ้าป่า ไปนั่งเขียนไปแกะสลักรูปเขา ผมพูดเขาก็ฟัง
เหมือนกัน เขาเกรงใจเหมือนกัน ไม่ใช่เครือญาติแต่เขาก็เกรงใจ เพราะความดีผมเยอะ ผมทำอะไร

ขอร้องอะไร เขาก็รับฟัง แต่เมื่อเราห่างออกมา มันจะกลับรูปแบบหนึ่ง เราหมดความดีแล้ว เราไม่ได้ไปช่วยเขา แต่ไม่เคยขอร้อง ถ้าเขามีปัญหาเราพร้อมเสมอ”

7) พ่อใหญ่อ่อนศรี กอมณี

เกิดเมื่อปี พ.ศ. 2477 พ่อ แม่ เกิดที่บ้านแวม แล้วมาอยู่นาเรียงแฝก บ้านเรียงแฝก ต่อม ตั้งชื่อบ้านวังอ้อ ตามนามสายน้ำลำเซบาย ผมเกิดมาก็ อยู่ที่นี่ ตอนพ่อใหญ่พาขึ้นดงใหญ่ ไปทำไร่ อ้อย พ่อใหญ่มาบุกเบิกตั้งบ้านเรือนอยู่ที่นี่ 3 หลังคาเรือน มี พ่อใหญ่สา ชันชะลี (เสียชีวิตแล้ว) พ่อใหญ่บุญ บุญเสงี่ยม (เสียชีวิตแล้ว) พ่อใหญ่ยอด ชันชะลี พ่อใหญ่สา กิจทวี ที่ดินไม่มี เจ้าของ ใครจะเอาตรงไหนก็ได้ต้นยางต้นใหญ่ บักจองไว้ แสดงว่ามีเจ้าของแล้วคนอื่นไปเอาไม่ได้ นานไม่มีจับมีจอง ว่าด้วยปากเปล่า ถ้าคนทำตรงไหนก็เป็นของคนนั้นไปเลย”

“พ่อเคยเป็นพ่อใหญ่จ่า มา 7 - 8 ปี ทำพิธีทุกปีเดือนมิถุนายน ฆ่าไก่ต้มลาบ ควาย 4 ตัว วัว 5 ตัว เอาทางมะพร้าวมาผูกเป็นเงื่อนคน 2 คนมี 2 อัน ให้ปู่ตา ทั้งควาย ทั้งวัว ทำพิธีก็ บอกกล่าวเขา ให้เจ้าปู่รักษาไม่ให้เจ็บป่วย ให้อยู่เย็นเป็นสุข ทุกคน ทั้งคนอยู่ใกล้ อยู่ไกล เป็นพิธี เสียง ผมทำเอง ทุกวันนี้ผมก็ทำ เสียงตามฝนดี หรือไม่ ถ้ามีฝนก็ให้ไม่ยาว ถ้าไม่มีให้ไม่สั้น ทำ ตั้งแต่สมัยปู่ตายาย ตั้งแต่พ่อใหญ่ของผม แต่ตั้งบ้านที่นี่ ผมเป็นคนที 6 หลานคนที่ 7 การ เลือกว่าพ่อใหญ่จ่า มีอะไรเป็นบุญเป็นงานเขาเอาดอกไม้มาให้ พ่อใหญ่จ่าไปครอบปู่ตาให้ด้วย ถ้า เจ้าปู่ ไม่ชอบเขาไม่เอาเลย ไม่ออกไม่เข้าเลย บอกให้ออกก็ไม่ออก บอกให้เข้าก็ไม่เข้าเลย เจ้าปู่ เลือกลง ตอนไปเสียง เอาไก่มาเยอะเยอะ เจ้าปู่ชอบคนไหนเขาก็ถาม เอาคนนั้นไหม ถ้าเอาให้ไม่ ยาว ถ้าไม่เอาไม่สั้น คนที่ไม่ซื้อสัตย์ ไม่เอาแน่นอน เอาคนซื้อ คนตรงไปตรงมา”

8) ยายสำรวจ บุญประสิทธิ์

เกิด พ.ศ 2485 อายุประมาณ 62 ปี เป็นแม่ยาย นายสีหา มงคลแก้ว ซึ่งแต่งงานกับ ลูกสาว ชื่อ นวลจันทร์ มงคลแก้ว

ยายสำรวจเกิดที่บ้านวังอ้อ เกิดอยู่บ้านเลขที่ 23 ตายายเป็นคนในหมู่บ้านตาชื่อพ่อ ใหญ่ผา บุญประสิทธิ์ ยายชื่อแม่ใหญ่หนู บุญประสิทธิ์ แรก ๆ แยกออกจากบ้านแวมมา มาตั้ง รกรากอยู่ที่นี้รุ่นเดียวกับปู่ยอด และปู่สังข์ และปู่บุญ และพ่อใหญ่พัน เพราะบ้านแวมที่ทำกินแคบ และมีญาติ ๆ ย้ายตามกันมา มาตั้งรกราก บุกเบิก ถางป่า และทำนา ช่วงแรก ๆ ทำไร่อ้อย สภาพ ในเวลานั้น เป็นป่าใหญ่ อุดมสมบูรณ์ ป่าดงดิบ มีเสือ กวาง เก้ง นก กระต่าย เพราะป่าไม้ใหญ่ พอ อายุได้ 8 - 10 ขวบ เข้าโรงเรียนที่วัด อายุ 16 - 17 ปี เห็นต้นไม้ใหญ่ถูกโค่น เพราะเริ่มมีนายทุน อ้างว่าได้รับสัมปทานเข้ามาตัดไม้ เอาจรมาลาก ลากซุง ใช้รถใหญ่ลากไม้ทีละ 2 ต้น ตอนนั้น ป่า ดงใหญ่มีไม้ใหญ่จำนวนมาก โดยเฉพาะต้นยาง มีไม้กระบาก ต้นยางใหญ่ ต่อมา มีการเผาถ่าน

ชาย ด้วยการตัดไม้ขนาดต้นมะขามทำถ่าน ใช้เตาถ่านจำนวนร่วมร้อยเตา เต่า ๆ หนึ่งเผาถ่านได้ 25 -30 กระสอบปาน(ไม่ใช่กระสอบปุ๋ย) กระสอบปานใหญ่ ๆ มีขนาดเท่ากระสอบใส่ข้าวสาร 100 กิโล ชายกระสอบละ 5 - 6 บาท มีพ่อค้ามาซื้อใส่รถยนต์ไปขายในเมืองอุบลให้นายทุนในเมืองอุบลซื้อ กระสอบละ 5 บาท ชายได้ราคา 7 - 8 บาท “มันไม่เตียนได้ไง ชาวบ้านเอาต้นเล็กมาทำถ่าน นายทุนมาเอาต้นใหญ่ไป”

ผลคือ “ฝนไม่ตกต้องตามฤดูกาล เกิดแล้งขึ้นมา มีโครงการของพระราชินี ให้อุรุรักษ์ป่า ช่วงนั้นนายชม บุญประสิทธิ์ เป็นผู้ใหญ่บ้าน แยกไปอำเภอไปประชุมมา แยกได้โครงการนี้เข้ามา แม่บ้าน และลูกบ้านประชุมกัน บอกหลวงให้อุรุรักษ์ป่า ที่นี้จะปิดป่าแล้วนะ ผู้ใหญ่ชมว่าตอนนั้น ปี พ.ศ. 2522 มันแห้งแล้ง เพราะป่าไม่มันไม่มี ฝนไม่ตก ไม่มีต้นไม้ ไม่มีทรัพยากรธรรมชาติพาฝนมาให้ ชาวบ้านเขาเชื่อผู้ใหญ่ ก็ช่วยกันอุรุรักษ์ป่า”

“เริ่มจาก ปี พ.ศ. 2522 ค่อย ๆ เริ่ม แต่เอาจริง ๆ พ.ศ 2539 เริ่มอุรุรักษ์จริง ๆ สีหาเข้ามา 2539 แต่ก่อนผู้ใหญ่ชมทำก่อน แต่ทางฝั่งโน้นเขาไม่ฟัง ยังมีการลักลอบตัดไม้ที่อำเภอม่วงสามสิบ เขาไปทำฟาร์มไก่บ้าง ทำรั้วเสาบ้าน เสาร์วัลลอมนา ตัดมาแค่ต้นละ 5 บาท เส่าไม้แดงเอามาตัดขาย ได้ราคาดีแล้วต้นละ 5 บาทขนาดนี้ต้นไม้แดง โคนล้มแล้วเลาะออก มันเป็นแกนขนาดต้นหมากเขาจะใช้ประมาณเมตรกว่า นอกบ้านอื่นมาซื้อเอารถมาขนไปหมด ไม่หมดได้ยังไงนะ ทำถ่านก็ทำ ทำเสาร์วัลลอบ้านก็ทำ ต้นยางใหญ่ หมู่บ้านของเราไปโค่นลง ทำไม้แปรรูปขายอีก ขายถูก ๆ พวกรถขุมมาลากเอาไปเป็นไม้กระบาก ไม้บัก ไม้พยอบใหญ่ ๆ โคนขนาด 2 - 3 ไร่ ใหญ่ขนาดนั้นจริง ๆ”

“คนในหมู่บ้านนี้เขานับถือความเป็นอาวุโสเหมือนกัน บ้านนี้เขาถือคนหนุ่มในบ้านเขาถือ ครูสนกรี่ มันจะเป็นคนออกความคิด เป็นคนอยู่เบื้องหลัง ความคิดทั้งหลาย อย่างวัดวาก็พ่อใหญ่กัน ทองสันต์ เป็นผู้คุมเงิน แบบของสงฆ์รักษาสมบัติสงฆ์ เป็นผู้ดูแลทรัพย์สินของส่วนรวม ครูสนกรี่ รักษาศูนย์สาธิตการตลาด และกองทุนสัจจะออมทรัพย์ ประจำหมู่บ้าน มีปัญหา ในหมู่บ้านในชุมชน ผู้อาวุโสมีบทบาท ช่วยแก้ปัญหา อย่างเป็นเรื่องเป็นราวก็มันจะมีผู้ใหญ่บ้าน มีกรรมการหมู่บ้าน แล้วครูสนกรี่ก็มีส่วน ในหมู่บ้าน ถ้ามีปัญหา มีสมเกียรติ สนกรี่ และ ผู้ใหญ่บ้าน แต่ส่วนมากจะไม่ค่อยมีปัญหา ไม่เคยทะเลาะเบาะแว้งกันเท่าไร ถ้าจะมีปัญหาตอนที่จัดงาน มีหมอลำ มีบ้านอื่นมันมาดูหมอลำ มาดูหนัง ฟังเพลง มันจะมาก่อเรื่องขึ้นที่บ้านเราส่วนมาก แต่ในหมู่บ้านแล้วไม่ค่อยมี ไม่เคยทะเลาะกัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน และกรรมการหมู่บ้านเคลียร์กันได้ ไม่มีเรื่องถึงโรงถึงศาลนะ ส่วนใหญ่จะคุยกันรู้เรื่อง จะรู้เรื่องประนีประนอมกัน ฟังผู้นำด้วย ไม่ใช่เพราะเป็นญาติ มีความเกรงใจกันอยู่ เวลาจะจัดงาน จัดงานบุญ งานพระเวสสันดร คนที่

นำหน้าก็พอใหญ่กันนี้แหละ พาลูกบ้านทำงานทุกอย่างมีพอใหญ่กันส่วนมากนะ รองลงมาก็ลูกชายเขาแต่ผู้ใหญ่บ้านก็มีเหมือนกัน แต่ไม่มีบทบาทเท่ากับพวกนี้ เรื่องอะไรในหมู่บ้านเหมือนกัน พอใหญ่กันจะออกความเห็น คนในหมู่บ้านเชื่อฟัง ไม่รู้เหมือนกันว่าเขาเชื่อได้ยังไง แต่คนที่แนะนำเราก็อำดี ไม่ได้แนะนำไปทางเสียหาย งานทุกสิ่งทุกอย่างก็ผ่านไปด้วยดี”

9) พอใหญ่กัน ทองสันต์

เกิดเมื่อปี พ.ศ. 2475 เกิดที่วังอ้อ เป็นคนชุมชน ปู่เกิดที่บ้านแหม “ต่อมาผมได้สมัครรับเลือกตั้งเป็นผู้ใหญ่บ้าน พ.ศ. 2510 ตัดถนนจากบ้านวังอ้อไปหนองแหม พอมาปี พ.ศ. 2516 ทำแปลนบ้านเป็นลือคี่เหลี่ยม ในหมู่บ้านสมัยศึกฤทธิ ปราโมช เป็นนายกรัฐมนตรีนั่น มีราว ๆ 20 กว่าหลังคา ลือคี่หนึ่งประมาณ 8 หลัง โครงการเอาถนน เป็นทางเกวียน ตัดถนน ขุดคลองส่งน้ำ

พิธีทางศาสนา 12 เดือน โบราณทางอีสาน คือเทศน์ 12 เขาจะทำบุญกันทุกเดือน เป็นประเพณีเก่าแก่เลย ทำกันทุกหมู่บ้าน เดือนอ้ายงานบุญข้าวกำ พวกญาติโยมไปทำบุญ เดือนสามบุญข้าวจี ทำบุญทุกหลังคาเรือน เต็มศาลาประชาคม เดือนสี่บุญมหาชาติ ทำบุญที่วัด เดือนห้าบุญสงกรานต์ บุญสงน้ำ ทำ 7 วัน เขาก็มีการเนา คือ แต่ละปีจะมีวันเนา วันเนาเขาจะมาเล่นมาสรงน้ำ จัดรื่นเริงสนุกสนานเฮฮา กัน ต้องทำถูกประเพณี ฟ้าฝนตกตามฤดูกาล เดือน 6 เดือน 7 บุญข้าสะ ทำบุญเบิกบ้าน ให้เสียดจัญไรหนีออกจากเรือน ให้อยู่เย็นเป็นสุข บุญเดือน 8 เข้าพรรษา เดือน 9 บุญข้าวประดับดิน เดือน 10 บุญข้าวสาก เดือน 11 บุญออกพรรษา เดือน 12 บุญฐิน ครบทุก 12 เดือน เดือน 1 ก็ปีใหม่ เดือน 2 นี้ มีบุญคุณลาน เขาเอาพระไปทำบุญ เป็นความเชื่อถือประเพณีแต่เก่าก่อน เขาจะเชื่อฟัง เขาจะไม่ประมาท คือ ว่าเป็นความสัจจะจริง เป็นมงคล ชาวบ้าน ต้องร่วมหมดทุกอย่าง ทุกเวลา มันเป็นเรื่องร้อยใจให้คนในชุมชนรักกัน และยังมีประเพณีหลายอย่าง เช่น ประเพณีคนตาย งานต่าง ๆ มันเกิดประเพณี จะต้องร่วมอยู่ด้วย ขึ้นบ้านใหม่ต้องช่วยกัน ฤดูทำนาช่วยกัน”

6.3.2 การรวมกลุ่มในขบวนการประชาสังคมวังอ้อ

1) ศูนย์พัฒนาคุณธรรมป่าดงใหญ่วังอ้อ

ชื่อของศูนย์มาจากสาขาของวังน้อย จังหวัดอยุธยา อยู่ในพื้นที่ 15 ไร่ บนที่ดินของ นายวิชัย กอมณี รองประธานเครือข่ายป่าชุมชน และได้รับงบประมาณสนับสนุนจากสำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด (ปปส.) จำนวนเงินห้าหมื่นบาท และมีเงิน

บางส่วนจากรางวัลลูกโลกสีเขียวประมาณหนึ่งแสนห้าหมื่นบาท ในช่วงเริ่มต้น มีการประชุมชาวบ้านให้จัดตั้ง พร้อมกันนั้นมีการสร้างกฎึ้ห้าหลังขึ้นมาเป็นที่พักสงฆ์ โดยมีกิจกรรมหลักคือ

1. ฝึกอบรมพระภิกษุ สามเณร เด็ก เยาวชน นักศึกษา และประชาชน อบรมครูอาสา ครูกัลยาณมิตร อบต. อสม. จัดทำหลักสูตรครอบครัวอบอุ่น และหลักสูตรโรงเรียนวิถีพุทธ

2. จัดทำโครงการหมู่บ้านเปลี่ยนวิถี คั้นคนดีสู่สังคม เพื่อรองรับผู้ติดยาเสพติดในเขตจังหวัดอุบลราชธานี และจังหวัดใกล้เคียง มาฟื้นฟูจิตใจ ด้วยจิตบำบัด เวชบำบัด และอาชีพบำบัด ด้วยการส่งเสริมการปลูกพืช ผัก ปลอดภัยไร้พิษ เกษตรทฤษฎีใหม่ตามแนวพระราชดำริ

3. สร้างศูนย์การเรียนรู้แบบครบวงจรชีวิต ให้แก่ผู้มารับการอบรม หรือมาศึกษาดูงาน ได้รับคุณธรรม ได้ทัศนศึกษาป่าอนุรักษ์ 1810 ไร่ ได้เรียนรู้การทำเกษตรกรรมแบบพอเพียง

4. ดูแลรักษาอนุรักษ์ป่าชุมชนและสืบสานประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่น

พระครูสุขุมวัฒน์โนภาค ผู้ริเริ่มก่อตั้ง เล่าถึงการจัดทำกิจกรรมอบรมเยาวชนว่า ปี พ.ศ. 2545 ได้เริ่มทำงานอบรมอย่างจริงจัง มีคณะทำงานมาช่วยเป็นที่งานมีหน่วยงานสิ่งแวดล้อมเข้ามาเป็นวิทยากรบรรยาย ซึ่งเป็นส่วนกระตุ้นให้สนใจป่าว่าจะป็นฐานช่วยการทำงานได้ นับแต่ดำเนินการมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2545 – 2547 มีนักเรียน เยาวชนเข้าร่วมโครงการจากสถาบันการศึกษา 81 แห่ง จำนวน 26,499 คน เน้นการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้เยาวชนรู้จักนำหลักธรรมไปใช้ในการดำเนินชีวิต การให้รู้จักพัฒนาตนเอง คิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น ในการทำงานช่วงแรกมีปัญหาความมั่นใจของคนชุมชนในการทำงานร่วมกับวัด จึงมีการเรียกประชุมชาวบ้าน เพื่อเข้าใจถึงความตั้งใจในการทำงาน ให้เห็นการทำงานที่มีโครงการค่อนข้างใหญ่ ว่าเป็นไปเพื่อประโยชน์ต่อเด็กและ เยาวชน และป่า และได้อาศัยคณะกรรมการป่าชุมชนในการทำงานร่วมกันเพื่อให้เกิดประโยชน์มากที่สุด เพื่อให้ทั้งเจ้าของที่และชาวบ้านต่างได้สิทธิประโยชน์สร้างความมั่นใจว่าทำได้

ในส่วนโครงการบ้านเปลี่ยนวิถี พระครูสุขุมวัฒน์โนภาค ได้เล่าว่า “บางครั้งการทำงานต้องพูดให้คนมองเห็นภาพ เพราะถ้าไม่พูดคนก็ไม่รู้ คนไม่รู้ก็ไม่ได้คิดตาม มันก็จะไปไม่รอด บางครั้งต้องริเริ่มทำให้เห็นเป็นตัวอย่าง เช่น โครงการบ้านเปลี่ยนวิถี จะทำให้เห็นก่อน จนได้รับการสนับสนุน ทั้งจากครูอาจารย์ ผู้ใหญ่บ้าน กรรมการวัด งานเอกสารเป็นไปได้อย่างดีด้วยความช่วยเหลือจากผู้ใหญ่บ้าน กำนัน ศึกษาธิการ นายอำเภอ เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะจังหวัดทั้งสอง จนผู้ว่าราชการจังหวัดลงนามเรียบร้อย” ในช่วงเริ่มต้นสำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด (ปปส.) ได้ให้งบประมาณมาห้าหมื่นบาท งบประมาณของบ้านเปลี่ยนวิถี มี 2 ส่วน ส่วนหนึ่งเป็นของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) อีกส่วนหนึ่ง

ของ ปปส. สำหรับบของ ปปส.ใช้ในการสร้างบ้านแบบง่าย ๆ เด็กที่มาเข้าโครงการ บ้างมาจาก บ้านเมตตา มาจากเรือนจำที่ผ่านการบำบัดจากโรงพยาบาลมาแล้ว แต่เอามาช่วยฟื้นฟูทางด้าน จิตใจ ทำอาชีพบำบัด โดยช่วงเริ่มโครงการ ให้ผู้เข้าร่วมโครงการดำเนินการสร้างบ้านเองใช้งบ หลังละสองหมื่นบาท สร้างบ้านเอง ทำห้องน้ำ ทำอะไร ต้องหาไม้ ขอแรงงานบ้านมาช่วย ซื่อหญา มามุงหลังคา ทำเอง อยู่เอง เป็นโครงการที่ให้เราใช้ชีวิตอยู่ช่วงเวลา 3 เดือนบ้าง 6 เดือนบ้าง หรือ 1 ปี และให้ออกจากโครงการเมื่อหายจากการติดยาเสพติดแล้ว จากนั้นหมุนเวียนคนใหม่เข้ามา ลักษณะโครงการจะพัฒนาจนเป็นชุมชนหมู่บ้านใหม่ กำหนดว่ามีประมาณ 60 เรือน และใช้ หลักการสหกรณ์มาประยุกต์ในการใช้ชีวิตร่วมกัน ทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม เช่น การเข้าหุงกันปลูก ผักปลอดสารพิษขาย เป็นต้น

การทำงานป่าชุมชนถูกบูรณาการกับงานรักษาผู้ติดยาเสพติด เพราะจุดประสงค์ หลักคล้าย ๆ กัน ในเรื่องของคุณธรรม และในเรื่องของสิ่งแวดล้อมด้วย จึงใช้ชื่อศูนย์การเรียนรู้แบบ ครบวงจรชีวิต ที่ให้เด็กได้รับรู้คุณธรรม และได้เข้าป่า ทำให้เกิดความรู้สึกหวงแหนธรรมชาติ

บ้านเปลี่ยนวิถี เปิดใช้กลางธันวาคม 2547 ตอนเริ่มรับคนประมาณ 20 คน ผู้เข้าร่วม โครงการใช้ชีวิตประจำวัน เช่น ปลูกผักปลอดสารพิษ เลี้ยงปลา การทำกิจกรรมต่าง ๆ ทำบุญตัก บาตร ฟังธรรมในวันพระ เป็นต้น มีกติกาเหมือนกติกาทั่วไปของหมู่บ้าน เน้นคุณธรรม การ ช่วยเหลือเพื่อนบ้าน การทำประโยชน์ การทำความดี การใช้ชีวิตในแต่ละวัน ต้องทำบุญ ฟังเทศน์ ทำกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ มีอยู่ประมาณ 10 หัวข้อ ให้มีชีวิตอยู่แบบอบอุ่น เหมือนวิถี ชีวิตเดิม ๆ อยู่แบบแบ่งปันกัน มีน้ำจิตน้ำใจ

“เดี๋ยวนี้คนต้องการแต่จะรวย ๆ ผู้หลักผู้ใหญ่มาพูดกรอกหูอยู่ตลอดว่า อีก 6 ปีจะ รวย ๆ ไม่มีคนจน เพราะคนจนจะตายหมด คนมันอยากรวย วิถีชีวิตเริ่มเปลี่ยน เคยไปเลี้ยงวัว เลี้ยงควาย ที่ท้องไร่ท้องนา กัน เดี่ยวนี้ไม่ได้ จะไปหาปู หาปลา ไม่ได้ เพราะเขาปักถุงพลาสติก ชาว ๆ เอาไว้ แสดงว่า อย่างลงไปนะ ลงไปโดน เพราะเขาห้าม ซึ่งบางที่เป็นญาติกันเอง หากินกัน ไม่ได้เพราะจิตใจของคนมุ่งที่จะเอา มุ่งที่จะรวย ลืมเรื่องของคุณธรรม แต่คนที่ไปหากินก็นำห้าม เพราะหาเอาไปขาย ไม่ได้หาไปกิน เมื่อก่อนเราให้หากิน ใครอยากหาอะไรหาไป เอาแค่อิม ปู ปลา มากมาย เดี่ยวนี้ผิดไปมาก เทคโนโลยีเข้ามาเปลี่ยนไปมาก แต่ที่บ้านเปลี่ยนวิถี จะทำเอาตรง นั้นคืนมา เราน่าจะทบทวนวิถีชีวิตของเรานะ ยกปัญหาที่มันเกิดขึ้นในสังคม ทำไมน้ำใจของ คนเรามันลดลง”

2) กลุ่มกองทุนพัฒนาหมู่บ้านวังอ้อ

จัดตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 1 พฤศจิกายน 2534 มีสมาชิกครั้งแรก 85 คน มีหุ้น 32,000 บาท ปัจจุบันมีการก่อตั้งทุนสำรอง กองทุนสาธารณประโยชน์ และกองทุนหมุนเวียน หลักการ การมีส่วนร่วมของสมาชิกในหมู่บ้านในการบริหารจัดการ เป็นเจ้าของโดยการระดมหุ้นจากสมาชิก หุ้นละ 100 บาท ไม่เกิน 5 หุ้น/คน

วัตถุประสงค์

1. จำหน่ายสินค้าราคาถูก มีคุณภาพให้แก่สมาชิก
2. เป็นแหล่งจำหน่ายผลผลิตของสมาชิก
3. ส่งเสริมการประหยัด และการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

ผลงานในรอบ 6 เดือน มีผลกำไร แต่จะงวดเฉลี่ยไม่ต่ำกว่า 100,000 บาท ในปี พ.ศ. 2542 ได้จัดตั้งกองทุนสาธารณประโยชน์ จำนวนเงิน 79,000 บาท

3) กลุ่มกองทุนทำนบปลา

พื้นที่หมู่บ้านมีหนองน้ำสาธารณะ สภาพเดิมเป็นร่องน้ำธรรมชาติตื้นเขิน มีน้ำเฉพาะฤดูหลาก

ปี พ.ศ. 2500 ชาวบ้านร่วมกันพัฒนาขุดคันคูขึ้นขวางร่องน้ำเพื่อเก็บน้ำ

ปี พ.ศ. 2516 ชาวบ้านประชุมกันเพื่อกำหนดแนวทางการอนุรักษ์พันธุ์ปลาเพื่อให้ปลาขยายพันธุ์ ก่อนระยะ 100 เมตร จากแนวคันคู เมื่อถึงฤดูแล้ง นายบัตรจำปลาเป็นทุนพัฒนาชุมชน

ปี พ.ศ. 2518 ได้รับงบประมาณขุดลอกจากโครงการ ก.ส.ช. (งบการสร้างงานในชนบท)

ปี พ.ศ. 2534 ขุดลอกปรับปรุงแหล่งน้ำ ตามโครงการประมงหมู่บ้าน ประเภทจัดตั้งทำนบปลาประจำหมู่บ้าน จำนวน 75,000 บาท มีพื้นที่ 23.2 ไร่

ปี พ.ศ. 2538 ได้รับรางวัลชนะเลิศกองทุนทำนบปลาระดับประเทศได้เงินรางวัล 30,000 บาท หลังจากขุดลอกเรียบร้อยแล้ว เจ้าหน้าที่ประมงได้เข้ามาทำการอบรม คณะอนุกรรมการประจำหมู่บ้าน จำนวน 15 คน และชาวบ้าน 30 คน เป็นเวลา 3 วัน โดยให้คำแนะนำโครงการเตรียมแหล่งน้ำการเพิ่มผลผลิตและได้มีการติดตามผล การอบรมเพิ่มเติม และให้คำแนะนำสม่ำเสมอตลอดมา

การที่กลุ่มประมงชนะเลิศระดับประเทศ เพราะมีการพัฒนาขุดลอกหนองน้ำใหม่ บ่อใหญ่ขนาด 20 ไร่ นำปลาไปเลี้ยง เป็นบ่อที่อุดมสมบูรณ์ด้วยปลา จับปลาได้คราวละ 100- 200

กิโล แบ่งให้นักเรียนในโรงเรียนไปเป็นอาหารกลางวัน ให้วัดบ้าง จับขึ้นขายบ้าง เลี้ยงชาวบ้าน เวลาถึงงานผ้าป่า งานพระเวส ในช่วงสงกรานต์ จะประกาศให้ชุมชนต่าง ๆ มาลงทอดแห เก็บปาก แหละ 50 บาท แต่จับปลาได้มากคนละ 9-10 กิโล มีชื่อเสียงที่เลี้ยงปลาได้จำนวนมาก ตัวโต ได้โล่ห์ รางวัลที่ 1 จากผลการดำเนินงานที่ผ่านมา มีเงินทุนหมุนเวียน 70,000 บาท ให้สมาชิกยืม ดอกเบี้ยร้อยละ 1 บาท/เดือน

4) กองทุนส่งเสริมประสิทธิภาพพืชไร่

ก่อตั้งเมื่อวันที่ 1 มีนาคม 2543 โดยได้รับเมล็ดถั่วลิสงจากสำนักงานเกษตรอำเภอ เพื่อแจกจ่ายราษฎร แล้วเก็บพันธุ์คืนในอัตรา 1: 15 กิโลกรัม ดำเนินงานโดยคณะกรรมการหมู่บ้าน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อช่วยเหลือสมาชิกในด้านพันธุ์พืชทุกชนิด
2. ให้ความรู้ด้านการเกษตรแก่สมาชิก

ผลการดำเนินงาน

1. มีทุนหมุนเวียน 50,000 บาท
2. จำหน่ายปุ๋ยและเมล็ดพืชพันธุ์ในราคาถูกให้แก่สมาชิก
3. บริการเงินกู้ยืมเพื่อไปลงทุน
4. รับซื้อผลิตภัณฑ์ด้านการเกษตรจากสมาชิก

5) กลุ่มกองทุนเวชภัณฑ์ประจำหมู่บ้าน

จัดตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2542 มีจำนวนสมาชิก 55 คน มีหุ้น 5,000 บาท ชื่อยาขององค์กรเภสัชกรรมมาจำหน่าย

วัตถุประสงค์ เพื่อช่วยเหลือแนะนำ บริการด้านสุขภาพอนามัยของคนในชุมชน

ดำเนินการโดย กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน

คติเตือนใจ แก้วข้าวร้าย กระจายข้าวดี ชีบริการ ประสานงานสาธารณสุข บำบัด

ทุกข์ประชาชน ทำตนเป็นตัวอย่างที่ดี

ผลงานเด่น

ปี พ.ศ. 2537	-	ชนะเลิศหมู่บ้านสุขภาพดีเด่นระดับอำเภอ
	-	ร่วมก่อสร้างกองทุนเวชภัณฑ์โดยใช้ทุนส่วนตัวร่วมก่อตั้ง สาธารณสุขมูลฐานชุมชน (ศ.ส.ม.ช.)
ปี พ.ศ. 2539	-	ได้รับรางวัลดีเด่นด้านการจำหน่ายบัตรสุขภาพ
ปี พ.ศ. 2541	-	ได้รับรางวัล อ.ส.ม. ดีเด่นระดับตำบล

6) กลุ่มกองทุนสัจจะสะสมทรัพย์

จัดตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 1 พฤษภาคม 2542 โดยพระครูสุขุมวัฒน์โนภาค เจ้าคณะตำบล ซึ่งเป็นคนบ้านวังอ้อ ได้นำแนวความคิดจากมหาสุรินทร์มาเผยแพร่นำมาสู่การปฏิบัติ

หลักการ

1. ระดมหุ้น ๆ ละ 10 บาท จากสมาชิกเน้นการมีสัจจะความจริงใจ ตรงต่อเวลา

2. ยึดมั่นในคุณธรรม 4 ประการ

- รักษาศีล
- รู้จักข่มใจตนเอง
- การอดทนอดกลั้น
- รู้จักละวางจากความชั่วและเสียสละ

วัตถุประสงค์

1. พัฒนาคนให้มีคุณภาพ
2. พัฒนาจิตใจ เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม
3. มีความขยัน หมั่นเพียร ประหยัด อดออม

ปี พ.ศ. 2542 ได้ไปดูงานโครงการของมหาสุรินทร์ นำมาประยุกต์ใช้ที่วังอ้อ เห็นข้อดีหลายอย่าง ที่ทำให้คนเอื้ออาทรต่อกัน ความเสียสละของคณะกรรมการ ในปีที่สอง เริ่มมีกติกาแบ่งห้าสิบเปอร์เซ็นต์ปันผลให้แก่สมาชิก อีกห้าสิบเปอร์เซ็นต์ เป็นสวัสดิการคงไว้ ช่วยเหลือคนเจ็บป่วย ถ้าสมาชิกเจ็บป่วย จ่ายให้คนละ 200 บาทต่อคืน ไม่เกิน 5 คืน ถ้าตาย จะขอเงินจากสมาชิกคนละ 1 บาท ให้คนตาย ถ้ามีสมาชิกพันคน เก็บเงินได้ 1 พันบาท ถือเป็นการช่วยเหลือกัน ทำให้ชาวบ้านที่ไม่มีสวัสดิการ ไม่ได้เป็นข้าราชการ มีสวัสดิการคุ้มครองด้วยเงินของตนเอง บ้านวังอ้อ มีบ่อนบุญ คือการเก็บเศษกระดาษ เศษพลาสติก นำมาขายพอมีรายได้บ้าง ในหนึ่งเดือน จะนำเศษกระดาษที่รวมกันไว้มาขายครั้งหนึ่ง นำเงินเข้ากองทุนช่วยเหลือสมาชิกยามเจ็บป่วย ยามตาย ถือเป็นบุญ และเป็นการลดผลกระทบในหมู่บ้าน ทำให้ผู้คนรู้จักเสียสละ ความเสียสละถือเป็นคุณธรรมอย่างหนึ่ง จึงใช้คำว่าบ่อนบุญ

การทำงานของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ มีการจัดทำบัญชี เป็นระบบเปิด มีความโปร่งใส มีกิจกรรมให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เช่นการกู้ยืม ต้องมีคนค้ำประกัน 2 - 3 คน เป็นเรื่องที่เอื้ออาทรต่อกัน เพื่อนช่วยกันในเรื่องของการค้ำประกัน เพราะถ้าไปกู้ธนาคารต้องมีหลักทรัพย์ ค้ำประกัน ขณะที่ในกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ มีเงิน 10 บาท กู้ได้ห้าพันบาท เวลาเจ็บป่วย

หรือเสียชีวิต มีกลุ่มช่วย แต่ถ้าฝากเงินในธนาคาร เวลาป่วยใช้เงินของตนเอง ไม่มีกลุ่มช่วย คำอธิบายเหล่านี้สร้างความเข้าใจให้แก่ชาวบ้านชักชวนกันมาเป็นสมาชิกเกือบทุกครัวเรือน ปัจจุบันมีสมาชิก 343 ราย

อาจารย์สนกรี ทองสันต์ เล่าว่า “สัจจะนี่คือการไม่เบียดส่ง ไม่เบียดเวลา ไม่เบียดทุกสิ่งทุกอย่าง แล้วเน้นความเอื้อเพื่อเผื่อแผ่กัน มีการตั้งสัจจะทำงานด้วยกัน ทุกวันที่ 5 ของทุกเดือน ทุกวันที่ 5 จะมีการประชุม คือเก็บเงินหุ้น ส่งเงินออม เก็บค่าบำรุง เก็บเงินกู้ ส่งคืน จาก 6 โมง เย็นถึง 2 ทุ่ม ถ้ามาไม่ทันถูกปรับบัญชีละ 10 บาท ถ้าสมมุติมีบัญชีเงินกู้ 1 บัญชี บัญชีเงินหุ้น ถูกปรับ 20 บาท เพราะว่าไม่ได้ส่งทั้งเงินหุ้นเงินกู้ มูลค่าหุ้น อย่างน้อย 10 บาท ไม่เกิน 100 บาท และถ้าตั้งสัจจะปฏิญาณว่าจะส่งเดือนละ 20 บาท ต้องส่งเดือนละ 20 บาท มิใช่เดือนนี้ถูกห่วยจะขอส่ง 500 บาท ทำไม่ได้”

การขอเพิ่มหุ้นสามารถขอเพิ่มได้ในเดือนมกราคมเดือนเดียว ชื้อหุ้นได้ แต่ห้ามเกิน 2 หมื่นบาท เพราะมีปัญหาที่บางคนเห็นเงินปันผลดีกว่าฝากเงินธนาคาร เมื่อขายวัวขายข้าวได้ นำเงินมาซื้อหุ้น ทำประโยชน์นายทุนมาค้าเงินกับกลุ่ม จุดประสงค์การตั้งกลุ่ม เพื่อการอดออมและให้กู้ดอกเบี้ยย ร้อยละ 12 ต่อปี ในรอบปี มีกำไร 4 หมื่น 9 ร้อยบาท ปีนี้คาดว่าจะประมาณ 8 หมื่นบาท

หลักการทำงานคล้ายๆ ศูนย์สาธิตการตลาด กู้มากได้เงินมาก อย่างไรก็ตาม มีการสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องในการกู้เงิน ทุกวันที่ 5 ของเดือน ด้วยการพูดผ่านหอกระจายข่าวให้ฟังถึงผลดี ผลเสียของการใช้เงินไม่ถูกหลัก แม้จะมีสิทธิ์กู้ แต่ถ้าใช้เงินไม่ถูกกับวัตถุประสงค์ที่ตั้งใจไว้ อาจเกิดจะวิกฤติเป็นพิษเป็นภัยได้ ทั้งนี้ เพื่อเตือนว่าถ้าไม่จำเป็นไม่ควรกู้เงิน แต่การกู้เงินที่ไม่จำเป็นยังมีอยู่ ยังคงมีความไม่พอดี ไม่มีเศรษฐกิจพอเพียง ตัวอย่าง บางคนมีควาย 3 - 4 ตัว เมื่อเห็นเพื่อนมีรถอีแต๊ก อยากได้บ้าง ขายควาย 3 ตัวไปซื้อรถอีแต๊ก แต่ได้เงินมาไม่พอ ต้องไปกู้เงินมาเพิ่ม

ปัญหาที่พบ คือ หนี้สิน ชาวบ้านขาดวินัยในการใช้เงิน ไม่กลัวหนี้มีแต่จะเพิ่มหนี้ ทางแก้ไขคือ ต้องสร้างกระแส หรือ สร้างจิตสำนึกให้คนกลุ่มหนึ่งขยายไปอีกกลุ่มหนึ่ง ให้หันมาหาคุณค่านิยมเดิมที่ไม่สะสมหนี้สิน

7) กองทุนร้านค้าชุมชน (ศูนย์สาธิตการตลาด)

ปี พ.ศ. 2527 เริ่มตั้งร้านค้าชุมชน ที่โรงเรียน เรียกว่า สหกรณ์ แต่เลิกกิจการไป ปี พ.ศ. 2534 หมู่บ้านได้งบประมาณที่ทำการของกองทุนหมู่บ้าน เป็นลักษณะของร้านค้าชุมชน จึงนำความคิดนี้มารวมกลุ่มกันใหม่ มีการระดมหุ้นกัน เป็นกิจกรรมที่สร้างความสามัคคี ให้กับสมาชิก ปัจจุบันชาวบ้านในหมู่บ้านร้อยละ 99 เป็นสมาชิกศูนย์สาธิตการตลาด

ปี พ.ศ. 2534 ร้านค้าชุมชน ขายของเครื่องใช้สอยทั่วไป ขายของชำ การที่อยู่ได้ เพราะเห็นอกเห็นใจสมาชิก มีการประชุมกันทุกเดือน และ ทุก 6 เดือนมีการประชุมใหญ่ เสนอความคิดเห็น วิพากษ์วิจารณ์ บอกกล่าวสิ่งที่ไม่ดี สิ่งที่ดีควรจะเพิ่มเติม ให้ทุกคนมีส่วนร่วม ทุกครอบครัวมีส่วนร่วม ให้มีการหมุนเวียน โดยแบ่งเป็นคุ่ม ๆ คุ่ม มี 11 คุ่ม แต่ละคุ่มมีกรรมการ 2 คน เลือกกันมา 2 คน ทั้งหมด 22 คน ใน 22 คน มาเป็นผู้บริหาร 2 คน ผู้จัดการอีกคนหนึ่ง ทำหน้าที่เป็นเลขา นอกนั้นเป็นกรรมการตรวจบัญชี ช่วงแรกไม่มีคนอยากจะเป็น คือไม่มีความมั่นใจ ส่วนใหญ่มีพื้นฐานการศึกษาจบ ป. 4 มีครูมาช่วยเรื่องบัญชี มาช่วยเป็นที่ปรึกษา เช่น การจัดการบัญชี จัดการสินค้า การซื้อการขาย จัดระบบให้ ตอนแรกขาดทุนไม่ค่อยมีแต่ว่าได้กำไรน้อย เมื่อได้กำไรน้อย เริ่มมีข้อสงสัย ต้องมีการชี้แจง มีการประชุมให้รู้ถึงสาเหตุที่ทำให้มีกำไรน้อย ให้ได้เข้าใจ พอเข้าใจ จะให้คนที่สงสัยมาทำงานเป็นกรรมการ ให้รู้ด้วยให้ทำงานเป็นด้วย ปัจจุบันเกือบทุกครอบครัวได้เป็นกรรมการ ได้เป็นกรรมการบริหารไม่งวดใดก็งวดหนึ่งที่บริหารกันมา ประมาณ 13 ปี ตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2534 หลายคนเป็นประธานกรรมการ เป็นเลขา การทำงาน คือ ต้องร่วมรับรู้

ทำให้เกิดการมีส่วนร่วม ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วม เมื่อมาร่วมแล้ว ก็สร้างเสริมความซื่อสัตย์ เข้าไปด้วย เมื่อกำไรมากขึ้น ความเชื่อถือของสมาชิกเพิ่มมากขึ้น เงินหมุนเวียนสินค้ามากขึ้น กำไรเพิ่มมากขึ้น ค่าตอบแทนก็มีมากขึ้น

ระบบการปันส่วน จัดให้มีทุก 6 เดือน ลักษณะการคิดยอด สมมติ 100 บาท จะแบ่งปันผลเฉลี่ยคืน 56 บาท และส่วนที่เหลือ เป็นค่าตอบแทนฝ่ายชาย 22 บาท สาธารณประโยชน์ให้ 10 บาท นอกจากนั้นเป็นค่าตอบแทนของคณะกรรมการ แต่ก่อนที่จะนำมาปันผล จะหักกำไรร้อยละ 5 เป็นทุนสำรอง เวลาเงินทุนหมุนเวียนขาด เป็นการสร้างความมั่นคงให้กับสมาชิก การใช้เงินสาธารณประโยชน์ เช่น ไฟแสงสว่างในหมู่บ้าน ท่อน้ำ ฯลฯ ต้องเป็นสาธารณประโยชน์ จริง ๆ ไม่ใช่ของคนคนเดียว หรือเป็นกลุ่ม 2 - 3 คน ให้ไม่ได้ การเสนอขอ ต้องขอในที่ประชุมใหญ่ อนุมัติ ประชุมใหญ่คือ ประชุมทั้งสมาชิกในวันปันผล โดยต้องเสนอแผนงานมาก่อนให้ที่ประชุมพิจารณาอนุมัติ ถ้าอนุมัติก็ยกมือให้ไป ทุก 6 เดือนทุกงวด นี่คือ ความเป็นประชาธิปไตย เรื่องของการบริหาร เรื่องของการมีส่วนร่วมของสมาชิก

โดยทั่วไป ครอบครัวหนึ่ง ๆ จะซื้อสินค้าที่ศูนย์ประมาณ 40-50 บาท ต่อวัน ในหนึ่งวัน ศูนย์ขายสินค้าได้ประมาณ 5,000 บาท แสดงให้เห็นว่าชาวบ้านวังอ้อ เป็นชุมชนที่มีการจับจ่ายใช้สอย เศรษฐกิจในหมู่บ้านจัดในลำดับดี ต่อมา มีการต่อเติมซ่อมแซมศูนย์สาธิตการตลาด เดิมเป็นอาคารที่เล็กและเก่ามาก มาเป็นอาคารที่สะอาดและแข็งแรง โดยโครงการ SIF

ให้งบมา 160,000 บาท รวมกับเงินปันผลที่ชุมชนได้แบ่งไว้เป็นกองทุนสำหรับปรับปรุงศูนย์ ซึ่งเริ่มเก็บมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2538 ปีที่เริ่มต้นร้านค้า เก็บได้ทั้งหมด 80,000 บาท ส่วนแรงงานและวัสดุบางส่วน ชุมชนสมทบ แรงงานชาวบ้านได้หมุนเวียนกันมาช่วยกันสร้างจนเสร็จ

จากการขยายศูนย์สาธิตการตลาด ทำให้มีสินค้าที่นำมาจากจำหน่ายมากขึ้น ชาวบ้านที่เป็นสมาชิกของกองทุนศูนย์สาธิตฯ เพิ่มขึ้น ปัจจุบันมี 157 คน มีเงินหมุนเวียนในการซื้อสินค้าประมาณ 1.7 -1.8 ล้านบาท ครึ่งปีที่ผ่านมาได้กำไร 200,000 บาท หลังจากหักกำไรเข้ากองทุนสาธารณะในชุมชน เช่น กองทุนป่า กองทุนพัฒนาชุมชน ฯลฯ แล้วเหลือเงินปันผล 120,000 บาท เฉลี่ยคืนให้สมาชิกได้ร้อยละ 8 บาท

6.3.3 เครือข่าย

ขบวนการประชาสังคมป่าชุมชนวังอ้อ เป็นสมาชิกเครือข่ายป่าชุมชน ในจังหวัดอุบลราชธานี ซึ่งมีคณะกรรมการจังหวัด ทำหน้าที่ประสานงาน โดยมีนายสีหา มงคลแก้วทำหน้าที่เป็นเหรียญฎีก ในช่วงที่ไม่มียงบประมาณ ประสานผ่านทางสื่อ ทางจดหมาย ทางโทรศัพท์ ในช่วงที่มีงบประมาณ จะมีการจัดประชุม โดยมักจัดที่สำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ 12 เพราะเครือข่ายป่าชุมชนทำหน้าที่เป็นอาสาสมัครพิทักษ์สิ่งแวดล้อม (พสม.) อยู่ด้วย และมีกรรมการ พสม. ทำงานในเครือข่าย กรรมการ พสม. มีการประชุมปกติ 2-4 เดือนต่อครั้ง บางครั้งถ้ามีเหตุการณ์บุกรุกป่ามาก จะประชุมบ่อย บางครั้ง ประชุม 3 - 4 ครั้ง ต่อเดือน ประเด็นการพูดคุยอยู่ที่แต่ละองค์กรกำหนด บางครั้งมีหนังสือร้องเรียนโดนบุกรุกป่า แล้ววางประมาณ 10 ไร่ ต้องหาผู้รับผิดชอบไปดูแล การประชุมส่วนใหญ่เป็นการปรึกษาหารือร่วมกัน การทำงานช่วยเหลือกันระหว่างเครือข่าย การจัดกิจกรรมต่าง ๆ ไปช่วยกัน ถ้ามีเงินก็เอาเงินไปช่วย ถ้าไม่มีเงิน เกณฑ์เพื่อนเครือข่ายด้วยกันไปช่วยทำงานร่วมกัน

เครือข่ายป่าชุมชนมีส่วนทำให้ป่าชุมชนเข้มแข็ง เพราะว่า เครือข่ายทุกฝ่ายต้องรู้จักกัน ช่วยเหลือกัน ต้องมีการประสานงาน ประชุมสม่ำเสมอ มีการอบรมป่าให้เกิดสำนึกรักงานป่าไม้ ปัจจุบันมีการอบรมอย่างต่อเนื่อง ปีหนึ่ง มีการจัดอบรมประมาณ 100 หมู่บ้าน หรือ 200 หมู่บ้าน มีวิทยากรพยายามกระจายความรู้ให้รักษาป่า ให้มีราษฎรอาสาสมัครพิทักษ์ป่า มีเครือข่ายและมีองค์กรทำงานรักษาป่า

ปัจจัยสำคัญที่เสริมความเข้มแข็งของป่าชุมชนวังอ้อ คือคน ผู้นำของคน แรงจูงใจ รวมถึงเครือข่าย ทั้งจากคนข้างใน และคนข้างนอก ที่มาจากทั้งภาครัฐ ภาคราชการ และเอ็น จี โอ “การทำงานไม่ใช่ที่เราจะคิด คิดได้เฉพาะคนเดียว อย่างอาจารย์เข้ามา ก็คิด แล้วทำ

อย่างนี้น่าจะปรับปรุงอย่างนั้นะ เราก็เอาห้วงคิดของอาจารย์มาวิเคราะห์ดูว่ามันจริงหรือไม่ที่อาจารย์นำเสนอมา พวกเราต้องพยายาม ไม่ใช่ว่าคนไหนมา จะมาว่าเราดีตลอด คนที่ว่าเราดีคือคนที่อันตรายกับเรา ต้องพยายามเก็บประเด็นที่เขาพูดไม่ว่าจะเป็นภาครัฐ ภาครัฐบอกรตรงนี้น่าจะทำนะ ตัวอย่างไม่อย่างท่านตัดไม่ได้นะ ไม่อย่างมันผิดกฎหมาย เราก็พยายามเก็บความคิดจากพวกเขา มาคิดไตร่ตรอง”

6.4 คุณค่า (values) ของขบวนการประชาสังคมวังอ้อ

เพื่อทราบถึงคุณค่าที่มีอยู่ของขบวนการประชาสังคมวังอ้อ จึงต้องทำความเข้าใจแนวคิด เป้าหมาย และการก่อตัวของขบวนการประชาสังคมวังอ้อ

ป่าชุมชนดงใหญ่ วังอ้อ เป็นขบวนการประชาสังคมที่ได้รับรางวัลลูกโลกสีเขียว เมื่อปี พ.ศ. 2546 งานวิจัยป่าชุมชนได้รับรางวัลดีเด่นจากสำนักงานกองทุนวิชาการ (สกว.) ลำดับที่ 9 งานวิจัยด้านนิเวศน์ จาก 500 โครงการ นายสีหา มงคลแก้ว ประธานป่าชุมชน ได้รับรางวัล อสม. ดีเด่น เมื่อปี พ.ศ. 2538 และได้รับรางวัลอาสาสมัครพิทักษ์สิ่งแวดล้อมดีเด่นระดับชาติ จากกระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ที่นำเสนอโดยกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เมื่อวันที่ 21 ตุลาคม 2548

6.4.1 การก่อตัวและพัฒนาของคณะกรรมการป่าชุมชน

ป่าชุมชนดงใหญ่วังอ้อ-วังถ้ำ อยู่บริเวณระหว่างหมู่บ้านพื้นที่หมู่บ้านทั้งสอง คือหมู่ที่ 8 และ หมู่ที่ 9 ในพื้นที่ 1,810 ไร่ ในปี พ.ศ. 2538 นายชุมพล ดอกดวง กำนันตำบลหัวดอน ได้มองเห็นความสำคัญของป่าชุมชน ประกอบกับชาวบ้าน บ้านวังอ้อ ได้มีโอกาสเฝ้ารับเสด็จสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ ในโอกาสที่เสด็จเยือนศูนย์ศิลปาชีพ บ้านยางน้อย ตำบลก่อเอ้ อำเภอเขื่องใน จังหวัดอุบลราชธานี และได้พระราชทานธง “พิทักษ์ป่า รักษาชีวิต” แก่หมู่บ้านชุมชนที่มีการดูแลรักษาป่าดีจนเป็นที่ยอมรับ โดยทั่วไป ในพิธีรับพระราชทานธง ได้มีการปฏิญาณตนว่าจะไม่ทำลายทรัพยากรธรรมชาติ ไม่ตัดไม้ทำลายป่า จะอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติไว้ให้อนุชนรุ่นหลังต่อไป ชาวบ้านวังอ้อที่ไปร่วมในพิธีวันนั้น ก็ได้เข้าร่วมในพิธีปฏิญาณตนด้วย ทำให้เกิดการตื่นตัว ตระหนักถึงความสำคัญของการอนุรักษ์ทรัพยากรป่า ปี พ.ศ. 2539 กำนัน ได้นำเรื่องการดูแลรักษาป่าชุมชนปรึกษากับนายอำเภอ ในขณะนั้น จึงได้ประสานเรื่องการฝึกอบรมไป

ที่ กองอำนวยการดงนาทามสังกัดมณฑลทหารบกที่ 6 อ.วารินชำราบ ให้มาเป็นวิทยากรฝึกอบรมชาวบ้าน และได้รับงบประมาณครั้งแรกจาก อ.บ.ต. จำนวน 30,000 บาท ขณะนั้นชาวบ้านที่อาศัยอยู่รอบ ๆ ป่าชุมชน และเข้ามาใช้ประโยชน์ร่วมกัน มี 3 หมู่บ้าน คือ บ้านวังอ้อ บ้านวังถ้ำ และบ้านโนนสมบุรณ์ มีชาวบ้านให้ความสนใจสมัครเข้ารับการฝึกอบรมแทบทุกครัวเรือน โดยไม่ได้บังคับทุกคนสมัครใจ มีผู้สมัครประมาณ 200 คน ฝึกอบรม 3 วัน ในหมู่บ้าน การฝึกอบรมทำให้ชุมชนเกิดจิตสำนึก และมองเห็นความสำคัญของการอนุรักษ์ทรัพยากรป่า ในการเป็นอาสาสมัครนี้ไม่ได้รับค่าตอบแทนใด ๆ

จากการสัมภาษณ์ถึงสาเหตุที่ทำให้เกิดแนวคิดในการดูแลรักษาป่า พบว่า ความรู้สึกที่ว่าตนเป็นผู้ทำลายป่าให้เสื่อมโทรม และการตระหนักว่าป่าชุมชนกำลังจะหมดไป เป็นสำนึกร่วมของคนในชุมชน ความรู้สึกที่ป่าเป็นของชุมชน ต้องช่วยกันดูแล แต่มีบางส่วนที่เข้ามาดูแลโดยมีอิทธิพลของสื่อ เช่น ทีวีที่ให้ความรู้และเสนอชุมชนตัวอย่างที่ดูแลรักษาป่า ทำให้เกิดแนวคิดด้านการอนุรักษ์ นอกจากนี้ ยังเกิดจากการถูกชักชวนโดยคนที่สนิทและนับถือ แกนนำคนหนึ่งแล้วว่า

“นายอำเภอเข้ามาให้ช่วยกันอนุรักษ์ จริง ๆ แล้ว ชาวบ้านช่วยกันทำลาย ทำไม้ไม่ช่วยกันอนุรักษ์ เพราะว่าสภาพป่ามันจะหมดไปแล้ว ซึ่งป่าแต่ละที่ที่เราอนุรักษ์ไว้ ชาวบ้านเห็นสื่อโทรทัศน์ ทำไม้เขามีป่า ทำไม้เขาได้เข้าเฝ้า ทำไม้ถึงมีอะไรมากมายไปสนับสนุนเขา ก็เลยคิดอยากจะทำ เพราะว่าชาวบ้าน คิดอยากช่วยกัน ทุกหลังคาเรือนเลย ก็เลยสบายหน่อย”

“มีการจัดตั้งกลุ่ม ๆ ละ 13 – 15 คน แต่ละกลุ่ม มีตัวแทน 2 คนรับผิดชอบ คนที่มาทำงานกับผม คือ 1 ใน 15 หรือ 2 ใน 15 เป็นคณะกรรมการแต่งตั้งแบบนี้ แต่ละกลุ่ม มีกฎกติกาอยู่ว่า สมมติว่า 15 คน เขาจะวางกฎร่วมกันว่าระหว่าง 15 คน ถ้าคนหนึ่งคนไหนขาดนี้ จะทำยังไง ขาดคนอยู่เท่าไร แล้วแต่กลุ่มเขาจะตั้งกติกาขึ้นมา อย่างกลุ่มของผมนี้ถ้าคนไหนไม่ไปเข้าเวรอย่างมาลาดตระเวนทำแนวกันไฟตามสาย เขาจะปรับอย่างน้อย คนละ 50 บาทหรือ 30 บาท คนที่ไม่ไปนี่ วันนี้เขาจะเดินไปหาท่านประธาน ผู้รับผิดชอบกลุ่มของเขา บอกว่าวันนี้ไม่ได้ไปนะติดภารกิจ นี่ช่วยค่าน้ำมันนะ ซื้อมันน้ำอะอะไรให้เขา บางกลุ่มก็ไป 4 ถึง 5 คน เขาก็นำเงินไปให้เงินที่ได้เขาก็เก็บไว้ เพื่อบริหาร ถ้ามีอะไรขึ้นก็เอาเงินกลุ่มของเขานี้แหละไปใช้”

“แต่ละกลุ่มก็บริหารจัดการกันเอง เราต้องแยก ถ้าไม่แยกเราก็ไม่ได้ ถ้าสมมติว่าถ้าผมไม่แยก ผมเป็นผู้บริหาร คือ ผมคนเดียวตามดูเขาตะลอน ๆ ตลอดก็ไม่ได้ มันไม่มีเวลา ฉะนั้นเราต้องแบ่งกลุ่มแบ่งหน้าที่ให้เขารับผิดชอบทั่วถึง”

ภาพที่ 6.2

ที่มา : "คน-กับ-ป่า พึ่งพาและผูกพัน การจัดการป่าชุมชนในจังหวัดอุบลราชธานี,"
นิกร วิสเพ็ญ บก., (อุบลราชธานี: เครือข่ายป่าชุมชนจังหวัดอุบลราชธานี, 2545)

“ในการแบ่งกลุ่ม แบ่งตามล๊อค และโครงสร้างของ อสม. อสม. 1 คน รับผิดชอบ 10 หลังคาเรือน ในระหว่างผู้นำชุมชน มีการแบ่งหน้าที่กัน แบ่งความรับผิดชอบกัน ผู้นำชุมชนมีหน้าที่รับผิดชอบฝ่ายการเมือง อะไรที่ไม่สมบูรณ์ เรามีหน้าที่ช่วย แบ่งกันตามลักษณะงาน งานเกี่ยวกับป่า คณะกรรมการป่าชุมชนดูแล ถ้าเกี่ยวกับข้าราชการ ต้องหาผู้ใหญ่บ้าน งบประมาณ ต้องไปหานายก อบต. สมมติ คนจะมาขอไม้ ผู้ใหญ่บ้านจะบอกว่า ถ้าไม้นี้ต้องไปหาประธานป่า ถ้าอยากได้ไม้ ต้องไปหาประธานป่า ประธานป่าจะเป็นคนออกหนังสือให้ เป็นคนอนุญาตให้ ไม่ใช่ ว่าประธานป่านี้จะเก่งมาจากไหน มีใช้ว่าเป็นผู้ใหญ่บ้านแล้วมีสิทธิ์ทำได้ ถ้าเป็นอย่างนั้น สิทธิของเขาที่เป็นผู้นำมันไม่มีความศักดิ์สิทธิ์ เขาไม่มีอำนาจที่จะคุมลูกน้องได้ มันต้องปล่อยสิทธิ์ ตรงนี้ให้เขารับผิดชอบ ฉะนั้นในการเป็นผู้นำ ในการเป็นผู้ดูแลอนุรักษ์ป่านี้ก็แบ่งออกเป็นส่วน”

นายสีหา เล่าสภาพการทำงานที่มีการแบ่งความรับผิดชอบ และวางระบบการประสานงานว่า “อะไรที่เป็นงานหนัก ๆ ต้องการให้ช่วย ก็นำเรียนไปทางหอกระจายข่าว บอกว่างานนี้ ผู้ใหญ่บ้าน ขอทีมงานของป่าชุมชนนะ ชุดแต่งตัว ชุดลายพราง มาช่วยรักษาความสงบ ผมก็ประกาศประชาสัมพันธ์ ให้เพื่อนผม ผมรับทราบว่าวันนี้เรามีหน้าที่ช่วยผู้ใหญ่บ้านนะ เป็นคณะกรรมการรักษาความสงบ เราก็ไปช่วยนะ เป็นหน้าที่ ไม่ใช่ว่าผู้ใหญ่บ้าน สั่งให้ไปต้องไป ถ้าไม่ไป ปลอดภัย มันไม่ได้ นี่คือลักษณะการทำงานที่มาอย่างนี้ตลอด ถ้าไม่ทำอย่างนี้อีกหน่อยมันก็พังผู้ใหญ่บ้าน กำนัน อบต. มีอำนาจ คณะกรรมการเป็นส่วนประชาชน คอยรับคำสั่ง แบบนี้ไม่ได้ ไปไม่รอด”

“สมมติ ว่าไฟไหม้ป่า ซึ่งเขาจะไม่แจ้งผู้ใหญ่บ้านนะ ครั้งแรกจะโทรศัพท์หา วิทยุหาผม บอกว่าไฟไหม้ป่าตรงนั้นนะ ผมก็ไปดู และก็คณะกรรมการไปดู และเชิญผู้ใหญ่บ้านไปด้วย ไปช่วยดับไฟด้วย และก็ประเมินความเสียหาย ประเมินเรียบร้อย ก็เอาบุคคลที่ทำให้เสียหายมาคุย ถ้าคุยเสร็จก็จบ ถ้าคุยไม่เสร็จ ก็คืนอำนาจหน้าที่การตัดสินใจ ขึ้นอยู่กับคณะกรรมการ คณะกรรมการเป็น ผู้ประเมิน”

“การที่เราจะว่าความ เราต้องกลับไปหาผู้นำก่อนใช่ไหมล่ะ สิทธิของเขาอยู่ที่บ้าน เราต้องให้สิทธิของเขา เราต้องเอาผู้นำมาก่อนในการที่จะประเมินความเสียหาย ผมเป็นผู้เสียหาย ผมเป็นคนพูด เป็นโจทก์ ผมจะเอาห้าพันนะ ผู้ใหญ่บ้านจะใกล้เคียง ลดจำนวนเงินลงได้ ผู้ใหญ่บ้านมาฟังมาร่วมฟัง และเป็นพยานสักขีพยานในการตัดสินใจ แต่สุดท้ายการตัดสินใจขึ้นอยู่กับคณะกรรมการ”

6.4.2 การได้มาของคณะกรรมการป่าชุมชน

คณะกรรมการต้องเป็นคนที่ชุมชนยอมรับ และให้ความร่วมมือเพราะฉะนั้นการที่จะเสนอชื่อใครเป็นคณะกรรมการ จำเป็นต้องเลือกคนที่เป็นคนที่เสียสละ มีจิตใจชอบช่วยเหลืองานส่วนรวม เมื่อทราบตามได้แล้วก็นำรายชื่อบุคคลเหล่านั้น เสนอให้ที่ประชุมของหมู่บ้านเลือก และพร้อมที่จะเพิ่มเติมบุคคลอื่น ๆ ที่ชุมชนเสนอขึ้นมาอีก สำคัญ คือ ต้องให้ชุมชนมีส่วนร่วมมากที่สุด

คณะกรรมการชุดปัจจุบันของป่าชุมชน ได้รับการยอมรับจากชาวบ้านมาก เนื่องจากก่อนที่จะเป็นกรรมการ ก็เป็นคนที่ช่วยเหลืองานส่วนรวมอยู่แล้ว รวมทั้งแต่ละคนก็ทำตนเป็นตัวอย่างในการทำงาน และดูแลป่า จึงเป็นที่ยอมรับของคนทั่วไป

6.4.3 แหล่งงบประมาณและหน่วยงานที่ให้การสนับสนุนในระยะแรก

ในการทำกิจกรรมในระยะแรกที่ชุมชนยังไม่มีผลงานที่เป็นรูปธรรมแหล่งทุนที่ขอรับการสนับสนุน จะเป็นหน่วยงานที่อยู่ใกล้ตัว เช่น อบต. โรงเรียนวังอ้อ วัดวังอ้อ นักการเมืองในท้องถิ่นของชุมชนเอง รวมทั้งผู้มีความรู้ ความสามารถ ที่มีความสามารถในการประสานงานประสานคนให้เกิดกิจกรรม ก็มีความจำเป็นอย่างยิ่ง เพราะเป็นคนที่ทำให้เกิดมีกิจกรรมเกิดขึ้น

หลังจากดำเนินการมีผลงานทำให้ได้รับการสนับสนุนช่วยเหลือจากหน่วยงาน องค์กรอื่น ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน เช่น สำนักงานป่าไม้เขต กองทุนเพื่อการลงทุนทางสังคม (SIF) สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, สถานทูตออสเตรเลีย

6.4.4 การตั้งกฎกติกา¹

ในการตั้งกฎระเบียบป่าชุมชน กรรมการ 15 คน แรกที่ได้รับเลือกตั้งจากชาวบ้านและผู้ทรงคุณวุฒิในหมู่บ้าน เช่น ครู ผู้ใหญ่บ้าน คนเฒ่าคนแก่ ที่เป็นที่ยอมรับของคนในชุมชนได้มาร่วมกันร่างกฎระเบียบการใช้ป่าชุมชน หลังจากนั้นจึงเชิญสมาชิกชาวบ้าน ผู้สนใจ เข้าร่วมประชุมระดมความคิดเห็น และเสนอแนะกฎระเบียบป่าชุมชน โดยการนำเสนอที่ละข้อแล้วให้ชาวบ้าน

---

¹ "ป่าชุมชนดงใหญ่บ้านวังอ้อ," (อุบลราชธานี: ป่าชุมชนดงใหญ่บ้านวังอ้อ). (อัตสำเนา)

แสดงความคิดเห็น มีการอภิปรายกันมากใช้เวลาทั้งหมดประชุม 3 ครั้งจึงแล้วเสร็จ ซึ่งในที่ประชุมได้มีมติและข้อสรุปร่วมกัน ในการที่จะบริหารจัดการ พื้นที่ป่าชุมชนแห่งนี้ให้เกิดประโยชน์ และเป็นธรรมแก่ราษฎรทุกคนในชุมชน ส่วนกฎระเบียบของป่าชุมชนก็ได้ข้อสรุป ดังนี้

1. ห้ามใช้พื้นที่ป่าชุมชนเป็นการส่วนตัว ฝ่าฝืน ปรับ 500-2,000 บาท
2. ห้ามตัดไม้และล่าสัตว์ทุกชนิดในบริเวณกันไฟด้านใน โดยรอบ ฝ่าฝืน ยึดของกลาง ปรับ 50-1,000 บาท
3. การใช้ไม้ที่ตายแล้ว ต้องได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการและอนุญาตเป็นราย ๆ ไป ฝ่าฝืน ปรับ 100-1,000 บาท
4. ผู้ที่ประสงค์จะตัดไม้ หากบอกความเท็จต่อคณะกรรมการ แล้วเมื่อทราบภายหลังว่ามีการตัดไม้ไว้แล้ว ถูกปรับ 10,000-21,000 บาท
5. ค่าปรับ 50% จะนำไปเป็นรางวัลแก่พลเมืองผู้แจ้งข่าว ที่เหลือเก็บไว้เป็นทุนดำเนินการ
6. คณะกรรมการป่าไม้ถ้าต้องการใช้สอยไม้ต้องชี้แจงต่อสาธารณชน และถ้าทำผิด ถูกปรับ 2 เท่า
7. ผู้ทำให้เกิดความเสียหาย เช่น ไม้ไหม้ ถูกปรับ 5,000-50,000 บาท แล้วแต่ความเสียหาย
8. คณะกรรมการและอนุกรรมการมีอำนาจในการจับกุมผู้กระทำผิดในทุกกรณี
9. ในการกระทำความผิดของบุคคลคนเดียว จะตักเตือน ปรับ ฯลฯ ถ้าไม่หยุดกระทำ ให้คณะกรรมการดำเนินการตามกฎหมาย

โดยสรุป จะพบว่า กฎระเบียบที่ใช้ในการจัดการทรัพยากรป่าแบ่งได้เป็น 2 ประเภท ประเภทแรก เป็นกฎระเบียบสมัยใหม่มีโทษปรับ ทำโทษถ้าไม่ปฏิบัติตาม ประเภทที่สอง เป็นกฎระเบียบที่ใช้กระบวนการทางสังคมเป็นตัวบังคับ เช่น เมื่อทำผิดก็มีการพูดคุย ทำความเข้าใจ ไน้มน้าว ให้เห็นถึงโทษที่จะเกิดขึ้นกับตนเองและส่วนรวมแล้ว จึงมีการปรับหรือทำโทษจะลดโทษให้มากหรือน้อยขึ้นกับเจตนาของผู้กระทำผิด ในชุมชนแห่งนี้ กฎทุกกฎ มีข้อยกเว้นให้ตั้งอยู่บนความเอื้ออาทรต่อกัน จะทำให้การดำเนินการบรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ กฎระเบียบจะไม่มี ความหมาย ถ้าคนในชุมชนสังคมนั้นไม่เคารพและปฏิบัติตาม

การกำหนดรูปแบบการบริหารจัดการ ได้จัดแบ่งป่าชุมชนซึ่งมีพื้นที่ 1,810 ไร่ผืนนี้ ออกเป็น 2 แปลง เพื่อการใช้สอยที่ต่างกัน ดังนี้

ป่าชุมชนแปลงที่ 1 จัดให้เป็นพื้นที่ป่าใช้สอย และทำเลเลี้ยงสัตว์ เพื่อให้ราษฎรในหมู่บ้านวังอ้อ - วังถ้ำ ได้ใช้ประโยชน์จากไม้ในพื้นที่ป่าชุมชน และสามารถเข้าไปทำกินในพื้นที่ป่าแปลงนี้ได้ ซึ่งโดยส่วนใหญ่แล้วจะเป็นที่ทำมาหากินของบรรพบุรุษมาตั้งแต่ดั้งเดิม พื้นที่ป่าชุมชนแปลงนี้อยู่โดยรอบแนวเขตป่าชุมชนแปลงที่ 2 (ป่าอนุรักษ์ยั่งยืน) ระหว่างแนวกันไฟที่มีอยู่แล้วจนถึงแนวเขตป่าชุมชน รวมเป็นพื้นที่ประมาณ 300 ไร่

ป่าชุมชนแปลงที่ 2 จัดให้เป็นป่าอนุรักษ์ยั่งยืน มีเนื้อที่ประมาณ 1,510 ไร่ ซึ่งเป็นแปลงที่คณะกรรมการพิทักษ์ธรรมชาติป่าของชุมชน ได้ประกาศให้เป็นป่าหวงห้ามจากการใช้ประโยชน์เป็นเวลา 10 ปี โดยมีระยะเวลาตั้งต่อบี พ.ศ. 2539 - 2549 ซึ่งจะเป็นการอนุรักษ์ป่าไว้โดยไม่อนุญาตให้ราษฎรเข้าไปใช้ประโยชน์แต่อย่างใด ซึ่งพื้นที่ชุมชนแปลงนี้จะอยู่บริเวณวงแหวนด้านในของแนวกันไฟ

6.4.5 กระบวนการบริหารจัดการป่าชุมชน : การแต่งตั้งคณะกรรมการป่าชุมชน

ชาวบ้านได้ร่วมกันจัดตั้งคณะกรรมการป่าชุมชนขึ้น โดยครั้งแรก มีการเรียกประชุมชาวบ้านทั้ง 3 หมู่บ้าน และคัดเลือกคณะกรรมการ 15 คน โดยการเสนอชื่อจากชาวบ้านและยกมือรับรองสนับสนุน ต่อมา ประธานและคณะกรรมการ ได้ปรึกษากัน เชิญอาจารย์สนกรี ทองสันต์ ซึ่งเป็นครูสอนหนังสือโรงเรียนในหมู่บ้าน มาร่วมกันจัดทำโครงสร้างคณะกรรมการป่าชุมชน รวมทั้งบทบาทหน้าที่ ความรับผิดชอบของคณะกรรมการในแต่ละฝ่าย โดยได้ร่วมกันทำโครงสร้างออกมา ได้ 5 ฝ่าย คือ กรรมการที่ปรึกษา กรรมการกลางและเลขานุการ กรรมการบริหาร ปกครองและป้องกัน กรรมการ ฝ่ายสนับสนุน และกรรมการฝ่ายประชาสัมพันธ์

เมื่อได้กรรมการแล้ว ให้กรรมการแต่ละคนเลือกสังกัดตามความสนใจของแต่ละคน ทำหน้าที่ให้งานเคลื่อนได้ รวมทั้งการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ได้อย่างราบรื่น จนเมื่อ 2 ปีที่ผ่านมา ได้มีการสรรหากรรมการเพิ่มเติม เนื่องจากงานเริ่มมากขึ้น กรรมการมีน้อยเกินไป จึงได้มีการประชุมคณะกรรมการ มีการสรรหากรรมการเพิ่มเติมเป็น 35 คน แต่ยังใช้โครงสร้างเดิม 5 ฝ่าย จนกระทั่งปี พ.ศ. 2544 จึงจัดเพิ่มอีก 1 ฝ่าย คือฝ่ายอนุรักษ์สัตว์ป่า ซึ่งคณะกรรมการเห็นว่ามีความสำคัญต้องมีคนดูแลสิทธิประโยชน์ของ สัตว์ป่า ให้คณะกรรมการเกาบางส่วนอาสาทำงานด้านนี้เพิ่มและมีบางส่วนที่เพิ่มเข้ามา ซึ่งมีหน้าที่ดูแลป้องกัน และรักษาสัตว์ป่าทุกตัวที่อยู่ในป่าชุมชน

ที่ผ่านมา คณะกรรมการไม่มีชุดเครื่องแบบ ต่อมา คณะกรรมการเห็นว่าควรมีเครื่องแบบ แม้รูปแบบการแต่งตัวอาจไม่เหมาะสมกับชุมชน แต่คณะกรรมการเห็นว่า ในการ

ทำงานแบบนี้ ต้องการวินัยแบบทหาร วินัยเป็นหลัก คือ ถ้าพูดเป็นคำพูดแบบผู้ใหญ่ เมื่อพูดค่านั้นต้องเป็นคำนั้น วินัยคือวินัย ดังนั้น เมื่อเห็นพ้องกัน กรรมการช่วยกันหาเงินตัดชุดให้เป็นทีมเป็นระเบียบ นายสีหา เล่าว่า ครั้งแรกจะตัดชุดป่าไม้เพราะว่าเป็นงานรักษาป่าไม้ แต่เมื่อประสานกับป่าไม้ ทราบว่ามีการจดลิขสิทธิ์ห้ามเลียนแบบ จึงตัดชุดคล้ายทหาร ชุดทหารส่วนมากจะเป็นชุดเขียว แต่ชุดทหาร ผิดกฎหมายทหารอีก จึงประสานกับพลตรีพิเชษฐ พิสัยจร แนะนำให้ตัดได้แต่เหล่าสังกัดต้องแตกต่างกัน จึงได้เครื่องแบบมาใส่กัน เมื่อแต่งเครื่องแบบแล้ว บางคน ทำความเคารพไม่เป็น บางคนแต่งชุดไม่เป็น แต่งไม่ถูกระเบียบ ต้องไปฝึก ได้ประสานพลตรีพิเชษฐ ใช้หลักสูตรของทหารฝึก นายสีหาเป็นแกนหลักที่นำเพื่อนไปฝึก เนื่องจากเคยเป็นทหารออกรบที่จังหวัดสุรินทร์ ช่วงปี พ.ศ. 2528 อยู่ 1 ปี มีเพื่อน คือ ร้อยเอก สุเทพ มาลัยพวง มาเป็นหัวหน้าชุดฝึก ผู้เข้าร่วมมาจากคณะกรรมการป่าชุมชนวังอ้อ 31 คน ได้ชุดมาใส่ ใช้ชื่อว่า รสทป. ย่อมาจากราษฎรอาสาสมัครพิทักษ์ป่า ว.อ คือ วังอ้อ รสทป. มีอยู่ทุกพื้นที่ แต่การแต่งกายในชุดนี้มีอยู่ที่วังอ้อพื้นที่เดียว เพราะงานรับผิดชอบที่ทำอยู่ไม่ใช่งานป่าชุมชนอย่างเดียว แต่มีทั้งงานอบรมเด็ก งานพัฒนาคน คือ อบรมให้มีคุณธรรม จริยธรรม และงานยาเสพติด ทำงานร่วมกับ ปปส . ด้วย จนได้รับรางวัลระดับจังหวัด

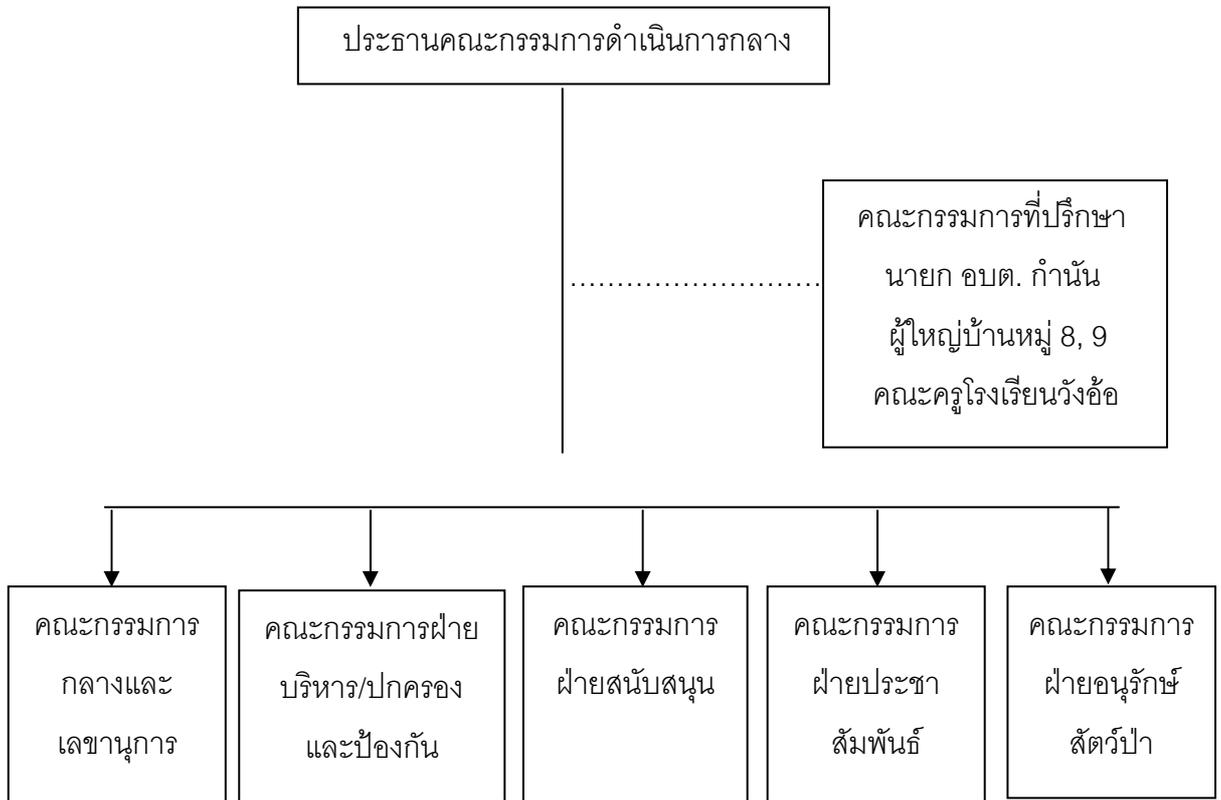
การวางแผนโครงสร้างการบริหารจัดการและกำหนดบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการฝ่ายต่าง ๆ ดังนี้²

---

² เรื่องเดียวกัน.

แผนภูมิที่ 6.1

โครงสร้างคณะกรรมการบริหารจัดการป่าชุมชน

หน้าที่และความรับผิดชอบของกรรมการแต่ละชุด ได้กำหนดไว้ ดังนี้

1. ประธานคณะกรรมการดำเนินการกลาง มีหน้าที่ ดังนี้

มีหน้าที่สั่งการและควบคุมการปฏิบัติงานของกลุ่มราษฎรอาสาสมัครพิทักษ์ป่า (รสป.) ให้มีประสิทธิภาพในการป้องกันดูแลรักษาป่าชุมชน ประสานงานกับหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง ในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ภายในพื้นที่ป่าชุมชน พิจารณาแต่งตั้ง รองประธาน เลขานุการ และผู้ช่วยเลขานุการ ภายในคณะกรรมการชุดต่าง ๆ

2. รองประธานกรรมการฝ่ายบริหาร ปกครอง และป้องกัน มีหน้าที่ ดังนี้

เป็นผู้นำของกลุ่ม รสป. ในการดำเนินการที่เกี่ยวข้องกับการป้องกันดูแลรักษาป่าชุมชน โดยปฏิบัติการลาดตระเวนหาข่าว เพื่อป้องกันการฝ่าฝืนและการกระทำผิดกฎหมายว่าด้วยป่าไม้ในพื้นที่ป่าชุมชนแห่งนี้ ให้ความช่วยเหลือกิจกรรมต่าง ๆ ตามที่ประธานคณะกรรมการดำเนินการกลางสั่งการ

3. รองประธานคณะกรรมการฝ่ายสนับสนุน มีหน้าที่ ดังนี้

ประสานงานกับหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน เพื่อขอรับการสนับสนุนการปฏิบัติงานของ รสทป. ในด้านที่เกี่ยวข้องกับการปลูกป่าชุมชน การจัดทำ และดูแลแนวกันไฟ และกิจกรรมอื่น ๆ เป็นผู้นำในการฟื้นฟูและเพิ่มพื้นที่ปลูกป่าของหมู่บ้าน

4. เลขานุการคณะกรรมการ มีหน้าที่ ดังนี้

ทำหน้าที่เป็นผู้ประสานงานในกิจกรรมต่าง ๆ ของกลุ่มและของหมู่บ้าน ดำเนินงานด้านธุรการ การจัดทำทะเบียนสมาชิก บันทึกกิจกรรมของ รสทป. โดยมีผู้ช่วยเลขานุการคณะกรรมการทำหน้าที่เป็นผู้ช่วยเลขานุการ

5. คณะกรรมการฝ่ายประชาสัมพันธ์ มีหน้าที่ ดังนี้

ทำหน้าที่ประชาสัมพันธ์ให้ราษฎรในชุมชนเห็นความสำคัญและประโยชน์ ตลอดจนรับทราบผลงานของคณะกรรมการพิทักษ์ป่าชุมชนและคณะกรรมการชุดต่าง ๆ จัดให้มีการเผยแพร่ข่าวสารเกี่ยวกับกิจการบ้านเมือง ให้กับราษฎรและสมาชิกของคณะกรรมการพิทักษ์ป่าของชุมชนได้รับทราบ จัดให้มีระบบติดต่อสื่อสารระหว่างสมาชิกให้เป็นไปด้วยความรวดเร็ว และทันต่อเหตุการณ์

6. คณะกรรมการฝ่ายอนุรักษ์สัตว์ป่า มีหน้าที่ ดังนี้

ดูแลป้องกัน รักษาสัตว์ป่าทุกชนิดในป่าชุมชนช่วงเวลา 06.00-08.00น.และ16.00-19.00 น. ทุกวัน เวนละ 2 คน ออกลาดตระเวน

ในการดูแลป้องกันรักษาป่าชุมชน ได้มีการแบ่งกลุ่มการทำงาน เป็นคุ่มต่าง ๆ ทั้งหมด 13 หรือ 15 กลุ่ม โดยเป็นกลุ่มของชาวบ้านวังอ้อ 11 กลุ่ม กลุ่มบ้านโนนสมบูรณ์ 2 กลุ่ม บ้านวังถ้ำ 2 กลุ่ม โดยมีหน้าที่ ดังนี้

6.1 ทำหน้าที่ลาดตระเวน ยับยั้ง และสกัดกั้นผู้กระทำความผิดกฎหมายว่าด้วยป่าไม้ในทุกรกรณี

6.2 ทำหน้าที่อนุรักษ์ ฟื้นฟูป่าชุมชน โดยปลูกป่าในทุกสภาพพื้นที่ที่ว่างเปล่า เพื่อประโยชน์ในการใช้สอยป่าไม้ของชุมชนในอนาคต

6.3 เป็นแกนนำในการดำเนินกิจการ การเพิ่มพื้นที่ของป่าไม้ของชุมชน โดยการปลูกป่าชุมชน เช่น การปลูกต้นไม้ในวันสำคัญ ได้แก่ วันพ่อ วันแม่ วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา และวันปลูกต้นไม้แห่งชาติ เป็นต้น

สำหรับวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งป่าชุมชน ขึ้นมานี้ คณะกรรมการพิทักษ์ป่าชุมชนได้กำหนดวัตถุประสงค์ไว้ ดังนี้

1. เพื่อรักษาป่าชุมชนแห่งนี้ให้มีความคงอยู่และยั่งยืนชั่วลูกหลาน
2. เพื่อให้ราษฎรในชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมและมีบทบาทในการดูแล จัดการและอนุรักษ์ป่าชุมชน
3. เพื่อสร้างจิตสำนึกให้ราษฎรในชุมชนได้เห็นคุณค่า และความสำคัญของป่าชุมชน
4. เพื่อแสดงถึงศักยภาพต่อสาธารณชนว่า ชุมชนบ้านวังอ้อ มีความสามารถในการจัดการป่าชุมชนได้

6.4.6 การทำงานดูแลป่าชุมชน : การลาดตระเวน

ในการลาดตระเวนจะหมุนเวียนกันไปทีละกลุ่ม จะมีสมาชิก 9-14 คน โดยจะลาดตระเวนช่วงเดือนมกราคม-พฤษภาคม ตั้งแต่ช่วงเวลา 08.00-16.00 น. ช่วงไหนที่เป็นวันเสาร์ อาทิตย์หรือวันหยุด จะมีเยาวชน เด็ก ๆ ออกไปด้วยจำนวนมาก การทำงานเหมือนกับไปกินข้าวในป่า มีความสนุกสนานและเป็นการเชื่อมความสัมพันธ์ของคนในชุมชนด้วย

ส่วนคณะกรรมการ จัดเวรกันเป็นเวรละ 2 คน ออกลาดตระเวนตั้งแต่เวลา 06.00-08.00 น. และ 16.00-19.00 น. ก่อนและหลังสมาชิกออกลาดตระเวน ถ้าสมาชิกหรือคณะกรรมการ คนใด ไม่ไปหรือไม่ว่างต้องหาคนอื่นแทน หรือเปลี่ยนเวรกัน มีกติการ่วมกันของสมาชิกในการทำกิจกรรมของกลุ่ม ถ้าใครไม่ไป โดยไม่ส่งตัวแทนก็ต้องเสียค่าปรับ 50 บาท สมทบเป็นค่าน้ำมันรถและอาหาร ให้เพื่อนที่ไปทำกิจกรรม

6.4.7 ปัญหาและอุปสรรคในระยะเริ่มแรกและแนวทางการแก้ไข

จากการสัมภาษณ์พบว่าจากการกำหนดพื้นที่ป่าชุมชน ได้ให้คนเฒ่าคนแก่ของหมู่บ้านเป็นคนนำชี้แนวเขตและหลักหมุดที่เคยสำรวจไว้โดยกรมที่ดินซึ่งชาวบ้านบางส่วนไม่เชื่อถือ แต่ปัญหาอยู่ที่ชาวบ้านที่เคยทำกิน ในเขตป่าชุมชน ซึ่งเป็นชาวบ้านบ้านโนนสมบูรณ์เป็นส่วนใหญ่ ส่วนน้อยที่เป็นบ้านวังอ้อ ประมาณ 20-30 ครัวเรือน ได้มาปลูกปอ ปลูกอ้อย และเป็นที่นาบางส่วน ไม่ใช่ที่อยู่อาศัย มาทำงานในฤดูทำนาและทำไร่ มีการปลูกต้นมะม่วง มะขามไว้บ้าง บางแปลง

พอกำหนดเขตป่าชุมชน ปรากฏว่าชาวบ้านส่วนหนึ่งที่อยู่ติดกับป่าและรุกพื้นที่ทำกิน เข้าไปในป่าชุมชน ไม่ยอมที่จะคืนพื้นที่ส่วนที่รุกเข้ามาในเขตป่า ให้แก่คณะกรรมการป่าดงใหญ่ และมีการยุยงไม่คืนที่ให้ จนต้องตัดสินใจด้วยหลักฐานที่อำเภอ ที่ได้ทำการสำรวจไว้เป็นใบเอกสาร สิทธิ์ของป่าสาธารณะที่ระบุไว้ว่าป่าดงใหญ่เป็นที่สาธารณะมีเนื้อที่ 1,810 ไร่ ชาวบ้านกลุ่มที่ คัดค้านจึงยอมรับ แต่คงมีบางคนที่ยังคงบุกรุกต่อไป

ประธานและคณะกรรมการป่าชุมชนได้ร่วมกันแก้ไข โดยการเข้าไปพูดคุยและทำ ความเข้าใจ โดยมีมติของคณะกรรมการว่าไม่ต้องออกจากที่ที่เคยทำกิน แต่ไม่มีสิทธิ์บุกรุกเข้าไป มากกว่านี้ และห้ามตัดไม้ในเขตพื้นที่ป่าชุมชน ถึงจะเป็นที่ที่ทำกินอยู่ก็ตาม ถ้าจะตัดต้องขอ อนุญาตจากคณะกรรมการก่อน ถ้าเป็นบุคคลอื่นที่อยากได้ ก็ต้องได้รับอนุญาตจากเจ้าของเดิม ก่อน และคณะกรรมการป่าชุมชน อนุญาตจึงจะตัดได้

จากการสัมภาษณ์พบว่า ปัญหาสำคัญของการทำป่าชุมชน คือ การจัดการผล ประโยชน์ของผู้ที่เคยได้ผลประโยชน์จากป่าชุมชนมาก่อน จึงต้องประสานผลประโยชน์ ด้วยการให้ หลักการอะลุ่มอล่วย ไม่ใช่ความเด็ดขาดอย่างเดียว มิเช่นนั้น ป่าที่ไม่เคยไหม้ก็จะไหม้ ที่ไม่มีการ ลัก ลอบตัดไม้ก็จะมี ต้องถือหลักความเอื้ออาทรต่อกันไม่ทำร้ายจิตใจ จะทำให้เกิดจิตสำนึกในการ ดูแลรักษา และร่วมกันรักษาผลประโยชน์ร่วมกันด้วย ทั้งนี้ต้องอยู่ภายในเงื่อนไขที่คณะกรรมการ และชาวบ้านร่วมกันวางกฎระเบียบไว้ด้วย

6.4.8 การมีส่วนร่วมของชุมชน

การทำงานกับชุมชนเป็นสิ่งที่ละเอียดอ่อนจากข้อมูลที่ได้จากการศึกษาจะพบว่ามีการผสมผสานหลายเทคนิคด้วยกันในการทำงาน เช่น การให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการทำงานทุก ขั้นตอน ทั้งการร่วมประชุม ร่วมวางกฎระเบียบ ร่วมทำการลาดตระเวน ทำแนวกันไฟ ฯลฯ ถ้าผู้ใดมี ปัญหาหากก็หาตำแหน่งหน้าที่ความรับผิดชอบให้จะช่วยลดความขัดแย้งลงได้บ้าง พูดแต่เรื่องที่ดี และหมั่นให้กำลังใจคนทำงาน จะช่วยให้คนทำงานมีขวัญ กำลังใจในการทำงาน การจะดำเนินใช้ วิธีพูดที่เล่นที่จริงและคนพูดควรเป็นคนที่ชุมชนนับถือ ในการทำงานให้ใช้ความสมัครใจไม่ควร เป็นการบังคับ ใช้หลัก การอะลุ่มอล่วย ตั้งอยู่บนหลักความเอื้ออาทร ทำตัวเป็นตัวอย่างที่ดีในการ ทำงานจะทำให้เกิดการยอมรับและมีความน่าเชื่อถือ คนอื่นอยากทำตาม ทำงานด้วยความ สนุกสนานและบางครั้งในการทำงานต้องใช้เทคนิค การหลอกล่อบ้าง เช่น จะจับคนมาลอบตัดไม้ การเดินสำรวจต้องไม่เดินกลับทางเดิมเวลาเดิม เปลี่ยนเวลาบ้าง เส้นทางบ้าง ในการทำงานอะไรที่

จะอำนวยความสะดวกแก่คนทำงานได้บ้างก็ควรทำ ในการตัดสินใจ ควรใช้เวทีที่ประชุมของคนส่วนใหญ่ในการตัดสินใจจะทำให้ความขัดแย้งลดลงได้ การเลือกคนที่จะทำงานอะไรควรดูภูมิหลังของเขาด้วยเป็นหลักในการพิจารณา การจัดทำโครงการต่าง ๆ หรือกรณีมีการให้ทุนชุมชน ควรตรวจสอบ และทำความเข้าใจให้ดีก่อนตกลงทำโครงการ และจะไม่รับทำโครงการที่จะส่งผลให้เกิดความขัดแย้งในชุมชน

การมีส่วนร่วมของชุมชนในกิจกรรมป่าชุมชน นายสีหาเห็นว่า “คน ประชาชน การมีส่วนร่วมของชาวบ้าน การทำงานแบบมีส่วนร่วม การทำงานแบบไม่เห็นแก่ตัว ซึ่งเมื่อเราทำไปแล้วก็มีคนอยากมาดู เราด้วยกันทำก็มีคนมาดู ซึ่งมีคนมาไม่น้อยจากต่างจังหวัด เป็นแรงจูงใจที่มีคนมาศึกษาดูงาน อีกประเด็นหนึ่งในความภูมิใจ คือ ส่วนราชการต่าง ๆ ที่เข้ามาสนับสนุน ไม่ว่าจะ เป็นงบประมาณ ไม่ว่าจะ เป็นแนวความคิด”

จากการศึกษาถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนในกิจกรรมป่าชุมชน พบว่ามีหลายกิจกรรมที่ชุมชนเข้าไปมีส่วนร่วม

1. การประชุม

ชาวบ้านให้ความสำคัญในการประชุมชี้แจงและติดตามผลงานความก้าวหน้าของการทำงาน โดยการประชุมปีแรกๆจะค่อนข้างถี่ตกเดือนละ 3-4 ครั้ง แต่ต่อมาเป็นเดือนละ 1 ครั้ง หรือถ้ามีกิจกรรมเร่งด่วนจะเรียกประชุมโดยเฉพาะคนที่ เป็นกรรมการและแกนนำ หรือผู้ใหญ่บ้าน ครู อาจารย์ เป็นคนที่ไม่เคยขาดการประชุม จึงทำให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างต่อเนื่องและจริงจัง

2. การลาดตระเวน

ชาวบ้านส่วนใหญ่ที่เป็นกรรมการและหัวหน้าคุ้มต่างๆในการลาดตระเวนจะไม่ขาดเมื่อการลาดตระเวนเวียนมาถึงกลุ่มตน มีการเปลี่ยนเวรหรือสมทบเป็นเงินค่าอาหารบ้างเวลาที่ ไม่ได้ไปเมื่อติดภารกิจ

3. การปลูกป่า

ชาวบ้านส่วนใหญ่เข้าร่วมกิจกรรมการปลูกป่า ในระยะแรกๆได้นำต้นไม้เข้าไปปลูก โดยการขุดหลุมแล้วเอากล้าไม้ลงฝังปรากฏว่าตายเกือบหมดเมื่อเวลาผ่านไป

4. การทำแนวกันไฟ

ชาวบ้านส่วนใหญ่จะจัดเวรออกไปทำแนวกันไฟ โดยการทำแนวกันไฟเป็นถนนดิน กว้าง 2 เมตร โดยใช้ทางเกวียนเดิมที่ทำไว้รอบๆป่าและถือว่าเป็นแนวกันไฟและแนวเขตแบ่งพื้นที่ ป่าอนุรักษ์กับป่าที่กันไว้สำหรับให้ชาวบ้านใช้สอยด้วย

5. การสร้างศาลา

ชาวบ้านที่เป็นชายส่วนใหญ่ จะร่วมกันสร้างศาลากลางป่าเพื่อสำหรับหลบฝน หลบแดด พักผ่อน เมื่อออกลาดตระเวนหรือชาวบ้านออกมาเก็บของป่ามีทั้งหมด 13 หลัง โดยให้ กรรมการและสมาชิกในแต่ละกลุ่มที่เป็นกลุ่มลาดตระเวนซึ่งมี 13 กลุ่ม รับผิดชอบกลุ่มละ 1 หลัง โดยได้รับทุนสนับสนุนส่วนบางส่วนจากกองทุนเพื่อการลงทุนทางสังคมในขณะที่ยุทธศาสตร์ชุมชนสมทบ แรงงาน

6. การหาของป่า

มีชาวบ้านเพียงส่วนน้อยเข้ามาหาของป่า เนื่องจากแต่ละครอบครัวส่วนใหญ่ ชาวบ้านจะมีป่าหัวไร่ปลายนาคนละ 1-2 ไร่ ไร่ปลูกผักเม็ก ผักกระโดน กระถิน ฯลฯ ซึ่งเป็นผักที่ใช้บริโภคประจำวัน ส่วนใหญ่จะเข้าป่าบ่อยในฤดูฝนที่เห็ดปลวกออกมาก ๆ ถ้าฤดูอื่นก็เข้าป่าเพื่อ ทำหน้าที่ในการลาดตระเวนมากกว่าโดยเฉลี่ยคนละ 1-2 ครั้งต่อเดือนซึ่งถือว่าน้อย

7. การตั้งกฎระเบียบ

ชาวบ้านเกือบทั้งหมด มีส่วนร่วมในการตั้งกฎระเบียบการใช้ประโยชน์จากป่าและการดูแลรักษาป่าเพื่อจุดมุ่งหมายคือการทำป่าฟื้นฟูสภาพให้กลับมามีความอุดมสมบูรณ์เหมือนเดิม

8. การปฏิบัติตามกฎระเบียบ

ชาวบ้านที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับป่าทุกคน ปฏิบัติตามกฎระเบียบที่วางไว้และพบว่า การที่ทุกคนปฏิบัติตามเป็นระยะเวลา 5 ปีของการดูแลป่าก็ฟื้นคืนสภาพต้นไม้รุ่นสองที่เกิดขึ้นอยู่ใน ลักษณะเป็นป่าที่เริ่มทึบและหนาตาขึ้น

9. การบริหารเงิน สิ่งของ และแรงงาน

ความเสียสละและความสามัคคีของชาวบ้าน เป็นปัจจัยสำคัญในการดูแลรักษาป่า การร่วมกันบริจาคเงิน สิ่งของ และแรงงาน ให้กับส่วนรวม บางครั้งบริจาคพันธุ์ไม้ สำหรับปลูก ต้นไม้ที่นำไปช่วยกันปลูกให้เป็นประโยชน์กับป่าและสัตว์ป่า เช่น สับปะรด เป็นต้น หรือการให้ใช้ รถอีแต๋นรับส่งคนมาศึกษาดูงาน บางครั้งได้เงินค่าน้ำมันบ้าง บางครั้งก็ไม่ได้ ตัวอย่างเหล่านี้ แสดงให้เห็นถึงความเสียสละความร่วมมือร่วมใจของคนในชุมชน โดยเฉพาะในระยะแรกๆ การดูแลรักษาป่าไม่มีงบประมาณจากส่วนราชการหรือเอกชนใดเลยนอกจากชาวบ้านในชุมชนช่วยกันเอง เช่น การสร้างศาลาหลบฝน พักผ่อน หรือการลาดตระเวนป่า ชาวบ้านได้ร่วมกันบริจาคเงิน เป็นค่าอาหาร และการระดมแรงงานจากชาวบ้านช่วยกันสร้างศาลา 13 หลัง ซึ่งใช้ไม้บางส่วนจาก ป่าชุมชนและไม้ที่ชาวบ้านบริจาคมา ช่วยกันสร้างจนสามารถแล้วเสร็จภายใน 1 วัน

6.5 สภาพแวดล้อมภายในชุมชน (environment)

6.5.1 สภาพชุมชนทางสังคมวัฒนธรรม

1) ทุนทางสังคมของชุมชน (social capital) : ทรัพยากรป่าชุมชน

ยุคอุดมสมบูรณ์

พ.ศ 2461 เป็นยุคแรก ๆ ที่ชาวบ้านอพยพมาอยู่ที่บ้านวังอ้อที่มีพื้นที่ป่าอุดมสมบูรณ์ อยู่ที่สูง น้ำไม่เคยท่วมถึง แม้พื้นที่ป่าจะอยู่ติดกับลำน้ำที่สวดยงาม มีเกาะแก่งและหาดทราย สะอาดในฤดูแล้ง จากการศึกษา พบว่ามีไม้ใหญ่มากมาย เช่น ไม้ยางนา ไม้กระบาก ไม้ประดู่ ไม้แดง ต้นม่วงป่า ต้นลำดวน ต้นเปลือย บางต้นใหญ่ขนาด 6 คนโอบ สมุนไพรในป่าพบหลากหลายชนิด เช่น สามสิบกลีบเป็นสมุนไพรที่ชาวบ้านนำมาหมักโดยการทุบแล้วหมักไว้ 2 วัน ก็นำไปใช้ในการฆ่าเห็บเหา ส่วนใหญ่จะนำมาทำให้ควาย บางคนเอามาฆ่าแมลง ตัวหนอน เครือขมิ้นก็เอาผสมทำยา ว่านแมลงมุม ก็นำมาแก้พิษตะขาบกัด พบเห็ดผึ้ง ซึ่งเป็นเห็ดที่เกิดเฉพาะป่าที่บดแดดส่องไม่ถึงเท่านั้น

ถ้าเดินเข้าไปในป่าจะได้ยินเสียงนกนานาชนิด เช่น นกกาเหว่า นกเป่า ร้องประสาน ระงมป่า กระจอก กระแต ไก่ป่า อีเห็น ซึ่งส่วนใหญ่เป็นสัตว์ขนาดเล็กที่มีมากในป่า ส่วนสัตว์ขนาดใหญ่ เช่น ลิงลม เก้ง ชะนีมีเป็นลำดับรองลงมา

ชาวบ้านส่วนใหญ่ จะเข้าไปเก็บเห็ด ขุดมัน กลอย เก็บผลไม้ในป่า ล่าสัตว์ โดยเฉพาะการยิงนกและยิงกระต่ายเพื่อนำมาเป็นอาหาร บางส่วนก็ถางป่ารอบนอกใช้ในการปลูกอ้อยทำไร่ป่อ ซึ่งมีประมาณ 7-8 ครอบครั้ว ส่วนครอบครัวใหม่ที่ย้ายมาอยู่ก็จะใช้ไม้ในป่ามาสร้างบ้าน

ยุคถูกทำลาย

ประมาณปี พ.ศ. 2502 เริ่มมีนายทุนเข้ามาจ้าง ให้ชาวบ้านเลื่อยไม้ให้โดยให้ค่าแรงงานวันละ 8 บาทโดยจะเลือกเอาเฉพาะไม้ที่ต้นใหญ่ ๆ ตรง ๆ เพื่อนำไปส่งโรงเลื่อย ขณะนั้นชาวบ้านไม่มีความรู้และไม่เข้าใจเรื่องสิทธิชุมชน และโทษของการตัดไม้ทำลายป่า จึงมองดูการตัดไม้ของนายทุนโดยไม่มีความรู้สึกว่าเป็นของเขา คิดว่าเป็นของหลวง นายทุนได้รับสัมปทานมาไม่มีถาม ชาวบ้านส่วนใหญ่ในขณะนั้นเป็นชาวบ้านที่มีรายได้ต่ำมาก ไม่มีอาชีพที่ทำรายได้หลักนอกจากการทำนาจึงได้รับจ้างเลื่อยไม้ และเมื่อเลื่อยแล้วมีกิ่งไม้หรือต้นไม้ที่ต้นไม้ตรงของอ ก็จะถูกทิ้งไว้ในป่า ชาวบ้านจึงนำมาเผาเพื่อทำเป็นถ่าน จึงเกิดอาชีพเผาถ่านโดยชาวบ้าน

ประมาณ 30-40 ครอบครัว มีอาชีพเป็นคนเผาถ่าน ซึ่งจะตัดไม้เนื้อแข็งแทบทุกชนิดไม่ว่าจะเป็น ต้นไม้ใหญ่หรือต้นไม้เล็ก เอามาเผาเป็นถ่านได้ทั้งนั้น

จากการสัมภาษณ์เจาะลึก ชาวบ้านคิดว่า สาเหตุหลักของการทำลายป่าอยู่ที่ชุมชน ขาดรายได้ จึงทำให้มีการเผาถ่านกันมากมายประมาณ 100 กว่าเตา คนหนึ่งมีประมาณ 3-4 เตา เตาหนึ่ง ๆ จะเผาได้ถ่านประมาณ 70-100 กระสอบ ถ้าเตาเล็กก็จะได้ 30 กระสอบ สมัยนั้นขาย กระสอบละ 8-12 บาท บ้านของชาวบ้านและหมู่บ้านใกล้เคียง สร้างบ้านจากไม้ในป่าชุมชน

ในระยะแรก ๆ ผู้ทำลายคือนายทุนที่เข้ามาจ้างตัดไม้ใหญ่ ระยะต่อมาของผู้ที่ทำลาย มากและใช้ระยะเวลาานานกว่า คือ ชาวบ้านทั้งในและนอกหมู่บ้าน แต่มีข้อสังเกตว่าการตัดไม้ ของนายทุนที่เข้ามาตัดเพื่อส่งโรงเลื่อยเป็นสาเหตุใหญ่ของการทำลายป่า เนื่องจากการตัด ต้นไม้ขนาดใหญ่ ซึ่งก่อให้เกิดการสูญเสียคุณภาพของระบบนิเวศชุมชน ส่งผลกระทบต่อ ทรัพยากรดินและน้ำ นำไปสู่ภัยพิบัติและมลภาวะแวดล้อมในลักษณะต่าง ๆ มากมาย เช่น การ ลดลงของสัตว์ป่า สภาพอากาศที่ร้อนขึ้นและลักษณะดินที่เสื่อมโทรม ส่วนการประกอบอาชีพของ ชุมชนที่เปลี่ยนจากการพึ่งพาอาศัยผลผลิตจากป่าไปสู่การใช้ประโยชน์จากต้นไม้ในป่า เช่น การ เผาถ่าน การเลื่อยไม้ การตัดไม้ ทำเสารั้ว ฟาร์มไก่ ส่วนใหญ่จะใช้ไม้ขนาดเล็ก ถ้าทำพอใช้ใน ชุมชน กำลังการผลิตของป่าก็จะเพียงพอ แต่ถ้าทำเพื่อจำหน่ายในปริมาณที่มาก ก็เป็นสาเหตุหนึ่ง ที่ทำให้สภาพทรัพยากรป่าถูกทำลาย

ท่ามกลางการตัดไม้ทำเสารั้วและเผาถ่านโดยชาวบ้าน สัตว์ป่าที่อุดมสมบูรณ์ถูก ทำลายทั้งทางตรงและทางอ้อม มีการล่าสัตว์โดยใช้เครื่องมือช่วย เช่น ปืน ตาข่ายล่อม จึงทำให้ สัตว์บางชนิด สูญพันธุ์หรือมีเหลือน้อยมาก เช่น เขยี่ยว นกกาเหว่า อีเห็น กระต่าย ลิง กระรอก บ่าง นกแขกเต้า กระเจง เก้ง

ลักษณะดินในป่าบางแห่งจะแข็งแห้ง บางแห่งจะยังเป็นดินดำสมบูรณ์ ต้นไม้ใหญ่ ยังมีเหลือบ้าง อากาศค่อนข้างร้อน เนื่องจากการตัดไม้มากทำให้ป่าโล่ง ป่าใหม่ที่เกิดขึ้น คือ ป่าหญ้าคา ซึ่งชาวบ้านจะเข้ามาเกี่ยวเพื่อนำไปมัดเป็นฝาหรือหลังคาบ้าน ชาวบ้านตั้งข้อสังเกต ว่าบริเวณใดที่เป็นป่าเสื่อมโทรมหญ้าคาจะเกิดขึ้นมาก

ยุคนี้เป็นยุคที่ใช้ประโยชน์จากป่าโดยเป็นผู้ทำลายความอุดมสมบูรณ์ของป่าโดย สิ้นเชิง ทั้งการตัดไม้ทำเสารั้ว ขายให้ฟาร์มไก่ เลื่อยไม้จากเลื่อยยนต์ของนายทุนที่นำเข้ามา อาชีพการเผาถ่านขาย การล่าสัตว์ การใช้เทคโนโลยี เป็นสาเหตุทำให้ป่าที่เคยอุดมสมบูรณ์เสื่อมโทรมลง

ยุคฟื้นฟูสภาพ

ประมาณ พ.ศ. 2538 เป็นต้นมาหลังจากชุมชนได้มีโอกาสเข้าเฝ้ารับเสด็จสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ ได้เห็นพิธีมอบธง "พิทักษ์ป่า รักษาชีวิต" ที่มอบให้หมู่บ้านที่มีการดูแลรักษาป่าดีในพื้นที่จังหวัดอุบลราชธานีและจังหวัดใกล้เคียง เป็นการกระตุ้นให้ชุมชนเห็นความสำคัญของป่าและการอนุรักษ์ทรัพยากรป่า

ปัจจุบัน ภายหลังจากการอนุรักษ์ดูแลรักษามา 6 ปี ชาวบ้านพร้อมใจกันไม่ใช้ประโยชน์พื้นที่ปล่อยให้ป่าฟื้นฟูสภาพ สิ่งที่ปรากฏเห็นชัดเจน คือ สภาพป่าที่เปลี่ยนแปลงไปมาก เริ่มมีต้นไม้ ร่มหน่มเป็นป่ารุ่นสอง ซึ่งเป็นป่าทดแทนที่เกิดขึ้นใหม่ตามธรรมชาติ มีไม้ใหญ่ เช่น ไม้แดง ไม้บาก ต้นก่อ พืชสมุนไพร เห็ดชนิดต่าง ๆ ผักพื้นบ้าน ดินอุดมสมบูรณ์ ชุ่มน้ำชื้นไม่แห้งแข็งในฤดูแล้ง อากาศเย็นสบาย ร่มรื่น คล้ายในอดีต สัตว์ป่าบางชนิดกลับคืนมาเป็นกระต่าย นกชนิดต่าง ๆ ไก่ป่า ลิงลม มดแดง ชาวบ้านและคณะกรรมการป่าชุมชน ได้พยายามนำไก่ป่าจากที่อื่นมาเสริม แต่พบว่าไก่ที่ไม่ใช่ไก่ป่าที่แท้จริงไม่สามารถที่จะหาอาหารได้เอง คล้ายกับปัญหาที่เกิดขึ้นจากการนำต้นไม้เสริมไปปลูก เช่น ต้นมะม่วง ยูคา ไม้ไผ่ ฯลฯ ปรากฏว่าตายเป็นส่วนใหญ่อะหลือน้อยมาก ชาวบ้านคิดว่าของในป่าก็ควรอยู่ในป่า ไม้บ้านก็ควรปลูกที่บ้าน จะทำให้มันเจริญเติบโตได้ดีกว่า ในป่าชุมชน มีต้นไม้หลายชนิดที่หายไปก็เหลือก็น้อยมาก เป็นไม้ยืนต้น ไม้ยางนา ไม้ยูง ไม้ประดู่ ไม้กระบาก ไม้ก่อ ไม้พอก ไม้พยอ ต้นฮ้าง ต้นตะแบก รวมทั้งเห็ดเหาะและหญ้าคา

สัตว์ป่าที่หายไปเลยคือ กระต่าย นกบางชนิด เหยี่ยว นกกาเหว่า นกอีเหล็อง กระรอก หลังจากมีการอนุรักษ์มีการแบ่งพื้นที่อย่างชัดเจน สำหรับเขตป่าใช้สอยกับเขตป่าอนุรักษ์ถาวร ทำให้เห็ดและแมลงต่างๆ ไข่มดแดง อาหารให้คนในชุมชนและเหลือพร้อมที่จะขายให้กับชุมชนอื่น สามารถทำให้เกิดรายได้และลดค่าใช้จ่ายให้กับคนในชุมชนได้ ฉะนั้น การใช้ประโยชน์จากป่ายุคป่าฟื้นฟูสภาพก็คือการหาของป่า

จากการศึกษาสำรวจของเจ้าหน้าที่และนักวิชาการกรมป่าไม้ร่วมกับชาวบ้านวังอ้อตามโครงการป่าฟื้นฟูบ้านอาหารชุมชน (Food Bank) พบว่า ปัจจุบันพบพืชสมุนไพรที่บางอย่างก็มีอย่างหนาแน่น เช่น สามสิบกลีบ ต้นตุง ข้าว เครือขมิ้น บางอย่างก็เหลืออย่างบางเบา

ตารางที่ 6.1
รายชื่อสมุนไพรที่สำคัญในป่าชุมชนวังอ้อ³

ชื่อสมุนไพร	สรรพคุณในการรักษาโรค	ส่วนที่ใช้ทำยาสมุนไพร
ต้นหมอก	โรคประดง ⁴	ใช้ลำต้น
ต้นดูกลี	แก้ปวดขา	ใช้ลำต้น
ต้นดูกข้าว	โรคประดง	ใช้ลำต้น
เครือขมิ้น	โรคประดง	ใช้ลำต้น
เครือตากวาง	โรคประดง	ใช้ลำต้น
ต้นเดียดหอม	โรคประดง	ใช้ราก
ต้นดอกกล้า	งูกัด	ใช้ราก
ต้นนางแจ่น	งูกัด	ใช้ราก
ต้นดอกพุทธรูปใหญ่	งูกัด	ใช้ราก
ต้นน้ำค่อม	ปวดหลัง ปวดเอว	ใช้ราก
ต้นหุ่นไฮ	ปวดหลัง ปวดเอว	ใช้ราก
ต้นตองแร้ง	ปวดหลัง ปวดเอว	ใช้ราก
เครือเขียงใหญ่	ปวดหลัง ปวดเอว	ใช้ราก
เครือเขียงน้อย	ปวดหลัง ปวดเอว	ใช้ราก
ต้นสองฟ้า	ปวดหลัง ปวดเอว	ใช้ราก
ยาห้ว	ปวดหลัง ปวดเอว	ใช้ห้ว
อ้อยคำ	ปวดหลัง ปวดเอว	ใช้ลำต้น

ที่มา: กาญจนา ทองทั่ว, 2545

³ กาญจนา ทองทั่ว, "การจัดการป่าด้วยวิถีชุมชน : กรณีศึกษาบ้านเตยงาม ตำบลน้ำสวย อำเภอเชียงใน จังหวัดอุบลราชธานี," (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สถาบันพัฒนาบริหารศาสตร์ (นิด้า), 2545).

⁴โรคประดง คือ โรคผื่นคันตามผิวหนังหรือตามภาษาชาวบ้านเรียกว่า "โรคประดง" มีหลายชนิดซึ่งเรียกตามลักษณะของผื่น เช่น ประดงเลือด ประดงลม เป็นต้น จาก "สมุนไพร:ยาไทยที่ควรรู้", <<http://www.tigerdragon.in.th>>.

วิธีการจำแนกประเภทของป่าของชาวบ้าน

ในการศึกษาครั้งนี้ พบว่าการจำแนกประเภทป่าของชาวบ้าน จำแนกตามความจำเป็นต่อการดำรงชีวิตและการประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อ การจัดการทรัพยากรป่าของชุมชน จำแนกได้ดังนี้

ป่าดอนปู่ตา เป็นเกาะขึ้นกลางที่นามีเนื้อที่ประมาณ 1 ไร่ เป็นป่าละเมาะ ชาวบ้านมีความเคารพนับถือมาก ใช้ในการประกอบพิธีกรรม บวงสรวง ขอโชคลาภ การคุ้มครอง และอวยพร เช่น การประกอบกิจกรรมการเกษตร การเดินทางออกนอกหมู่บ้าน

ป่าช้า มีเนื้อที่ประมาณ 35 ไร่ เป็นป่าในพื้นที่ลุ่ม บางปีมีน้ำท่วมขัง ใช้ในการประกอบพิธีกรรมฝังศพที่ตายโหง แต่ถ้าศพที่ตายตามธรรมชาติ หรือการเจ็บป่วยจะใช้วิธีการเผาผีในป่าช้า โดยใช้ไม้จากที่นา หรือ ไม้ที่ตายแล้วจากชุมชน

ป่าโรงเรียน อยู่บริเวณด้านหลังโรงเรียน มีเนื้อที่ประมาณ 25 ไร่ คณะครูและนักเรียนร่วมกันปลูกเพิ่มเติมจากป่าดั้งเดิมมีไม้ขนาดชนิดเป็นป่าเบญจพรรณ

ป่าเศรษฐกิจ เป็นป่าที่ชาวบ้านเป็นเจ้าของปลูกพืชชนิดเดียวกันเพื่อทำให้เกิดรายได้ เช่น ป่ามะม่วงหิมพานต์ ป่ายูคาลิปตัส

ป่าที่มีเจ้าของ เป็นป่าหัวไร่ปลายนาวของชาวบ้านที่แบ่งพื้นที่ไว้เป็นป่า เหตุผลที่เหลือเป็นป่าไว้บ้าง เนื้อที่ไม่มากประมาณ 1-4 ไร่ ด้วยเหตุผลเป็นที่เก็บเห็ด หาของป่าขาย

ป่าอนุรักษ์ เป็นเขตป่าในป่าชุมชน ที่ชุมชนกันพื้นที่ไว้โดยการทำแนวกันไฟล้อมรอบ เป็นป่าที่มีกฎระเบียบ ข้อห้ามในการใช้ประโยชน์จากป่า เช่น ห้ามตัดไม้ทุกชนิด ห้ามล่าสัตว์ มีโทษปรับถ้าฝ่าฝืน เป็นการอนุรักษ์ป่าที่กำลังฟื้นฟูสภาพจากการถูกทำลายมาช้านาน โดยชุมชนจำกัดการเข้าไปใช้ประโยชน์เป็นเวลา 10 ปี

ป่าใช้สอย เป็นป่าด้านนอกแนวกันไฟเป็นป่าชุมชนที่อนุญาตให้ชุมชนใช้ประโยชน์ได้ในการเลี้ยงสัตว์ และทำนา ทำไร่ พื้นที่เดิมที่เคยทำมาก่อน แต่ห้ามบุกรุกเพิ่ม ถ้ามีการตัดไม้ต้องมีการขออนุญาตก่อน

2) ทุนทางสังคมของชุมชน (social capital) : วัฒนธรรม ความเชื่อ ประเพณี พิธีกรรม

จากการสัมภาษณ์พบว่า วัฒนธรรม ความเชื่อ พิธีกรรม และระบบคิดของชาวบ้าน มีบางอย่างเปลี่ยนแปลงไป บางอย่างยังคงมีอยู่ ชุมชนบ้านวังอ้อเป็นชุมชนดั้งเดิม คนแก่คนเฒ่าของชุมชนที่ยังมีชีวิตอยู่เป็นแกนหลักที่จะปลูกฝังความเชื่อต่าง ๆ ในช่วงแรก ๆ ของการก่อตั้งชุมชน

อาจถือว่าความเชื่อเกี่ยวกับป่าเป็นความเชื่อที่บริสุทธิ์ ผูกพันสิ่งศักดิ์สิทธิ์และอภินิหาร ชาวบ้านได้ใช้หลักความเชื่อในการดำเนินชีวิต การใช้และอนุรักษ์ทรัพยากรป่า โดยมีความเชื่อ ดังนี้

พิธีเซ่นไหว้ปู่ตา

ในหมู่บ้านจะมีดอนปู่ตา ซึ่งคล้ายเกาะอยู่กลางทุ่งนาเป็นป่าละเมาะ แต่ก่อนมีพื้นที่ป่า ประมาณ 1 ไร่ แต่ปัจจุบันเหลือประมาณ 3 งาน เพราะดินมันลาดลงกลายเป็นที่นา ชาวบ้านทุกคนให้ความเคารพนับถือ ก่อนจะทำพิธีกรรมบอกกล่าว และเสี่ยงทายการทำนาในแต่ละปี จะทำในเดือน 6 คนทำพิธีชาวบ้านเรียกว่าพ่อใหญ่จ้ำ เป็นคนที่มีหน้าที่สื่อสารกับปู่ตา คนที่ได้รับการเลือกให้เป็นพ่อใหญ่จ้ำ ก็ต้องได้รับเลือกจากพ่อใหญ่จ้ำคนก่อน โดยการเขียนชื่อคนที่เหมาะสม เสี่ยงทายถามปู่ตา วิธีการเสี่ยงทายของพ่อใหญ่จ้ำก็คือ การตัดไม้ไผ่ ลายาวเท่าแขนของตนเอง จะเสี่ยงโดยการอธิษฐานว่าให้ยาวหรือสั้นกว่าแขน ในการทำพิธีกรรม ชาวบ้านจะบริจาคเงินมาลงขันรวมกันซื้อไก่หนุ่ม ไก่สาวมาต้ม และแต่ละหลังคาเรือนจะเอาทางมะพร้าวมาถัก ขดให้เป็นรูปคนเท่ากับจำนวนสมาชิกในครัวเรือน รวมทั้งขดให้เป็นรูปสัตว์ วัวควาย มีจำนวนเท่าไรก็ทำเท่านั้น เพื่อให้ปู่ตาคู่มือครองให้ปลอดภัย แต่ละปี จะมีการเสี่ยงทายการทำนา เช่น บางปี ปู่ตาทำนายว่าจะมีฝนหวัปี เพราะมีเดือนแปดสองหน ฝนจะดีเดือนเก้า ปรากฏว่า คำทำนายแม่นยำมาก ชาวบ้านจะทำอะไร ลูกจะแต่งงาน ขึ้นบ้านใหม่ จะเดินทางออกนอกหมู่บ้าน จะไปไหว้บอกปู่ตาทุกครั้ง

ชาวบ้านบอกว่ามันเหลือเชื่อมาก ไม้ที่ใช้เสี่ยงทายก็เห็นด้วยกันว่าความยาวมันเท่ากับแขนพ่อใหญ่จ้ำ แต่เวลาเสี่ยงทายแล้วมันจะยาวออกมาอีก 3-4 นิ้ว ชาวบ้านก็บอกไม่ได้ว่าเพราะ เหตุใด ความเชื่อเรื่องปู่ตานี้ เป็นการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าให้คงสภาพ ขณะเดียวกันพื้นที่ดอนปู่ตาเป็นแหล่งสะสมอาหาร เช่น เห็ด ผักป่า สมุนไพร และไม้เชื้อเพลิง ไว้ให้ชาวบ้านใช้ด้วย

พิธีกรรมในการตัดไม้

ในการสร้างบ้านเรือนของชาวบ้านมีความเชื่อ ในการเลือกไม้มาใช้สร้างบ้าน ดังนี้ ชาวบ้านไม่นิยมนำไม้บกมาทำค เพราะเชื่อว่าชื่อไม่เป็นมงคล จะทำให้การทำมาหากินไม่เจริญ ทรัพย์สินจะลดน้อยลง

ไม้แงงา คือ ไม้ที่อยู่ริมน้ำ เมื่อถูกพระอาทิตย์ส่องจะทอดเงาลงไปในแม่น้ำ ก็ไม่นิยมนำมาสร้างบ้าน เพราะเชื่อว่า ไม้ดี ไม้เป็นสิริมงคล จะเจ็บไข้ได้ป่วย

ไม้ที่น้ำยางไหลจากกิ่งกลางของลำต้นขึ้นไปหาปลายไม้ ชาวบ้านเรียกกันว่าไม้ น้ำตาไหล เชื่อว่าจะทำให้ครอบครัวเกิดเรื่องเดือดร้อน

ไม้ที่มีเถาวัลย์พันก็ไม่เอา เพราะถือว่าเป็นไม้ที่มีเจ้าของแล้ว ถ้าเอามาสร้างบ้านจะทำให้สามีภรรยาตายจากกันเร็ว

ไม้ฟ้าผ่า ก็ไม่นำมาสร้างเพราะเชื่อว่าเป็นนางไม้ดี แต่ถ้าบังเอิญไปซื้อมาจากโรงเลื่อยหรือที่อื่น แล้วมารู้ภายหลังว่าเป็นไม้ฟ้าผ่า กลับถือว่าเป็นสิริมงคลแก่บ้าน

ไม้ที่เป็นโพรง ถ้าเป็นโพรงโคนต้น ถือว่าเป็นที่อยู่ของนก ถ้าเป็นโพรงกลางต้นถือว่าเป็นที่อยู่ของนางไม้ แต่ถ้าเป็นโพรงตรงปลายไม้ถือว่าเป็นที่อยู่ของผีพราย ไม้ทั้ง 3 แบบนั้นก็ไม่นำมาสร้างบ้าน

เมื่อพิจารณาความเชื่อเรื่องของการตัดไม้ มาสร้างบ้านเหล่านี้แล้วจะเห็นความชาญฉลาดที่แฝงด้วยกลอุบายของคนสมัยก่อนที่ต้องการจะอนุรักษ์ทรัพยากรป่า ทำให้ไม้ที่บิดเบี้ยว แคระแกร็น ไม่สวยงาม ก็จะโดนปล่อยให้ไว้ในป่า จะตัดไม้ที่งามเท่านั้น หรือการที่ไม่ตัดไม้มีน้ำก็เพื่อกัน ตลิงพัง เป็นการอนุรักษ์เช่นกัน

พิธีกรรม 12 เดือน

ความเป็นมาของ ฮีต 12 คอง 14⁵ (ฮีตบ้านคองเมือง) ในอักษรธรรม 1 ผูก วัดหนองบัว ต.ท่าหลวง อ.ตระการพืชผล จ. อุบลราชธานี เขียนไว้ว่า ที่เมืองโพธิญาณนคร มีความเดือดร้อนเนื่องจากความเจ็บไข้ และยากจน เพิ่มมากขึ้น เศรษฐีคนหนึ่งจึงหาเหตุว่าเป็นเพราะอะไร บ้านเมืองจึงเดือดร้อน เช่นนี้ พระเถระชั้นผู้ใหญ่ของเมืองจึงแจ้งว่า เนื่องมาจากคนละทิ้งพระธรรม คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า บ้านเมืองจึงเดือดร้อนวุ่นวายเช่นนี้ มหาเถระแจ้งต่อไปว่า ถ้าทุกคนในบ้านเมืองปฏิบัติธรรมบ้านเมืองจะสุขใสรุ่งเรือง ศีลที่คนต้องปฏิบัติคือ ศีล 5 และศีล 8 และปฏิบัติตามฮีต 12 คอง 14

ฮีต 12 คือ ประเพณีทางศาสนาทั้ง 12 เดือน ได้แก่ เดือน 5 บุญสงกรานต์ ถือว่าเป็นวันขึ้นปีใหม่ ให้เอาดอกไม้ธูปเทียน ไปวัด เลี้ยงภัตตาหารพระสงฆ์ ฟังเทศน์ มีบายศรีสู่ขวัญ เอาน้ำหอมผสมขมิ้นรดตรงแก่ผู้เฒ่าผู้แก่ ผู้ที่เคารพนับถือ เดือน 6 บุญบั้งไฟ ทำพิธีส่งบั้งไฟไปขอฝนจากพญาแถน เป็นการทำบุญเลี้ยงพระก่อนหน้าการทำนา แห่บั้งไฟเป็นการรื่นเริงสนุกสนาน เดือน 7 บุญข้าสละ เป็นการทำบุญเพื่อล้างสิ่งชั่วร้าย เช่น ฝึบ้านเรือน หลักเมืองเพื่อความศิริมงคลของปี นิมนต์พระสงฆ์มาสวดมนต์เย็นและตอนเช้ามีการเลี้ยงพระ ประพรมน้ำพระพุทธมนต์ ทำความสะอาดบ้าน เช่น ฝึประจำหมู่บ้าน ฝึย่าตายาย ฝึไร่นา ฝึหลักเมือง เดือน 8 บุญเข้าพรรษา เอาข้าวตอกดอกไม้ ขี้ผึ้ง ธูปเทียนไปรวมกันที่วัด ฟังเทศน์ อุณณหัสสชาติวิไชย และ

⁵ จาก <<http://www.lib.ubu.ac.th/bailan/abstract.html>>.

ปัญญาบารมี หล่อเทียนพรรษาถวายวัด ถวายปัจจัย เช่น ข้าวสาร อาหารแห้งน้ำมันแก่พระเพื่อใช้ในพรรษา เดือน 9 บุญข้าวประดับดิน เลี้ยงภัตตาหารสงฆ์ ทำบังสกุลส่งบุญไปให้ผู้ตายฟังสวดพาทู หุง อาหารเช่นฝัไปวางตามพื้นดิน ตามป่า เพื่อผีไม่มีญาติจะได้กิน เดือน 10 บุญข้าวสาก เป็นการถวายสลากภัตแก่พระสงฆ์ พระเถรรูปใดจับสลากได้ของผู้ใดผู้นั้นถวายสิ่งของแก่พระสงฆ์ และเอาอาหารสำหรับเปรตไปแขวนไว้ตามต้นไม้ ถวายผ้าอาบน้ำ เดือน 11 บุญออกพรรษา ถวายภัตตาหารพระสงฆ์ มีพิธีถวายปราสาทผึ้ง ไหลเรือไฟ (คล้ายลอยกระทงของภาคกลาง) ตักบาตรเทโว เดือน 12 บุญกฐิน ถือว่าเป็นบุญที่ให้กุศลแรง ถวายผ้ากฐิน เดือนอ้าย บุญเข้ากรรม เลี้ยงพระ เนื่องในพิธีที่พระสงฆ์ผู้ต้องอาบัติสังฆาทิเสส มาขอแสดงอาบัติของตนแก่ที่ประชุมสงฆ์ เดือนยี่ บุญคุณลาน เป็นบุญหลังการเก็บเกี่ยว เพื่อความเป็นสิริมงคล โดยการประพรมน้ำพุทธมนต์ยู่้งฉางลานข้าว ทำขวัญข้าว เก็บเกี่ยวไว้ใช้ เดือนสาม บุญข้าวจี ถวายอาหารพระที่วัด ฟังเทศน์ ฟังธรรมมีการนำข้าวจีไปถวายพระด้วย เดือนสี่ บุญพระเวส เป็นการเลี้ยงพระและฟังเทศน์ มหาชาติ มีกิจกรรมที่สำคัญ คือ แห่งกัณฑ์หลอน แห่งข้าวพันก้อน เทศน์มาลัยหมื่น มาลัยแสน อ่านสังกาสเทศน์มหาชาติ

คอง 14 คือ ประเพณีของชาวบ้าน เป็นวัฒนธรรมและกฎกติกาของชุมชน หรือวิถีชีวิตของคนในสังคมนั้นๆ เป็นการปฏิบัติให้ถูกต้องตามมารยาทในสังคม เช่น ปลุกบ้านต้องวางสายสิญจ์ก่อนขึ้นบ้านต้องล้างเท้า ก่อนนอนให้ล้างมือ วันพระ วันโกน ต้องมีดอกไม้ธูปเทียนไปสมาก่อนเส้า เตาไฟ ประตุ บันได ถือว่าสิ่งเหล่านี้มีเทวดาคุ้มครอง วันพระต้องไปฟังเทศน์ ทำบุญ ตักบาตรต้องไม่ให้พระมารอนาน อย่าถูกต้องพระ หรือบาตร อย่าอุ้มเด็ก หรือถืออาวุธ ถือร่ม ถือรองเท้า เวลาตักบาตร พบพระนั่งลงยกมือไหว้ อย่าเอาอาหารเหลือกินตักบาตร อย่าเหยียบเงาพระ อย่าเสพกามคุณในวันพระ วันโกน วันนักษัตรฤกษ์ ฯลฯ

ในชุมชนวังอ้อ มีการจัดงานตามพิธีทางศาสนาทั้ง 12 เดือน คือ เดือนอ้าย มีงานบุญปีใหม่ เดือนสองบุญคุณลาน เดือนสามงานบุญข้าวจี เดือนสี่บุญพระเวสสังขาร เดือนห้าบุญสงกรานต์ เดือนหกบุญบั้งไฟ เดือนเจ็ดบุญออกบวช เดือนแปดบุญเข้าพรรษา เดือนเก้าบุญข้าวประดับดิน เดือนสิบบุญข้าวสาก เดือนสิบเอ็ด บุญออกพรรษา เป็นการทำบุญตลอดทุกเดือน ทอดกฐินเสร็จปีใหม่ พอปีใหม่เสร็จมีบุญคุณข้าว บุญคุณลาน บุญข้าวจีที่เอาข้าวมารวมกัน มีการทำพิธี เป็นศาสนพิธีระหว่างชุมชน ถือเป็นพิธีสิบสองน้องสิบสี่ของชาวอีสาน

ในการทำบุญ ชาวบ้านส่วนใหญ่ พร้อมใจกัน คนมีเงินเอาเงินมาให้คนละ 20 บาท 30 บาท 50 บาท เอาข้าวมาสวดทำพิธี ก็มีต้มไก่ เอาไก่ตัวผู้ตัวหนึ่ง ไก่ตัวเมียตัวหนึ่ง ไม่ฆ่า ไม่เชือดคอก แต่เอาไปเลี้ยง จะเลี้ยงถอนขน แล้วเวลาฆ่าจะตีให้ตายไม่เชือดคอก เพราะว่าผีสง นางไม้

บอกมา ว่าถ้าเชือดคอผีจะไม่กิน เขาบอกมา เสร็จแล้วต้มไก่ผู้ตัวหนึ่ง ไก่สาวตัวหนึ่ง ตอนเช้าจะเอาไม้มาทำเป็นสามง่าม เอาข้าวมารวมกันทั้งบ้าน คนละหลาย ๆ กิโล มารวมกัน ทำพิธีบายศรีสู่ขวัญ ข้าวให้มาอยู่รวมกลุ่มรวมล้อม ให้กินไม่หมด จกไม่ลง ทำพิธีเสร็จนำข้าวไปขาย เอาเงินเข้าส่วนกลาง ขายได้ปีละประมาณหมื่นกว่าบาท

แต่ละหมู่บ้านต้องทำทุกปี เพราะว่าถ้าไม่ทำ มีคนยกบอกที่ว่าฟ้าฝนจะไม่ดี ในบางปีมีลูกหลานของชาวบ้านจากกรุงเทพฯ มาช่วยกันทำบุญ ทำผ้าป่า และถ้าไปมีครอบครัวอยู่ที่กรุงเทพฯ จะรวมตัวกันมาทั้งครอบครัว ชาวบ้านมีระบบติดต่อ ระบบข้อมูลที่เชื่อมโยงต่อกันทราบว่าใครอยู่ที่ไหน ใครติดต่อใครได้ มีวิธีการประชาสัมพันธ์ บางงานมีการประชุมวางแผน ด้วยการนัดหมายมาทานข้าว ปรึกษากัน จะจัดงานเมื่อไร มีรายการแสดงอะไร ใช้งบเท่าไร ฯลฯ เป็นการช่วยกันของชาวบ้านทั้งตำบล ทำให้สามารถจัดกิจกรรมได้ตลอดทุกเดือน เป็นจุดที่ทำให้ชาวบ้านรวมตัวกัน แม้จะแยกย้ายกันไปทำงานในที่ต่าง ๆ

6.5.2 สภาพชุมชนทางการเมือง

การทำงานขององค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ได้รับงบประมาณมาประมาณ 6 ล้านบาท แบ่งเป็นส่วนค่าจ้างประจำ ประมาณ ล้านบาทเจ็ดถึงล้านบาทต่อปี งบที่เหลือเป็นรายการพัฒนาที่ อบต.ทำแผนเอง กำหนดเป็นข้อบัญญัติตำบล ถ้าต้องการเพิ่มเติม สามารถขอเงินอุดหนุนจากส่วนราชการที่เกี่ยวข้องมาบริหารเอง

องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ได้สมาชิก อบต. ที่ยังไม่มีศักยภาพพอ เปรียบเสมือน ได้ดาบมา แต่ไม่มีความรู้ในเรื่องการใช้ดาบให้เป็นประโยชน์ เพราะว่าพื้นฐานในเรื่องความรู้ประสบการณ์ยังมีไม่พอ ประชาชนยังไม่มีส่วนร่วมเท่าที่ควร อบต. เลียนแบบ อบจ. คือเมื่อได้รับงบประมาณมา จะใช้ดำเนินการเอง โดยไม่ถามความเห็นชาวบ้าน ในกรณีที่ต้องจัดประชาคม จัดโซเชียล เพื่อขอความเห็น (การโซเชียล คือ ประชาคม โซเชียล เป็นการคุยกันสองทาง) ก็ไม่มีการดำเนินการ แต่ใช้วิธีการลอบ (หยิบ) เอารายชื่อของผู้ที่เข้าประชุมกองทุนสังคมจะออกมาทรัพย์สินไปใช้ ด้วยการขอถ่ายเอกสารไปใช้ประกอบการยื่นขอโครงการ เพราะเป็นที่ประชุมที่มีผู้มาเห็นชื่อไว้จำนวนมาก

แกนนำคนหนึ่งเล่าว่า การใช้งบประมาณบางครั้งมีปัญหาไม่โปร่งใส “รัฐมนตรีคนหนึ่งหาเรื่องให้ อบต.ซื้อรถน้ำคันละ 3 - 4 ล้านบาท พวกเราไม่อยากได้ แต่เขาต้องการจะขายรถบรรทุกน้ำ ซึ่งชาวบ้านไม่มีความจำเป็นมากมายเท่าไร เพราะถ้ามีเงิน 4 -5 ล้านบาท สามารถทำโครงการที่มีประโยชน์มากกว่า เช่น การทำประปา หรือให้แต่ละหมู่บ้านเจาะบาดาล ทำโถ่ง

ใหญ่ เก็บน้ำไว้ใช้ ดีกว่าการต้องไปซื้อธัญน้ำ แล้วเกิดเป็นหนี้ผูกพัน แต่ต้องทำตามใบสั่งเพราะเหตุว่ารัฐมนตรีขอมา ซึ่งจะได้แน่นอน ตำบล 6 พันแห่ง ๆ ละ 4 - 5 ล้านบาท คิดไปไม่ต้องมาก 5 เปอร์เซ็นต์ ก็พอแล้ว นอนสบาย ดีพุง”

การได้มาของ ส.อบต. จากการแข่งขันเลือกตั้ง คนที่มีพี่น้องเครือข่ายจำนวนมากในชุมชนมักจะมีโอกาสดีที่ว่าจะได้รับเลือกตั้ง โดยไม่ใช้เงินทอง แต่จะมีการจัดเลี้ยง เพราะไม่เลี้ยงไม่ได้ ถือเป็นกาผิดประเพณี ระบบเครือข่าย มีลักษณะความผูกพันแตกต่างกันไป ถ้าแบ่งให้เห็นชัด ๆ คือ มีเครือข่ายแน่น เครือข่ายห่าง เครือข่ายปลาย ๆ เครือข่ายปลาย ๆ จะเป็นส่วนที่คู่แข่งเข้าถึงได้ง่ายกว่าเครือข่ายแน่น และเครือข่ายห่าง

การแจกเงิน หัวคะแนนจะทำบัญชีรายชื่อผู้ที่มีสิทธิเลือกตั้งที่ยินดีรับเงิน ผู้ที่ไม่สมัครใจจะไม่ถูกจดชื่อ การแจกเงินจะแจกตามรายชื่อที่ชาวบ้านให้ชื่อก่อน ผู้มีสิทธิเลือกตั้งบางที่รับเงินแล้วก็ไม่เลือกคนที่ให้ บางที่ก็เลือก เพราะสงสาร ค่าใช้จ่ายในการซื้อเสียงมูลค่า 100 บาท บ้าง 1000 บาทบ้าง ที่บ้านวังอ้อ มีหัวคะแนนให้พรรคไทยรักไทย 2 - 3 คน พรรคประชาธิปัตย์ 5 - 6 คน พรรคประชาธิปัตย์ ได้รับความเชื่อถือมากกว่าว่ามีความแน่นอน สำหรับการเลือก ชาวบ้านตัดสินใจเลือกโดยดูความคิด และผลงานของผู้สมัครด้วย

6.6 ผลกระทบ (impact)

กลุ่มหลายกลุ่มในขบวนการประชาสังคมวังอ้อ สามารถทำงานอย่างได้ผล และได้รับรางวัล เช่น ป่าชุมชน กลุ่มประมง ศูนย์พัฒนาคุณธรรม เป็นต้น กลุ่มนี้จะออมทรัพย์ ร้านค้าชุมชน (กลุ่มสวัสดิการตลาด) เป็นฐานทางเศรษฐกิจที่สำคัญของชุมชน การรักษาป่าชุมชนไว้ได้ด้วยการเคารพกติกาที่ชุมชนร่วมกันกำหนด และการมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาป่าของคนในชุมชนโดยการ ใช้ควมมีวินัยแบบทหาร....เสียสละเพื่อชาติ หรือ แบบอาสาสมัคร...อุทิศเพื่อชุมชน ทำให้คงความเป็นป่าชุมชนที่มีทรัพยากรธรรมชาติ เป็นแหล่งอาหารและเป็นตลาดสมุนไพรที่อุดมสมบูรณ์ของชุมชน ขบวนการประชาสังคมต่าง ๆ เหล่านี้ จึงเป็นดังเสาหลักที่เป็นที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจ เสาหลักทางเศรษฐกิจ เสาหลักทางอาหารทรัพยากรธรรมชาติ ที่มีสายโยงใยเชื่อมร้อยเป็นสะพานใจให้ผู้คนภายในชุมชนอยู่ร่วมกันอย่างร่มเย็น

การจัดกิจกรรมของกลุ่มต่าง ๆ บางครั้งมีการบูรณาการกิจกรรมเข้าด้วยกัน เช่น กิจกรรมระหว่างป่าชุมชน กับ ศูนย์พัฒนาคุณธรรม โครงการบ้านเปลี่ยนวิถี (ปปส.) แทนที่จะแยกโครงการต่างคนต่างทำ ความพยายามบูรณาการทำให้ได้ใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดให้เกิด

ประโยชน์แก่ชุมชนมากที่สุด และยังเป็น การแสดงถึงความสามัคคีของกลุ่มต่าง ๆ ในการสนับสนุนช่วยเหลือกันในการทำงานพัฒนาชุมชน

ความเป็นชุมชนเก่าแก่ และการคงรักษาวัฒนธรรมประเพณี พิธีกรรม 12 เดือน รักษาความเชื่อความศรัทธา ค่านิยมบางอย่าง เป็นจุดรวมจิตวิญญาณของชุมชน เป็นฐานคุณค่าที่สำคัญที่ทำให้ชุมชนเข้มแข็ง นอกจากนี้ การจัดพิธีกรรมต่าง ๆ ถือเป็นภารกิจของสมาชิกในชุมชนที่ต้องช่วยกัน ไม่ว่าจะอยู่ในหรือนอกชุมชนก็ตาม ชุมชนจึงรักษาความเป็นเครือญาติไว้ค่อนข้างแน่นแฟ้น ในระหว่างแกนนำ ครู นักการเมืองท้องถิ่น อบต. และชาวบ้านในชุมชนและที่ทำงานอยู่นอกชุมชน

ผลงานดีเด่นของขบวนการประชาสังคมวังอ้อ

ปี พ.ศ. 2539 ชนะเลิศการประกวดประมงระดับประเทศ

ปี พ.ศ. 2540 ได้รับพระราชทานธงพิทักษ์ป่าเพื่อรักษาชีวิต

ปี พ.ศ. 2542 ได้รับรางวัลธงหมู่บ้านปลอดสารเสพติด

ปี พ.ศ. 2542 ได้รับรางวัลป่าพื้นบ้านอาหารชุมชนดีเด่น

ปี พ.ศ. 2543 ได้รับรางวัลชนะเลิศการประกวดประมงระดับภาค

ปี พ.ศ. 2546 ป่าชุมชนดงใหญ่บ้านวังอ้อได้รับรางวัลลูกโลกสีเขียว

ปี พ.ศ. 2548 พระครูสุขุมวัฒน์โนภาค ได้รับรางวัลบุคคลดีเด่น ประจำปี พ.ศ. 2548 จากสำนักงานป้องกันและปราบปรามยาเสพติดแห่งชาติ (ปปส.) กระทรวงยุติธรรม เมื่อวันที่ 26 มิถุนายน 2548

ปี พ.ศ. 2548 ศูนย์พัฒนาคุณธรรม ได้รับรางวัล โล่ประกาศเกียรติคุณ ด้านการบำบัดฟื้นฟูจิตใจผู้เสพยาเสพติด จากกรมควบคุมความประพฤติ กระทรวงยุติธรรม เมื่อวันที่ 3 สิงหาคม 2548

ปี พ.ศ. 2548 นายสีหามงคลแก้ว ได้รับรางวัลอาสาสมัครพิทักษ์สิ่งแวดล้อมดีเด่นระดับชาติ จากกระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ที่นำเสนอ โดย กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเมื่อวันที่ 21 ตุลาคม 2548

6.7 ความเป็นประชาธิปไตยชุมชน

ในเรื่องประชาธิปไตยชุมชนวังอ้อ หากจะใช้แว่นหลักการสำคัญของประชาธิปไตยมาส่องดู อาจพิจารณาได้ว่า ในชุมชนวังอ้อ มีลักษณะประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม คือ มีขบวนการประชาสังคมวังอ้อ ที่มีความเข้มแข็งในการรวมกลุ่มต่าง ๆ เป็นขบวนการที่มีกิจกรรมของกลุ่ม

หลายกลุ่ม ทั้งเป็นกลุ่มกิจกรรมที่จัดตั้งมานาน และยังสามารถดำเนินงานได้ผลจนถึงปัจจุบัน กลุ่มต่าง ๆ ที่อยู่ได้ มีปัจจัยของผู้นำ แกนนำ ที่มีจิตใจสาธารณะ อุทิศ เสียสละ มีความตั้งใจ มีแรงบันดาลใจ และมีความจงรักภักดีต่อองค์พระมหากษัตริย์ ที่สำคัญคือ แกนนำหลายคน มีความเป็นเพื่อนกัน หรือ ไม่เป็นเครือข่ายที่ค่อนข้างใกล้ชิดกัน มีการทำงานที่ใช้หลักการประชาธิปไตย มีการประชุมที่สม่ำเสมอ มีการแบ่งหน้าที่ ความรับผิดชอบ การแบ่งงานในชุมชนกัน การมีความโปร่งใสในการทำงานของกลุ่ม ในหมู่แกนนำ มีผู้ที่มีความคิดความสามารถ มีความสร้างสรรค์ เช่น นายสีหา (นักประสานประโยชน์ ชัยัน เสียสละ ตั้งใจ มุ่งมั่น) ครูสนต์ (ความสามารถในการจัดระบบ การบริหารจัดการ การบริหารการเงิน) พระครูสุขุมวัฒน์โนภาค (ความสามารถในการโน้มน้าว) นายละคร กอมณี นายก อบต. ที่เป็นเครือข่ายกับแกนนำขบวนการประชาสังคม ช่วยประสานในเรื่องทรัพยากรให้ชุมชน เป็นต้น และยังมีผู้เฒ่าผู้แก่ พ่อจ๋า ที่ยังเป็นที่ยึดเหนี่ยว เป็นที่เคารพเชื่อฟัง นอกจากนี้ มีปัจจัยที่เป็นตัวสมาชิกในชุมชนเอง ที่มีส่วนร่วมในกิจการต่าง ๆ ของชุมชน ลักษณะของชุมชนวังอ้อ มีการแบ่งการดูแลกันเป็นคุ้ม แต่ละคุ้ม มีผู้ที่ได้รับเลือกมาทำหน้าที่ประสานงาน และแจ้งข่าวสารข้อมูลต่าง ๆ แก่สมาชิก ทำให้การเชื่อมประสานและการแลกเปลี่ยนการรับฟังความเห็นของสมาชิก เป็นไปอย่างทั่วถึง การจัดทำกิจกรรมต่าง ๆ สอดคล้องกับความสนใจ ความจำเป็นของสมาชิกในชุมชน ทำให้เกิดความพร้อมเพรียงกันในการเข้าร่วมงานของสมาชิกในชุมชน

ในทางการเมือง พื้นที่นี้เป็นพื้นที่ที่มีการแข่งขันค่อนข้างสูงระหว่างพรรคการเมืองใหญ่สองพรรค คือพรรคไทยรักไทย และพรรคประชาธิปัตย์ แกนนำบางคน เห็นว่า “การเลือกตั้งที่เป็นอยู่ปัจจุบัน ทำให้คนทะเลาะกัน” เพราะเนื่องจากพื้นที่นี้เป็นพื้นที่ของนายวิฑูรย์ นามบุตร จากพรรคประชาธิปัตย์ โดยมีพรรคไทยรักไทย พยายามเข้ามาเจาะช่วงชิงประชาชนในพื้นที่นำไปสู่ปัญหาของผู้คนที่อยู่ในพื้นที่

การชิงชัยแข่งขันเลือกตั้ง ส.ส. แกนนำคนหนึ่งได้ชี้ให้เห็นว่า นักการเมืองพยายามใช้กลยุทธ์ทุกวิถีทางเพื่อเอาชนะการเลือกตั้ง มีความพยายามที่จะใช้อำนาจบริหารจากส่วนกลางกับท้องถิ่น ไม่ว่าจะเป็นการอาศัยกลไกต่าง ๆ ที่มีอยู่เพื่อสั่งการผ่านอำเภอ ให้สั่งการผ่านไปยังกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และข้าราชการท้องถิ่น ซึ่งต้องทำตามคำสั่งที่ได้รับมอบหมายมาในการอำนวยความสะดวกผู้สมัครในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การเรียกประชุม สัมมนา อบรมชาวบ้าน เพื่อเป็นเวทีในการรวมกลุ่มชาวบ้าน เป็นต้น นอกเหนือจากการกระทำผิดกฎหมายเลือกตั้งรูปแบบต่าง ๆ เช่น การแจกเงิน การเกณฑ์ชาวบ้านมาร่วมฟังการปราศรัยหาเสียง โดยหัวหน้ากลุ่มนำสมาชิกกลุ่มมารับเงินตามโต๊ะ ภายหลังเสร็จสิ้นปราศรัย เป็นต้น

หากขบวนการประชาสังคมนิยม จะใช้โอกาสในช่วงการหาเสียงเลือกตั้ง อาจทำได้ ด้วยการรวมกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน เพื่อหาข้อเสนอเชิงนโยบายร่วมกันต่อพรรคการเมืองที่มาหาเสียง เพราะเมื่อกลุ่มต่าง ๆ ในประชาสังคมมารวมกลุ่มกันต่อรองโดยแลกกับคะแนน แทนการขอเงิน หรือการช่วยเหลือที่เป็นปัจเจก ประโยชน์จะตกกับชุมชนโดยรวม พลังของกลุ่มได้ถูกนำมาใช้ ประโยชน์ ในกระบวนการได้มาซึ่งผู้แทนของชุมชนที่แท้จริง

อย่างไรก็ตาม ในท่ามกลางการแข่งขันทางการเมือง ขบวนการประชาสังคมนิยม สามารถอยู่ได้ เพราะเลือกวิถีที่จะสัมพันธ์กับทุกภาคส่วน ไม่ว่าจะเป็นรัฐ เอกชน นักการเมือง ทหาร ประกอบกับความสัมพันธ์ที่มีอยู่อย่างเหนียวแน่นของชุมชน ความพยายามของฝ่ายการเมืองที่พยายามแทรกเข้ามาสร้างความสัมพันธ์ในเชิงอุปถัมภ์ในชุมชน จึงไม่สามารถมีอิทธิพลเพียงพอที่จะทำให้เกิดความแตกต่าง หรือ อีกนัยหนึ่งคือ ไม่มีผลทำให้ชาวบ้านโดยรวมเกิดความรู้สึกผูกพัน เป็นบุญคุณกันกับภาคการเมือง ทั้งนี้ เพราะขบวนการประชาสังคม ขอรับความสนับสนุนช่วยเหลือจากทุกภาคส่วนอยู่แล้ว ประกอบ การมีเครือข่ายที่กว้างขวาง รู้จักคนมาก ทำให้แสวงหาความช่วยเหลือได้ไม่ยากนัก

6.8 การประเมินผล การวิเคราะห์-สังเคราะห์ และการอภิปราย

ขบวนการประชาสังคมนิยม จัดได้ว่าเป็นขบวนการประชาสังคมที่เข้มแข็ง แต่เมื่อมองในมิติทางการเมืองการเลือกตั้งที่มีการแข่งขันเพื่อให้พรรคการเมืองของตนได้รับชัยชนะให้ได้ ทำให้ชุมชนไม่สามารถพ้นไปจากกระแสการเลือกตั้งที่มีปัญหาชื่อเสียงปรากฏให้เห็นไปทั่ว ทำให้สะท้อนได้ว่า การเมืองที่เน้นการแข่งขันเอาชนะเพื่อพวกพ้อง เป็นระบบที่สอดคล้องกับวิถีคิดแบบทุนนิยม ที่ส่งเสริมการแข่งขันเอาตัวรอด แต่ขัดแย้งกับวิถีแบบชุมชน ที่อยู่กันแบบพึ่งพาช่วยเหลือ เป็นวิถีชีวิตที่ไม่มีความเป็นปัจเจก ผู้คนต่างใช้ชีวิตกันอย่างเปิดเผย และคุ้นเคยต่อการรับรู้ความเป็นมาเป็นไปของกันและกัน นอกจากนี้ วิถีการเลือกตั้งที่ให้แข่งขันกันด้วยการเสนอคุณงามความดีของตนเองด้วยรูปแบบต่าง ๆ นั้น ยังเป็นธรรมชาติที่ขัดกับวิถีพุทธที่เป็นฐานรากทางวัฒนธรรมของชุมชนที่ให้ความสำคัญกับชุมชนมากกว่าตัวตน/ปัจเจก ดังคำสอนทางพุทธศาสนาที่ให้ลดละความเป็นตัวตน ทำตนเพื่อประโยชน์ต่อส่วนรวม ดังนั้น จึงเป็นข้อสังเกตได้ว่า ระบบการเมืองที่เน้นการแข่งขันดังที่เป็นอยู่ ขัดกับวิถีของชุมชนที่มีการอาศัยอยู่ร่วมกัน ด้วยการพึ่งพากัน และใส่ใจ “ความเป็นชุมชน” มากกว่า

การเมืองในลักษณะเช่นนี้ ยังเป็นปัจจัยที่ไม่เอื้อต่อการเสริมสร้างความเข้มแข็งของขบวนการประชาสังคม หรือเป็นความสัมพันธ์ในเชิงลบ เพราะว่าการเมืองที่นำไปสู่การแข่งขันที่

ทำให้คนแตกแยกกัน โดยเฉพาะในกรณีที่สมาชิกในขบวนการประชาสังคมในชุมชน ต่างสนับสนุน ผู้สมัครคนละคน/พรรค ผู้วิจัย จึงใคร่เสนอการเมืองทางเลือกใหม่ ที่ให้ชาวบ้านในชุมชนช่วยกัน สรรหาผู้สมัครเป็นเบื้องต้นเพื่อให้ได้คนที่เหมาะสม มีคุณวุฒิ ได้รับการยอมรับ ผ่านการพิสูจน์ตนเองมาแล้วว่าจะทำงานเพื่อชุมชน มาเป็นผู้สมัคร

ระบบการแข่งขันเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจในการบริหารจัดการประเทศ ดังที่เป็นอยู่ ยังเป็นการสร้างเงื่อนไขที่ทำให้เกิดภาวะคนกลุ่มน้อย มีความชอบธรรม ในการใช้อำนาจเข้าไปจัดการ ทรัพยากรของคนส่วนใหญ่ และเป็นการจัดการทรัพยากรที่ไม่ได้เป็นการกระทำแทนคนส่วนใหญ่ แม้นแต่ในกรณีของพรรคไทยรักไทย ที่นับได้ว่าเป็นพรรคการเมืองที่ได้รับเสียงข้างมากที่สุดเท่าที่ประเทศไทยเคยมีพรรคการเมืองที่ได้รับการเลือกตั้งมา แต่ยังเป็นพรรคการเมืองที่เพียงได้รับเสียงข้างมาก เพราะโดยสัดส่วนของประชากรที่มีสิทธิเลือกตั้งแล้ว จำนวนผู้ที่มาลงคะแนนเสียงเลือกพรรคไทยรักไทย ยังไม่ถึงได้ว่าเป็นเสียงส่วนใหญ่ของประเทศ แต่เป็นพรรคการเมืองที่มีความชอบธรรมในการบริหารดูแลประเทศได้ เพราะเป็นไปตามข้อบัญญัติในรัฐธรรมนูญ

วิธีการจัดระเบียบทางการเมืองปัจจุบัน ได้สร้างปัญหาให้กับท้องถิ่น ในขณะที่เดียวกัน กลายเป็นเครื่องมือของผู้มีอำนาจที่เข้ามาฉวยโอกาสอาศัยประโยชน์จากท้องถิ่น ท้องถิ่น/ชุมชน มีวิธีการจัดการทางการเมืองอยู่แล้ว แต่ไม่ได้รับการเคารพ เพราะเป็นวิธีที่ไม่เอื้อให้คนภายนอก เข้าไปแสวงหาประโยชน์ ผู้วิจัย จึงขอเสนอวิธีคิดวิเคราะห์ใหม่ คือ การแยกวิเคราะห์การเมืองในบริบทเมือง กับการเมืองในบริบทของชุมชนที่มีความเป็นชนบท การเมืองของชุมชน แตกต่างกับการเมืองของเมือง เพราะเป็นการเมืองของคนที่อยู่ในเมือง ขณะที่การเมืองของชุมชน เป็นเรื่องของคนในชุมชน

ดังนั้น การกำหนดกฎหมาย กฎ กติกา ระเบียบแบบแผน ควรคำนึงถึงจารีตประเพณี รวมถึงการกำหนดโครงสร้าง ระบบความสัมพันธ์ ขอบเขตการใช้อำนาจหน้าที่ ความรับผิดชอบ การบริหารจัดการ การตัดสินใจ และความสัมพันธ์เชิงอำนาจ ควรสอดคล้องกับความเป็นเมืองและชนบท คือให้เป็นไปตามลักษณะที่มีอยู่ในแต่ละบริบท

ในแง่หนึ่ง อาจกล่าวได้ว่า ขบวนการประชาสังคมวังอ้อ ทำงานการเมืองภาคชุมชน หรือ “การชุมชน” ดังจะเห็นได้ว่า นายสีหา และแกนนำชุมชนหลายคน ปฏิเสธไม่เล่นการเมืองของนักการเมือง (การเมืองของผลประโยชน์เฉพาะส่วน) แต่ทำการเมืองของชุมชน เช่นเดียวกับ นายกอบต. ที่ทำงานการเมืองของชุมชนมากกว่าการเมืองของนักการเมือง

อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยเห็นว่า ในบริบททางการเมืองแต่ละแห่ง ไม่ว่าจะเป็นในเมืองหรือชนบท-ชุมชน มีมิติของการเมืองที่ทับซ้อนกันอยู่ เช่น การเมืองของกษัตริย์⁶ การเมืองของข้าราชการ การเมืองของทหาร การเมืองของนักการเมือง การเมืองของนักธุรกิจ การเมืองภาคประชาชน (ภาคพลเมือง และภาคชุมชน) ฯลฯ ต่างแข่งขันแย่งพื้นที่แห่งอำนาจ และความนิยม ภาคดีจากประชาชน

โดยทั่วไป อำนาจเกิดขึ้นได้ ต้องประกอบด้วย

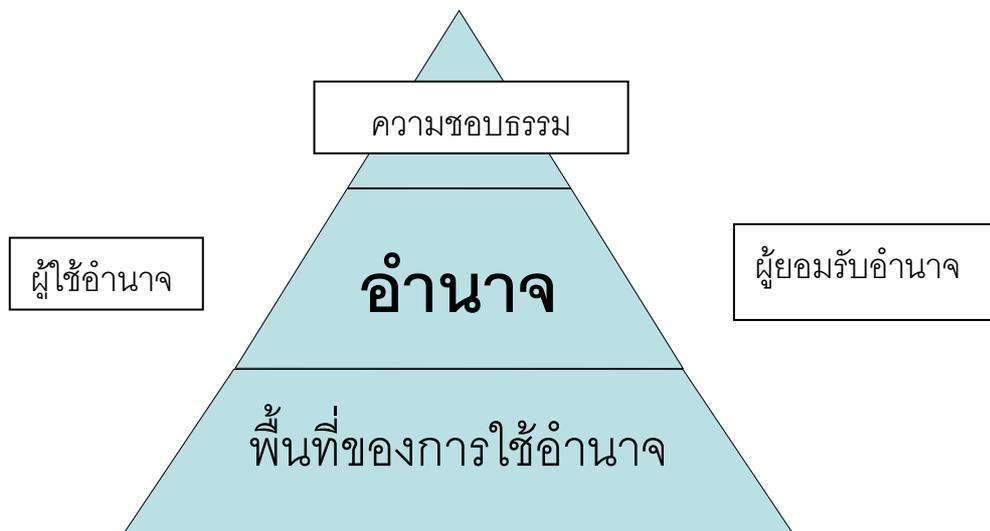
ความชอบธรรม (อาศัยตำแหน่ง หน้าที่การงาน กฎหมาย) หรือการบังคับข่มขู่ การใช้อิทธิพล บารมี การได้รับการยอมรับ ความเป็นเครือข่าย

ผู้ใช้อำนาจ (ผู้มีอำนาจตามกฎหมาย ผู้มีอิทธิพล บารมี นักเลง คนมีเงิน ครู อาจารย์ พ่อแม่ พี่ ญาติผู้ใหญ่)

ผู้ยอมรับอำนาจ (ประชาชน)

พื้นที่ของการใช้อำนาจ (เรื่องที่ใช้อำนาจ กิจกรรมที่ใช้อำนาจ)

ความสำเร็จ และความเข้มข้นของการอำนาจ ขึ้นอยู่กับ จำนวนคนที่เข้าร่วม-คนที่เกี่ยวข้อง และอิทธิพลบารมี ตลอดจนจำนวนทรัพยากร เงินทองของผู้ใช้อำนาจ ฯลฯ

ขบวนการประชาสังคมที่เข้มแข็ง คือ ขบวนการที่สามารถทำให้สมาชิกตระหนักถึงความเป็นเจ้าของอำนาจหรืออำนาจที่ตนมีอยู่ ตลอดจนมีความสามารถในการใช้อำนาจตาม

⁶ ธงชัย วินิจจะกุล, “ข้ามให้พ้นประชาธิปไตย แบบหลัง 14 ตุลา,” ปาฐกถา 14 ตุลา ประจำปี 2548 (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิ 14 ตุลา, 2548).

ศักยภาพที่ตนมีอยู่ และเป็นศักยภาพที่มีโอกาสได้รับการพัฒนาให้สามารถนำมาใช้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น เมื่อสมาชิกในชุมชนสามารถใช้อำนาจได้อย่างมีประสิทธิภาพ ย่อมส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชน เพราะเมื่อชุมชนมีประชาชนตื่นตัวในการใช้อำนาจมากขึ้น เข้ามีส่วนร่วมรวมกลุ่มรับผิดชอบทำกิจกรรมต่าง ๆ ประชาชนในชุมชนจะค่อย ๆ แปรสภาพพัฒนาตนเองจากการเป็น “ผู้ยอมรับในอำนาจ” ไปสู่การเป็น “ผู้ใช้อำนาจ” มากขึ้นเรื่อย ๆ นำไปสู่ความเข้มแข็งของชุมชน และขณะที่ชุมชนพัฒนาความเข้มแข็งมากขึ้น ย่อมส่งผลต่อการทำให้การเมืองท้องถิ่นเข้มแข็ง เพราะเมื่อประชาชนในชุมชนแสดงความเป็นเจ้าของชุมชน มีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางความเป็นไปต่าง ๆ ของชุมชน ย่อมต้องคอยติดตามดูแลชุมชนอย่างใกล้ชิดเพื่อให้ชุมชนพัฒนาไปในทิศทางที่ตนต้องการ

ขบวนการประชาสังคมวังอ้อ อาจกล่าวได้ว่า เป็นขบวนการประชาสังคม ขบวนการหนึ่งที่กำลังพัฒนานำชุมชนไปในทิศทางดังกล่าว อย่างไรก็ตาม ปัจจัยที่จะมีส่วนช่วยให้การพัฒนาชุมชนไปในทิศทางดังกล่าว มีความเป็นไปได้มากยิ่งขึ้น หรือสามารถพัฒนาไปอย่างให้เห็นผลได้ในระยะเวลาอันรวดเร็วยิ่งขึ้น คือ สภาพแวดล้อมทางการเมือง ที่เอื้อต่อการให้ประชาชนมีพื้นที่ในการใช้อำนาจทางตรงมากขึ้น เป็นปัจจัยที่ส่งเสริมความรู้สึกการเป็นเจ้าของชุมชน หรือส่งเสริมให้ประชาชนมีความรับผิดชอบในการทำกิจกรรมของชุมชนโดยส่วนรวมมากขึ้น เพื่อว่าอำนาจอธิปไตย จักได้พัฒนากลับไปอยู่ในมือของท้องถิ่นตามหลักการของประชาธิปไตย

6.9 การประมวลค่า

เพื่อเป็นการยืนยันข้อค้นพบจากงานวิจัย ภายหลังจากเก็บข้อมูลเชิงลึกในพื้นที่ ผู้วิจัยได้ให้ผู้ช่วยวิจัย เก็บข้อมูลโดยใช้วิธีการจัดประชุม group interview เพื่อตอบแบบสอบถามที่ร่างตามกรอบแนวคิด civil society diamond : SVEI จากการประมวลข้อมูลที่ได้มา พบว่า

1. ในขบวนการประชาสังคมป่าชุมชนดงใหญ่วังอ้อ มีค่าเฉลี่ยรวมของกลุ่มต่าง ๆ ดังนี้
  - ในส่วนของโครงสร้าง (structure) มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ .79
  - ในส่วนคุณค่า (values) ขององค์กร มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ .57
  - ในส่วนสภาพแวดล้อมในชุมชน (environment) มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ .89
  - ในส่วนผลงานที่สร้างผลกระทบ (impact) มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ .87
 โดยมีค่าเฉลี่ยความเข้มแข็งของขบวนการประชาสังคม เท่ากับ .78

2. ลักษณะประชาธิปไตยชุมชน เมื่อรวมค่าเฉลี่ยความเห็นในเรื่องประชาธิปไตยของกลุ่มต่าง ๆ พบว่า

- ประชาธิปไตยแบบตัวแทน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ .60
- ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ .82
- ประชาธิปไตยแบบถกเถียงเรียนรู้ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 1

ดังนั้น เมื่อพิจารณาความสัมพันธ์ ระหว่างความเข้มแข็งของขบวนการประชาสังคมที่ประกอบด้วยกลุ่มต่าง ๆ กับคุณลักษณะของประชาธิปไตย จึงอาจสรุปได้ว่า ชุมชนมีขบวนการประชาสังคมป่าชุมชนดงใหญ่วังอ้อที่เข้มแข็ง มีแนวโน้มที่จะมีคุณลักษณะประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม และประชาธิปไตยแบบถกเถียงเรียนรู้ มากกว่าประชาธิปไตยแบบตัวแทน ดูรายละเอียดในตารางที่ 6.2 - 6.3 และกราฟที่ 6.1 - 6.2

ตารางที่ 6.2

แสดงลักษณะความเข้มแข็งของขบวนการประชาสังคม: ป่าชุมชนดงใหญ่วังอ้อ สัมพันธ์กับลักษณะประชาธิปไตยชุมชน

ตัวชี้วัด	ข้อค้นพบที่เด่นจากการลงพื้นที่ของผู้วิจัย	แนวคำถามแกนนำของผู้ช่วยผู้วิจัย	ความเห็นของขบวนการประชาสังคม				
			กลุ่ม 1	กลุ่ม 2	กลุ่ม 3	กลุ่ม 4	ค่าเฉลี่ย
1. ในส่วนของโครงสร้าง (structure)	มีผู้นำกลุ่มที่มีความสามารถเฉพาะตัวหลายคน สามารถวางระบบ จัดการปัญหาภายใน ประสานหาทรัพยากรจากภายนอกมาทำ โครงการให้เกิดประโยชน์แก่ชุมชน มีกลุ่มกิจกรรมหลากหลาย มีกลุ่มจัดตั้งอาสาสมัครพิทักษ์ป่า รักษาป่าชุมชน ที่ใช้วินัยในการรักษา กติกาที่ตกลงร่วมกัน รวมทั้งการเข้าร่วมทำงาน กับเครือข่ายต่าง ๆ	โครงสร้าง / วัตถุประสงค์ / เป้าหมายของกลุ่ม การศึกษา บุคลิก ลักษณะผู้นำ/สมาชิก (actors) มีคุณธรรมแบบ พลเมือง (civic virtue) การยอมรับความแตกต่าง มีสำนึกสาธารณะ / สำนึกทางการเมือง ความเป็นประชาธิปไตย มีการประสาน งาน การแลกเปลี่ยนข้อมูล ข่าวสาร การทำกิจกรรม และการเข้าร่วมกิจกรรมของ ชุมชน มีทุนทรัพยากรขององค์กร มีการสนับสนุนช่วยเหลือ จากภายนอก	.74	.80	.80	.82	.79
2. ในส่วนคุณค่า (values) ขององค์กร	ให้คุณค่ากับการรักษาป่าตามคำปฏิญาณ 'พิทักษ์ป่า รักษาชีวิต' ใช้วินัยรักษากฎกติกาแบบ ทหาร 'เสียสละเพื่อชาติ เป็น อาสาสมัครอุทิศ เพื่อชุมชน'	ความเป็นประชาธิปไตย ความโปร่งใส (transparency) มีน้ำใจ เมตตากรุณา (compassion) ความสามารถในการทำงานรวมหมู่ (collectivism)	.50	.57	.64	.55	.57
3. ในส่วนสภาพแวดล้อมในชุมชน (environment)	มีความเป็นเครือญาติ รักษาวัฒนธรรมความเชื่อ ที่ผูกพันกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ มีพิธีเช่นไหว้ปู่ตา ฮีต 12 คอง 14 มีป่าชุมชน สมุนไพร มีการสนับสนุนช่วยเหลือจากภายนอก	ทุนทางสังคม ประกอบด้วย ความไว้วางใจ (trust) ค่านิยมที่ดี (value) บรรทัดฐานทางสังคม (norms) คุณธรรม จริยธรรม ทุน-ทรัพยากรสิ่งแวดล้อม ความสัมพันธ์กับรัฐ องค์กรเอกชน พรรคการเมือง	.89	1	.89	.78	.89

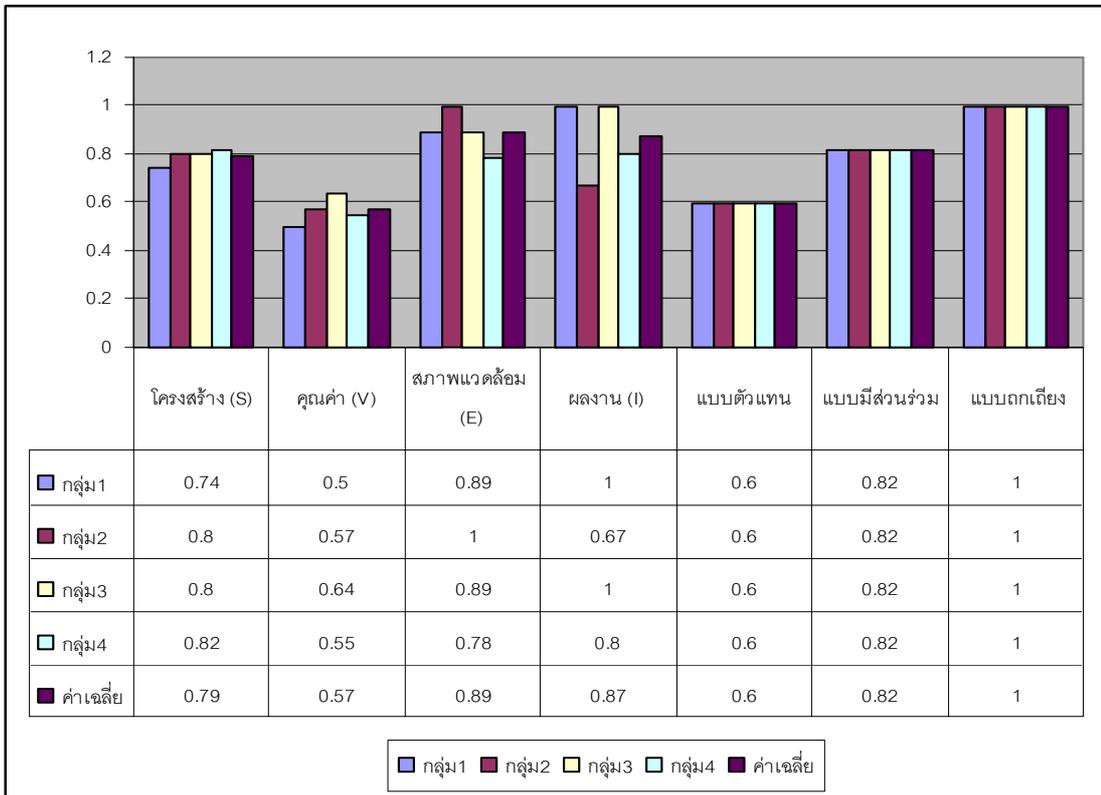
ตารางที่ 6.2 (ต่อ)

ตัวชี้วัด	ข้อค้นพบที่เด่นจากการลงพื้นที่ของผู้วิจัย	แนวคำถามแกนนำของผู้ช่วยผู้วิจัย	ความเห็นของขบวนการประชาสังคม						
			กลุ่ม 1	กลุ่ม 2	กลุ่ม 3	กลุ่ม 4	ค่าเฉลี่ย		
4. ในส่วนผลงานที่สร้างผลกระทบ (impact)	ผู้นำชุมชนหลายคนได้รับรางวัลบุคคลดีเด่น อาสาสมัครดีเด่น ขณะที่กลุ่มกิจกรรมได้รับรางวัลหลายรางวัล เช่น รางวัลลูกโลกสีเขียว รางวัลชนะเลิศการประกวด โฉมประภาศเกียรติคุณ ฯลฯ	การได้รับการยอมรับจากชุมชน/สังคม และ การทำงานสนองตอบความต้องการของชุมชน	1	2	3	4	ค่าเฉลี่ย		
			1	.67	1	.8	.87		
			ค่าเฉลี่ยรวมของข้อ 1-4		.78	.76	.83	.74	.78
			ค่าเฉลี่ยโดยรวมของชุมชน (ค่าเฉลี่ยทุกกลุ่ม)		.78				
			ค่าเฉลี่ยรวมของประชาธิปไตย ↓						
5. ลักษณะประชาธิปไตยชุมชน	การเมืองระดับชาติครอบงำการเมืองท้องถิ่น เกิดปรากฏการณ์ธนาภิบาลเมืองท้องถิ่น อบต. เลียนแบบ อบจ. ชุมชนไม่มีส่วนร่วมในโครงการ	ประชาธิปไตยแบบตัวแทน (representative democracy)	.60	.60	.60	.60	.60		
			อาศัยกิจกรรมรวมกลุ่มต่าง ๆ และการแบ่งงานระหว่างผู้นำ ทำให้เกิดการรับผิดชอบร่วมกันของชุมชน	ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม (participatory democracy)	.82	.82	.82	.82	.82
					อาศัยกิจกรรมกลุ่มเป็นเวทีการพูดคุยแลกเปลี่ยน รวมทั้ง เวทีการสัมมนา อบรม ต่าง ๆ	ประชาธิปไตยแบบถกเถียงเรียนรู้ (deliberative democracy)	1	1	1

หมายเหตุ กลุ่มที่ 1 : ศูนย์พัฒนาคุณธรรม กลุ่มที่ 2 : สัจจะอมทรัพย์ กลุ่มที่ 3 : ป่าชุมชนดงใหญ่ กลุ่มที่ 4 : ศูนย์สาธิตการตลาด

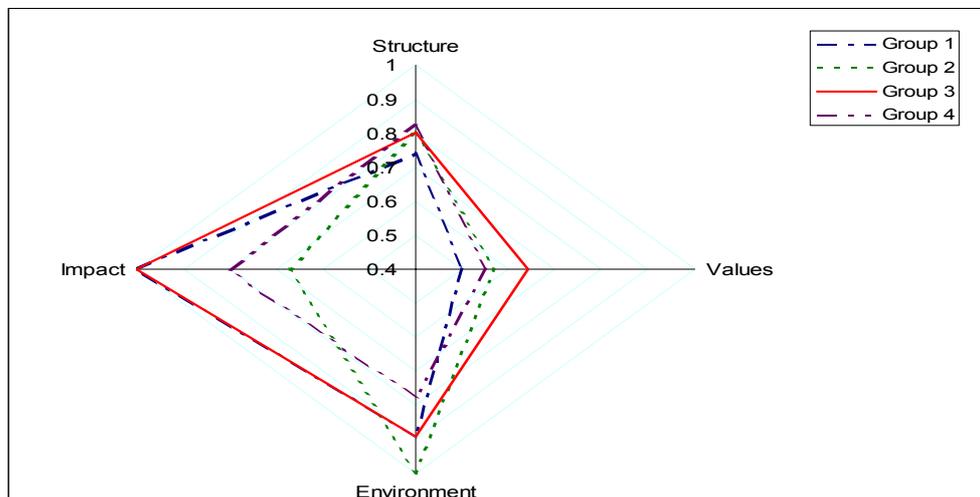
กราฟที่ 6.1

แสดงลักษณะความเข้มแข็งของขบวนการประชาสังคม: ป่าชุมชนดงใหญ่วังอ้อ
สัมพันธ์กับลักษณะประชาธิปไตยชุมชน

กราฟที่ 6.2

เปรียบเทียบกลุ่มต่าง ๆ ในขบวนการประชาสังคมป่าชุมชนดงใหญ่วังอ้อ ในรูป diamond

ตารางที่ 6.3

แสดงลักษณะความเข้มแข็งของขบวนการประชาสังคม: ป่าชุมชนดงใหญ่วังอ้อ

สัมพันธ์กับลักษณะประชาธิปไตยชุมชน

ตัวชี้วัด	แนวคำถามแกนนำขบวนการประชาสังคม	ความเห็นของขบวนการประชาสังคม			
		กลุ่ม1	กลุ่ม2	กลุ่ม3	กลุ่ม4
1. ในส่วนของโครงสร้าง (structure)					
ประกอบด้วย	1.1.1 มีวัตถุประสงค์/เป้าหมายของกลุ่ม	1	1	1	1
1.1 โครงสร้าง/วัตถุประสงค์/เป้าหมายของกลุ่ม	1.1.2 มีแผนงาน/โครงการในปี 2548 ของกลุ่ม	1	1	1	1
	1.1.3 มีกรรมการ สมาชิก สำนักงาน มีคนทำงาน มีการแบ่งงานความรับผิดชอบของกรรมการ อาทิจานาบริหาร งานการเงิน บัญชี งานโครงการ อื่น ๆ	4	4	4	5
1.2 การศึกษาบุคคลิก (actors)					
ลักษณะผู้นำ/สมาชิก	1.2.1 มีคุณธรรมแบบพลเมือง (civic virtue)*	5	5	5	5
	1.2.2 การยอมรับความแตกต่าง*	1	3	3	3
	1.2.3 มีสำนึกสาธารณะ/สำนึกทางการเมือง*	3	3	3	3
	1.2.4 ความเป็นประชาธิปไตย*	2	2	2	2
1.3 การประสานงาน การแลกเปลี่ยนข้อมูล ข่าวสาร					
	1.3.1 การประชุมกลุ่ม ประชุมกรรมการ /สมาชิก	2	2	2	2
	1.3.2 การรายงานผลการทำงานต่อสมาชิกชุมชน	1	1	1	1
	1.3.3 มีกลุ่มในขบวนการประชาสังคมที่แบ่งหน้าที่กันทำงาน	1	1	1	1
1.4 การทำกิจกรรม และการเข้าร่วมกิจกรรม ของชุมชน					
	1.4.1 กลุ่มได้ทำกิจกรรมในรอบปีที่ผ่านมา	1	1	1	1
	1.4.2 การร่วมของสมาชิกในการทำกิจกรรมกลุ่ม	1	1	1	1
	1.4.3 จำนวนมาก/น้อยของสมาชิกที่ร่วมกิจกรรมของกลุ่ม	1	1	1	1
	1.4.4 มีกลุ่มในขบวนการประชาสังคมที่วางแผนว่า ในแต่ละปีมีแผนการจะทำอะไรบ้าง	x	1	1	x
1.5 ทุนทรัพยากรขององค์กร การสนับสนุนช่วยเหลือจากภายนอก					
	1.5.1 มีแหล่งทรัพยากร (เช่น เงิน อุปกรณ์ อาหาร แรงงาน การช่วยเหลือในการประสานติดต่อแหล่งทุน อื่น ๆ เป็นต้น) ที่สนับสนุนกลุ่ม	1	1	1	1
	รวม (ค่าเฉลี่ยจากคะแนนรวม 35 คะแนน)	25(.74)	28(.80)	28(.80)	28(.82)

ตารางที่ 6.3 (ต่อ)

ตัวชี้วัด	แนวคำถามแกนนำขบวนการประชาสังคม	ความเห็นของขบวนการประชาสังคม			
		กลุ่ม1	กลุ่ม2	กลุ่ม3	กลุ่ม4
2. ในส่วนคุณค่า (values) ขององค์กร ประกอบด้วย	2.1.1 จำนวนมาก/น้อยสมาชิกที่ร่วมประชุมกลุ่ม	2	2	2	2
2.1 ความเป็นประชาธิปไตย	2.1.2 ถ้าประธานพูดในสิ่งที่สมาชิกไม่เห็นด้วย สมาชิกจะไม่พูดค้านในที่ประชุม แต่จะไปพูดนอกที่ประชุม หรือซุบซิบในที่ประชุม และไม่ฟังประธาน	0	0	0	0
	2.1.3 ประธานมักรีบตัดสินใจสรุปความเห็นในที่ประชุม โดยไม่ค่อยรับฟังเสียงของสมาชิก	0	0	0	0
	2.1.4 มีกลุ่มในขบวนการประชาสังคมที่ท่านคิดว่ามีความเป็นประชาธิปไตยมากที่สุด	0	0	1	0
2.2 ความโปร่งใส (transparency)	2.2.1 รายงานการเงินต่อสมาชิก/ชุมชน	1	1	1	1
	2.2.2 มีกลุ่มในขบวนการประชาสังคมที่รายงานการทำงาน การเงินต่อสมาชิก	x	1	1	x
2.3 ความมีน้ำใจ เมตตาากรุณา (compassion)	2.3.1 ผู้นำ/ประธานกลุ่ม/หัวหน้ากลุ่ม/กรรมการกลุ่ม มักคอยช่วยเหลือสมาชิกในกลุ่มที่เดือดร้อน	1	1	1	x
2.4 ความไว้วางใจเชื่อมั่นต่อกัน (social trust)	2.4.1 เวลาที่มีกิจกรรมของกลุ่มในชุมชน ส่วนใหญ่กรรมการเป็นคนทำ	0	0	0	0
	2.4.2 มีกิจกรรมของกลุ่มที่สมาชิกมักเข้าร่วม	1	1	1	0
2.5 ความสามารถในการทำงานรวมหมู่ (collectivism)	2.5.1 การทำงานใดๆประธานกลุ่ม/หัวหน้ากลุ่มมักเป็นคนบอกให้ไปทำ	1	1	1	1
	2.5.2 มีกลุ่มในขบวนการประชาสังคมที่สมาชิกมักมาร่วมงานแบ่งงานช่วยกันทำ ไม่ใช่ต่างคนต่างทำ	x	1	1	x
	รวม (ค่าเฉลี่ยจากคะแนนรวม 14 คะแนน)	6(.50)	8(.57)	9(.64)	6(.55)

ตารางที่ 6.3 (ต่อ)

ตัวชี้วัด	แนวคำถามแกนนำขบวนการประชาสังคม	ความเห็นของขบวนการประชาสังคม			
		กลุ่ม1	กลุ่ม2	กลุ่ม3	กลุ่ม4
3. ในส่วนสภาพแวดล้อมในชุมชน (environment) คือทุนทางสังคม ประกอบด้วย	3.1.1 เมื่อมีปัญหาขัดแย้งทะเลาะเบาะแว้งกันในชุมชน มีผู้ที่สามารถช่วยแก้ไขปัญหาก็ได้	1	1	1	1
	3.1.2 มีผู้ที่คนในชุมชนให้ความเคารพเกรงอก เกรงใจอย่างมาก	1	1	1	1
3.1 ความไว้วางใจ (trust)					
3.2 ค่านิยมที่ดี (value) บรรทัดฐานทางสังคม (norms) คุณธรรม จริยธรรม	3.2.1 มีแบบแผน ธรรมเนียมการปฏิบัติ กฎ กติกาตั้งเดิม (ตย. การไม่โกหก การไม่เผชิญหน้ากัน เป็นต้น) ที่ชุมชนยังรักษาไว้	1	1	1	1
	3.2.2 มีวัฒนธรรมประเพณี (ตย.งานทำบุญ ในโอกาสต่างๆ งานประเพณีของท้องถิ่น เป็นต้น) ที่ชุมชนยังรักษาไว้	1	1	1	1
3.3 ทุน-ทรัพยากร สิ่งแวดล้อม	3.3.1 มีภูมิปัญญา (ตย.การทอผ้า ยาสมุนไพร ดีเหล็ก เป็นต้น) ของชุมชนที่มีอยู่	1	1	1	1
	3.3.2 มีทรัพยากรสิ่งแวดล้อม (ตย. ป่าชุมชนสมุนไพร เป็นต้น) ที่มีอยู่ในชุมชน	1	1	1	1
3.4 ความสัมพันธ์กับรัฐ	3.4.1 มีหน่วยงานรัฐ ที่สนับสนุนช่วยเหลือชุมชน	1	1	1	0
3.5 ความสัมพันธ์กับองค์กรเอกชน	3.5.1 มีองค์กรเอกชน ที่สนับสนุนช่วยเหลือชุมชน	1	1	1	1
3.6 ความสัมพันธ์กับพรรคการเมือง	3.6.1 มีนักการเมือง/พรรคการเมือง ที่สนับสนุนช่วยเหลือชุมชน	0	1	0	0
	รวม (ค่าเฉลี่ยจากคะแนนรวม 9 คะแนน)	8(.89)	9(1)	8(.89)	7(.78)

ตารางที่ 6.3 (ต่อ)

ตัวชี้วัด	แนวคำถามแก่นำขบวนการประชาสังคม	ความเห็นของขบวนการประชาสังคม			
		กลุ่ม1	กลุ่ม2	กลุ่ม3	กลุ่ม4
4. ในส่วนผลงานที่สร้างผลกระทบ (impact) ประกอบด้วย					
4.1 การได้รับการยอมรับจากชุมชน/สังคม และทำงานสนองต่อความต้องการของชุมชน	4.1.1 มีผลงานกลุ่มที่ช่วยทำให้ชุมชนพัฒนาดีขึ้น	1	1	1	1
	4.1.2 มีกลุ่มที่ท่านคิดว่าสามารถทำงานได้ผลอย่างมากในชุมชน	1	1	1	X
	4.1.3 มีกิจกรรมกลุ่มที่หน่วยงานภายนอกยอมรับและทำให้มีการเปลี่ยนแปลงพัฒนาในชุมชน	1	1	1	1
	4.1.4 มีกิจกรรมของกลุ่มที่ได้รับรางวัล	1	1	1	1
	4.1.5 มีกิจกรรมกลุ่มที่ได้รับสนับสนุนจาก อบต.	1	0	1	1
	4.1.6 กลุ่มสามารถมีอิทธิพลหรือมีบทบาทต่อการตัดสินใจในการกำหนดนโยบายและทิศทางในการพัฒนาของ อบต. ในการทำงานให้ชุมชน	1	0	1	0
	รวม (ค่าเฉลี่ยจากคะแนนรวม 6 คะแนน)	6(1)	4(.67)	6(1)	4(.8)

หมายเหตุ: กลุ่มที่ 1 :ศูนย์พัฒนาคุณธรรม กลุ่มที่ 2 :สัจจะอมทรัพย์ กลุ่มที่ 3 :ป่าชุมชนดงใหญ่ กลุ่มที่ 4 :ศูนย์สาธิตการตลาด

1..2.1 คุณธรรมแบบพลเมือง (civic virtue) : (1) ถ้าเห็นเรื่องที่ไม่ถูกต้องเกิดขึ้นในชุมชน ผู้นำ/กรรมการกลุ่มจะเข้าไปห้ามปรามไม่ให้ทำ หรือเข้าไปพูดคุยให้มีการแก้ไข (2) ถ้าใครมีเรื่องเดือดร้อน ต้องการความช่วยเหลือ ผู้นำ/กรรมการกลุ่มจะช่วยคน ๆ นั้นทันที แม้ว่าจะไม่รู้จักกันมาก่อน หรือคนนั้นจะทำไม่ดีกับผู้นำ/กรรมการกลุ่มมาก่อน (3) ถ้าเจ้าหน้าที่รัฐทำไม่ถูกต้อง หรือทำไม่ได้ ผู้นำ/กรรมการกลุ่มจะริเริ่มเสียเอง ไม่รอให้เจ้าหน้าที่รัฐมาทำ (4) ผู้นำ/กรรมการกลุ่มเคยเป็นผู้ริเริ่มทำสิ่งที่คนในชุมชนเห็นว่าเป็นสิ่งที่ดีมีประโยชน์ต่อชุมชน โดยสิ่งนี้เป็นสิ่งที่ไม่เคยมีผู้ใดในชุมชนทำมาก่อน (5) ผู้นำ/กรรมการกลุ่ม เมื่อรับปากที่จะทำงานอะไร มักพยายามผลักดันทำให้งานนั้นสำเร็จ โดยพยายามแก้ปัญหาอุปสรรคด้วยตนเอง (6) ถ้าจะมีผู้ใดได้ประโยชน์ส่วนตัวเล็ก ๆ น้อย ๆ จากโครงการของชุมชน ผู้นำ/กรรมการกลุ่ม จะปล่อยให้ไปบ้าง ถือเป็นสินน้ำใจ (7) เมื่อผู้นำ/กรรมการกลุ่มให้สัญญาใครไว้แล้ว ต้องพยายามรักษาสัญญาที่ให้ไว้ แต่ถ้าเกิดลืมไม่ตั้งใจรักษาสัญญาที่ให้ไว้ ก็ไม่เป็นไร

1.2.2 การยอมรับความแตกต่าง (openness) (1) ใครพูดหรือทำอะไรที่ผู้นำ/กรรมการกลุ่มไม่เห็นด้วย ผู้นำ/กรรมการกลุ่มจะโต้แย้งทันที (2) ใครพูดหรือทำอะไรที่ผู้นำ/กรรมการกลุ่มไม่เห็นด้วย แต่ฟังดูมีเหตุผลดี ผู้นำ/กรรมการกลุ่มก็พร้อมจะเชื่อฟังหรือทำตาม แม้จะไม่เห็นด้วยก็ตาม (3) ผู้นำ/กรรมการกลุ่มเคยพูดคัดค้านผู้ใหญ่บ้าน กำนัน อบต. ในสิ่งที่ตนไม่เห็นด้วย

1.2.3 สำนึกสาธารณะ/สำนึกทางการเมือง (1) ผู้นำ/กรรมการกลุ่ม มักติดตามฟังข่าวคราวที่เกี่ยวกับการเมือง (2) ผู้นำ/กรรมการกลุ่ม ชอบไปฟังนักการเมืองหาเสียง (3) ผู้ใหญ่บ้าน/หัวหน้าคณะผู้นำ/กรรมการกลุ่ม มักเป็นผู้บอกให้ชาวบ้านเลือกคนที่ตนเองต้องการให้ได้รับเลือกตั้ง (4) เวลาช่วยงานของชุมชน ผู้นำ/กรรมการกลุ่มไม่เคยเรียกร้องสิ่งตอบแทนใด ๆ

1.2.4 ความเป็นประชาธิปไตย (1) ผู้นำ/กรรมการกลุ่ม น่าจะรับฟังคนที่พูดจาไม่เข้าหูเรา เพราะเขามีเหตุผล (2) ถ้าผู้นำ/กรรมการกลุ่ม มีโอกาส มักจะเลือกให้ของกับคนที่ยกย่องชมเชยผู้นำ/กรรมการกลุ่ม หรือที่มีความชอบพอเป็นพิเศษ

ตารางที่ 6.3 (ต่อ)

ตัวชี้วัด	แนวคำถามแกนนำขบวนการประชาสังคม	ความเห็นของขบวนการประชาสังคม			
		กลุ่ม1	กลุ่ม2	กลุ่ม3	กลุ่ม4
5. ลักษณะ					
ประชาธิปไตย					
ชุมชน	5.1.1 ในชุมชนของท่าน นักการเมืองที่	1	1	1	1
5.1	ต้องการได้รับเลือกตั้ง ต้องให้ความช่วยเหลือ				
	ชุมชนทุกเรื่องที่คุณในชุมชนต้องการ				
ประชาธิปไตย	5.1.2 ในชุมชนของท่าน การตอบแทนด้วย	0	0	0	0
แบบตัวแทน	การลงคะแนนเลือกนักการเมืองที่ให้เงิน หรือ				
(representative	ให้ความช่วยเหลือในรูปแบบต่าง ๆ ถือเป็น				
democracy)	เรื่องปกติ				
	5.1.3 มีสิ่งที่คุณการเมืองได้ช่วยเหลือชุมชน	0	0	0	0
	5.1.4 คนในชุมชนเห็นว่า การที่ผู้แทนช่วยให้	0	0	0	0
	ลูกหลานเข้าโรงเรียน มีงานทำ ช่วยงานศพ				
	งานวัด งานผ้าป่า ฯลฯ เป็นการทำหน้าที่ของ				
	ผู้แทนที่ดี				
	5.1.5 คนในชุมชนเห็นว่า ถ้าไม่มีผู้แทน	0	0	0	0
	ชุมชนจะไม่สามารถพัฒนาได้ด้วยตนเอง				
	5.1.6 คนในชุมชนเห็นว่า ถ้าไม่มีหน่วยงาน	1	1	1	1
	ของรัฐมาช่วยเหลือดูแล ชุมชนจะไม่สามารถ				
	พัฒนา หรือแก้ไขปัญหาได้ด้วยตนเอง				
	5.1.7 คนในชุมชนเห็นว่า ผู้แทน (ส.ส.) ที่มีอยู่	0	0	0	0
	ขณะนี้ รู้ถึงความต้องการของคนในชุมชนอย่างดี				
	5.1.8 โดยทั่วไป คนในชุมชนเห็นว่า ผู้แทน	0	0	0	0
	(ส.จ.) ที่มีอยู่ขณะนี้ รู้ถึงความต้องการของ				
	คนในชุมชนอย่างดี				
	5.1.9 โดยทั่วไป คนในชุมชนเห็นว่าผู้แทน	1	1	1	1
	(ส.อบต.) ที่มีอยู่ในชุมชน รู้ถึงความต้องการ				
	ของคนในชุมชนอย่างดี				

ตารางที่ 6.3 (ต่อ)

ตัวชี้วัด	แนวคำถามแกนนำขบวนการประชาสังคม	ความเห็นของขบวนการประชาสังคม			
		กลุ่ม1	กลุ่ม2	กลุ่ม3	กลุ่ม4
	5.1.10 จำนวนคนมาก/น้อยในชุมชนที่เข้าร่วมกิจกรรมทางการเมือง อาทิ ไปฟังปราศรัยหาเสียง เป็นสมาชิกพรรคการเมือง ทำงานเป็นอาสาสมัครให้พรรคการเมือง ติดตามข่าวสารทางการเมือง ฟังการถ่ายทอดการอภิปรายในสภา เป็นผู้สมัครรับเลือกตั้ง (เลือกตั้งท้องถิ่น เช่น กำนัน ผู้ใหญ่ บ้าน ส.อบต. นายก อบต. สจ.) ไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง วิพากษ์วิจารณ์การเมือง ในวงเพื่อนฝูง	22	22	22	22
	รวม (ค่าเฉลี่ยจากคะแนนรวม 42 คะแนน)	25(.60)	25(.60)	25(.60)	25(.60)
5.2 ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม (participatory democracy)	5.2.1 คนในชุมชนมีโอกาสเข้าร่วมวางแผนการพัฒนาชุมชนเอง	1	1	1	1
	5.2.2 คนในชุมชนเคยริเริ่มพัฒนาชุมชนเอง	1	1	1	1
	5.2.3 เวลามีปัญหา คนในชุมชนมักแก้ปัญหาในชุมชนด้วยตนเอง มากกว่าจะพึ่งคนภายนอก	1	1	1	1
	5.2.4 จำนวนคนมาก/น้อยที่ร่วมประชุมหมู่บ้าน	3	3	3	3
	5.2.5 จำนวนคนมาก/น้อยที่ร่วมกิจกรรมหมู่บ้าน	4	4	4	4
	5.2.6 จำนวนคนมาก/น้อยที่ร่วมประชุมประชาคม หมู่บ้าน	3	3	3	3
	5.2.7 ในการทำงานของ อบต. คนในชุมชนมักติดตามดูการทำงานและมีข้อเสนอแนะปรับปรุงการทำงานของอบต.	1	1	1	1
	5.2.8 เมื่อคนในชุมชนพบเห็นสิ่งผิดปกติในการทำงานของ อบต. มักจะบ่นว่าวิจารณ์ไปต่าง ๆ นานา แต่ไม่ได้ทำอะไรเพื่อให้อบต.ดีขึ้นแก้ไข	0	0	0	0
	รวม (ค่าเฉลี่ยจากคะแนนรวม 17 คะแนน)	14(.82)	14(.82)	14(.82)	14(.82)

ตารางที่ 6.3 (ต่อ)

ตัวชี้วัด	แนวคำถามแกนนำขบวนการประชาสังคม	ความเห็นของขบวนการประชาสังคม			
		กลุ่ม1	กลุ่ม2	กลุ่ม3	กลุ่ม4
5.3 ประชาธิปไตย					
แบบถกเถียง	5.3.1 คนในชุมชนมักถกเถียงแลกเปลี่ยนกัน	1	1	1	1
เรียนรู้	ก่อนตัดสินใจว่าจะทำโครงการพัฒนาอะไร				
(deliberative	ในชุมชน				
democracy)	5.3.2 โดยทั่วไป ในการประชุมใดๆ ประธาน	1	1	1	1
	ในที่ประชุม มักจะเป็นผู้พูดให้ข้อมูล และให้				
	สมาชิกผู้เข้าร่วมประชุมแสดงความคิดเห็น				
	5.3.3 ในการประชุม ผู้เข้าร่วมประชุมที่ไม่	1	1	1	1
	เห็นด้วยกับประธาน จะแสดงความคิดเห็น				
	อย่างกว้างขวาง				
	5.3.4 ในการหาข้อสรุปในที่ประชุม ที่ประชุม	1	1	1	1
	จะเปิดโอกาสให้สมาชิกแสดงความคิดเห็น				
	จนทุกคนพอใจก่อนลงมติตัดสินใจ				
	5.3.5 ในที่ประชุม สมาชิกมักเห็นคล้อยไป	1	1	1	1
	ตามความเห็นของประธาน/ผู้นำ/กรรมการ				
	มากกว่าสมาชิกอื่น ๆ ในที่ประชุม				
	รวม (ค่าเฉลี่ยจากคะแนนรวม 5 คะแนน)	5(1)	5(1)	5(1)	5(1)

